

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ระดับการประเมินคุณภาพ

☐ ดีเยี่ยม

☐ ดีมาก

☒ ดี

☐ ปานกลาง

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง
หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่

ปณณภา แร้นพยัคฆ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาคามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร

ชื่อเรื่อง

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง
หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่

โดย

ปณณภา แม้นพยัคฆ์

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งศักดิ์ รุ่งศักดิ์)

วันที่ 19 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2559

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร. วีรศักดิ์ ปรกติ)

วันที่ 19 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2559

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร. สายสกุล ฟองมูล)

วันที่ 19 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(อาจารย์ ดร. วีรศักดิ์ ปรกติ)

วันที่ 19 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2559

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จำเนียร ยศราช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 19 เดือน พ.ค. พ.ศ. 2559

ชื่อเรื่อง	การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของ ชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นางสาวปณณภา แม้นพยัคฆ์
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์นครเศร รังควัต

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชนในการทำกิจกรรม 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน 3) สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรในชุมชนตัดสินใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเข้มแข็ง และ 4) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันของสมาชิกชุมชน และการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพ โดยใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ทั้งแบบเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชน การสังเกตการณ์ และสุ่มตัวอย่างจากประชากรโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) จากจำนวนครัวเรือน 329 ครัวเรือน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษาลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และลักษณะการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.13 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับปีที่ 4-7 ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก โดยประกอบอาชีพเกษตรกรมาเป็นระยะเวลาเฉลี่ย 27.54 ปี มีรายได้รวมเฉลี่ย 111,451.38 บาทต่อปี มีลักษณะถือครองที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 17.27 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดใช้แรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร และใช้เงินทุนของตนเองในการทำการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรจากการพูดคุยกับเพื่อนบ้านและผู้นำท้องถิ่นแจ้งให้ทราบ มีความรู้ความเข้าใจรายละเอียดในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในกลุ่มเป็นอย่างดี และผู้ให้ข้อมูลได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาชุมชนในระดับมาก จากการประชุมกันภายในชุมชน การพูดคุยข่าวสารภายในชุมชน หอกระจายเสียงของชุมชน และจากการทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดระบุว่าทุกคนในชุมชน และ

กลุ่มต่างๆในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนโดยแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนตามความสมัครใจ และความรู้ความสามารถ โดยร่วมกันลงมือปฏิบัติในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนในลักษณะการร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยทั้งนี้แยกเป็นมีส่วนร่วมจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง ในระดับมากในด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ด้านการร่วมทำ ดำเนินการ และด้านการร่วมติดตามและประเมินผล และสามารถแยกเป็นมีส่วนร่วมปานกลางในด้านการร่วมสนับสนุนการจัดทำแผน ตามลำดับ และเกษตรกรให้เหตุผลในการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเนื่องมาจากทำให้ชุมชนเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ช่วยเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชน ช่วยสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการสร้างชุมชนพึ่งตนเอง ช่วยแก้ไขปัญหาในการผลิตและการตลาดของสินค้าเกษตรในชุมชน

ผลการศึกษาการจัดการชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่พบว่า กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านหนองมะจับ เกิดจากการที่ชุมชนได้เริ่มคิดค้นกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี การนับถือผู้อาวุโสและผู้นำ เป็นตัวขับเคลื่อนทำให้เกิดกิจกรรมและสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆได้อย่างประสบความสำเร็จทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ และมีความต่อเนื่องในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ จนเป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอก นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

Title	Farmer Participation in Agricultural Problem Management of Empowered Community in Nongmajub Village Chiangmai
Author	Miss Punnapa Maenpayuk
Degree of	Master of Science in Agricultural Extension
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Nakarate Rungkawat

ABSTRACT

The main objectives of this research were to study: 1) the styles of farmer participation in the community activities; 2) the forms of farmer participation in joint implementation of the activities; 3) the reasons which made farmers in the community decide to manage agricultural, social and environmental problems affecting community empowerment; and 4) to analyze factors influencing the participation towards community empowerment, unity, participation and community of community members, and grouping together to perform livelihood activities. The study was conducted by using the Mixed Methodology Research in both quantitative and qualitative aspects data collection was done through interviews with community leaders and villagers, and observation. Instruments in this study were obtained through simple random sampling from 329 households obtained data were analyzed by using frequencies, percentages and means.

Based on socio – economic characteristics and participation styles it was found that more than one - half of the informants were male with an average age of 52.13 years, married, and elementary school graduates. Their main occupation was farming and had been doing it for 27.54 years on average. They had an average monthly income of 111,451.38 baht. Most of the informants owned their farming area for 17.27 rai on average. All of the informants used household labors in farming with their own capital. Majority of the informants were members of the village fund group and the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives. Many of the informants perceived agricultural information from their neighbors and local leaders. They had a high level of knowledge and understanding on mutual problem solving. They also had a high level of perception on community development and problem- solving. They

perceived news about community development and problem solving through the following: community meeting, having conversation with people in the community, The community news broadcast tower, and community joint activities. Almost all of the informants revealed that every body in the community participated in the analysis and planning on the management of problem solving in agriculture. There was a division of duties and responsibilities of the informants which were related to the management of agricultural problems based on their own preferences, knowledge and abilities. Meanwhile, they were selected to act as committee members of the community.

Further results of this study indicated that the informants had a high level of the participation in the management of agricultural problems in terms of brain-storming, decision-making, implementation and monitoring. However, they had a moderate level of the participation in planning support. They decided to participate in agricultural problems solving because they wished that their community economy would be improved. Besides, it helped people in the community have more knowledge and understanding about their occupation. Also, the people were aware of self-reliance and problem-solving in agricultural production and marketing.

Finally, results of the study showed that the process of the community empowerment of the village arised from the initiation to seek for activities to help problem-solving the community through community participation based on the tradition , beliefs, seniority and leaderships which served as driving force leading towards the creation of activities and the successful implementation of the various activities. The quality managerial administration must be done continually and accepted by people inside and outside of the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากคณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์นครเศ รังควัด ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.วีรศักดิ์ ปรกติ และอาจารย์ ดร.สายสกุล ฟองมูล กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำปรึกษาข้อชี้แนะและความช่วยเหลือในหลายสิ่งหลายอย่าง จนกระทั่งลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน หมู่บ้านหนองมะจับที่ให้ความร่วมมือ และอนุเคราะห์ข้อมูลรวมถึงอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในครั้งนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อเกียรติศักดิ์ แม้นพยัคฆ์ คุณแม่สุริยา แม้นพยัคฆ์ บุพการีผู้ให้ทุกๆ สิ่งทุกๆ อย่าง แนวทางต่างๆ ในการแก้ไขปัญหา รวมถึงความอดทน และนางสาวศุภณัฐ ประดิษฐ์กุล น้องทั้ง 2 คน คุณป้า คุณตา คุณยาย ญาติๆ ที่คอยเป็นกำลังใจให้ตลอดการทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ทุกท่าน เพื่อนร่วมรุ่น สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร ที่คอยถามไถ่ด้วยความห่วงใย ว่าเมื่อไหร่จะสำเร็จการศึกษา คอยให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือเสมอมา และท่านอื่นที่มีได้กล่าวนาม ณ ที่นี้ที่มีส่วนในงานวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามที่มุ่งหวังทุกประการ

ท้ายที่สุดนี้ ประโยชน์อันพึงได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ขอมอบสำหรับผู้สนใจเพื่อประโยชน์ของประเทศไทย ค่อยไป

ปณณภา แม้นพยัคฆ์

พฤษภาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	7
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	10
แนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง	10
หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข	14
ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านหนองมะจับ	16
การมีส่วนร่วม	29
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	32
ลักษณะของการมีส่วนร่วม	36
ปัจจัยของการมีส่วนร่วม	37
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
ภาคสรุป	50
กรอบแนวคิดในการวิจัย	51
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	54
สถานที่ดำเนินการวิจัย	54
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	55
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	56

การทดสอบเครื่องมือ	56
วิธีการรวบรวมข้อมูล	57
การวิเคราะห์ข้อมูล	58
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	60
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	61
ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล	61
ลักษณะส่วนบุคคล	61
ลักษณะทางเศรษฐกิจ	66
ลักษณะทางสังคม	72
วิธีการมีส่วนร่วม	78
การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง	80
การจัดการชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่	89
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	117
สรุปผลการวิจัย	117
อภิปรายผลการวิจัย	122
ข้อเสนอแนะ	125
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	125
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	125
บรรณานุกรม	126
ภาคผนวก	131
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	132
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	145

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนประชากรตามช่วงอายุในชุมชนหมู่บ้านหนองมะจับ โดยจำแนกตามช่วงอายุ	21
2 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	64
3 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ	69
4 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางสังคม	73
5 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับการได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาชุมชน	76
6 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะการมีส่วนร่วม	79
7 ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง	80
8 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเพื่อจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง	84
9 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหา การเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง ด้านการมีส่วนร่วมทำ ดำเนินการตามแผน	85
10 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหา การเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง ด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลแผน	86
11 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหา การเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผน	87
12 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามสาเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการ ปัญหาการเกษตรของชุมชน	88

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แผนที่ชุมชนหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	19
2 ลักษณะแปลงนาของชาวบ้านที่ได้น้ำจากชลประทานแม่แฝก	20
3 การประกอบอาชีพของเกษตรกรหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	23
4 ผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสานจากฝีมือชาวบ้านหนองมะจับ	24
5 กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันของหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	28
6 ปัจจัยการมีส่วนร่วม	39
7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	53
8 การวิจัยแบบผสมผสาน	54
9 Step in the Process of Conducting a Mixed Methods Study	59
10 เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านศึกษาดูงานการปลูกข้าวปลอดสารพิษ โดยลงมือปฏิบัติจริง	95
11 ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ซึ่งเป็นการลดรายจ่าย	95
12 สรุปผลค่าใช้จ่ายจากการทำบัญชีครัวเรือนประจำเดือน	96
13 การใช้รถจักรยานเพื่อเป็นยานพาหนะเดินทางในหมู่บ้าน	97
14 การจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	100
15 การจัดกิจกรรมณรงค์โรคไข้เลือดออกของแกนนำสุขภาพ	103
16 ประเพณีพ่อเจ้าเข้าทรง	108
17 การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ	112

บทที่ 1

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในช่วง 3 ทศวรรษแรก ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 7 ได้มุ่งเน้นให้เกิดความมั่นคงทางด้านการเมือง และโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยมีการเร่งสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน และได้มีการขยายการผลิตในภาคอุตสาหกรรมรวมทั้งส่งเสริมการลงทุนต่างประเทศ เพื่อมุ่งพัฒนาประเทศเข้าสู่ความทันสมัย กระบวนการพัฒนาดังกล่าวอยู่ภายใต้อิทธิพลการควบคุมและการผูกขาดผลประโยชน์กลุ่มน้อยในสังคม ผลที่ตามมาคือ แม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในแง่อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นไปตามเป้าหมาย แต่ขณะเดียวกันได้สร้างปัญหาการไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณี และการเมืองด้วยการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม มีการเอารัดเอาเปรียบ ขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะประชาชนในชุมชนชนบท ชาวบ้านมีความสามารถในการจัดการชุมชนของตนเองน้อยลง เนื่องจากการกระจายตัวของหน่วยงานราชการ ทั้งงบประมาณ และเจ้าหน้าที่เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนแทนชาวบ้าน การพัฒนาในลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสภาพวิกฤตการณ์ทางสังคมในลักษณะการทำลายฐานของประชาชนในชนบทให้ล้มละลาย โดยไม่ใช้ประโยชน์ส่วนที่เป็นพลังและศักยภาพที่เคยมีอยู่ในชุมชนนั้นๆ การมองข้ามพลังเหล่านี้ของหน่วยราชการ และนักพัฒนาจากภายนอก ทำให้ความพยายามแก้ไขปัญหาหนึ่ง กลับเป็นการสร้างปัญหาใหม่ให้แก่ชุมชน อันเนื่องมาจากแนวทางแก้ปัญหาอาจจะไม่สอดคล้องกับฐานพลังของชุมชน หรือไปสร้างให้เกิดผลกระทบทางลบต่อฐานพลังเดิมของชุมชนหรือไปเปลี่ยนแปลงฐานแห่งนี้ จนไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมด้วยชุมชนเองได้อีก (ประเวศ วะสี, 2532: 8)

ระบบราชการเดิมเน้นการบริหารงานแบบรวมศูนย์อำนาจ โดยโครงการต่าง ๆ ของชุมชน จะมีรัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้หน่วยงานไปปฏิบัติเป็นการบริหารงานจากบนลงล่าง (top down) ทางราชการจะแสดงบทบาทในฐานะของผู้ให้ ประชาชนตกอยู่ในฐานะเป็นเพียงผู้รับบริการ ตามแนวทางของราชการที่ได้กำหนดรูปแบบการพัฒนาสำเร็จรูปให้ชุมชน มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารในรูปแบบที่เป็นทางการ เพื่อสะดวกในการควบคุมติดตาม และประเมินผล การทำงานที่เป็นทางการ โดยมีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบของกรรมการ การประชุม ดังกฎเกณฑ์ รวมทั้งการเข้ารับการฝึกอบรม เป็นเรื่องใหม่ที่ชาวบ้านในอดีตไม่เคยกระทำมาก่อน แต่เพื่อต้องการให้เป็นที่ยอมรับว่า เป็นคนที่พัฒนา หรือก้าวหน้า จึงยอมให้ความร่วมมือเข้าร่วมฝึกอบรมและรับดำเนินการตามแนวทางที่ราชการกำหนด คนในชนบทถือว่า โครงการต่างๆ

จากภายนอกไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนน เชื้อน ถาวรวัตถุ หรือแม้แต่การส่งเสริมอาชีพมิใช่เป็นงานที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของ เมื่อโครงสร้างนั้นเสร็จสิ้นลง กิจกรรมต่างๆ จึงสลายตัวไปในที่สุด ชาวบ้านไม่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการดังกล่าวอย่างเต็มที่ ไม่รู้สึกว่าเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาเหล่านั้น เนื่องจากเป็นการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับปัญหา หรือความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน (โหมจิต ปิ่นเปี่ยมรัชฎ์, 2526: 207)

ผลจากการดำเนินโครงการในลักษณะดังกล่าวของทางราชการ ทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาที่ซับซ้อน และรุนแรงมากขึ้น ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาการว่างงาน ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาหนี้สิน และปัญหาความมั่นคงของชุมชน และครอบครัวพร้อมๆ กันไป ทำให้จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ในการพัฒนาชุมชน เพื่อกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยให้หมู่บ้านและท้องถิ่นฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็ง โดยใช้พลังที่มีอยู่ในชุมชนเอง ให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ สามารถรวมตัวแก้ไขปัญหาค้างๆ ร่วมกันโดยเริ่มต้นจากสมมุติฐานว่าในชุมชนมีศักยภาพเป็นทุนเดิมอยู่ ทุนเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนอยู่รอดและเติบโตมาได้โดยไม่พึ่งพาทางราชการมากนัก จะเห็นได้ว่าแม้ในอดีตเมื่อรัฐบาลไทยยังไม่เข้มแข็งหรือยังไม่สามารถเข้าถึงชุมชนต่างๆ ได้ชุมชนก็สามารถเอาตัวรอดรู้จักปรับตัวและใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารสอดคล้องกับชุมชน (อารียา เสวตามรี, 2542: 11-13) ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการมุ่งเน้นการพัฒนาประชาชนไทยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นโดยการเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสนับสนุนให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กล่าวถึงสถานะด้านชุมชนของประเทศว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและจัดการความรู้มีมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีการรวมตัว รวมกลุ่มและมีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้สามารถจัดการกับปัญหาที่กระทบกับชุมชนได้ระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันความเป็นสังคมเมืองมีการขยายตัวมากขึ้น โดยกระแสวัตถุนิยมที่เข้ามาสู่ชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้มีความสะดวกมากขึ้นแต่ความสุขลดลง รายได้ไม่พอกับรายจ่าย มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลงในลักษณะต่างคนต่างอยู่ อย่างไรก็ตามภาครัฐได้พยายามส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ความเอื้ออาทร และความช่วยเหลือกันมากขึ้น

ปัญหาการวิจัย

จากการพัฒนาที่มุ่งเน้นการแข่งขันในด้านรายได้ ทำให้คนไทยและสังคมไทยยึดติดกับวัตถุนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมของคนในสังคม ทะเยอทะยานในศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย ส่งผลให้การดำเนินชีวิตที่ดิ้นรนหาประโยชน์ไป รวมทั้งการล่มสลายของสถาบันทางครอบครัว และวัฒนธรรมทางท้องถิ่น ไปพร้อมๆ กัน ดังนั้นเพื่อลดปัญหาผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีต่อสังคม ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นต้นมา ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาประเทศที่มีการมุ่งเน้นความมั่งคั่ง เป็นความมั่นคง และให้ความสำคัญมากขึ้นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมุ่งเน้นคุณภาพและขีดความสามารถของคนในทุกกระดับ เพื่อให้คนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญต่อการพึ่งพาตนเองบนรากฐานของทรัพยากร วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่มีอยู่เป็นหลัก ในการเสริมสร้างชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

ปรัชญาของการพัฒนาแนวใหม่ที่เน้นการพัฒนาคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในชุมชนชนบท มีหลักการสำคัญคือ ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านรู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น หรือเมื่อเกิดความสำนึก และมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงแล้ว กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นก็จะเกิดขึ้นด้วยตามความสมัครใจ และมีความเป็นตัวของตัวเอง ผลของการพัฒนาจะตกอยู่กับคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของ ทำให้เกิดความรัก ความหวงแหน อดทนอดกลั้น และต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

การให้โอกาสชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน รวมทั้งให้มีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหาสาเหตุ การหาแนวทางการแก้ปัญหา การตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหา และลงมือแก้ปัญหานำไปสู่ความสำเร็จ ในที่สุด ย่อมพัฒนาไปสู่การแก้ปัญหาอื่นๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตได้ หมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยความร่วมมือร่วมแรง ร่วมใจของคนในชุมชน เช่น การรวมกลุ่มกันจัดตั้งฝ่ายรักษาความสงบของหมู่บ้าน จำนวน 1 ชุด มีสมาชิกจำนวน 78 คน มีการจัดตั้งกลุ่มประกอบอาชีพร่วมกันในหมู่บ้าน อาทิเช่น กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มทำการประมง นอกจากนี้ยังร่วมกันบูรณวัดหนองมะจับ และโรงเรียน ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งหมู่บ้าน จนได้รับรางวัลหมู่บ้านตัวอย่าง ในด้าน “หมู่บ้านอยู่เย็น

เป็นสุข” เป็นการการันตี เพราะคนในชุมชนที่นี่ มีความรู้สึกรักและหวงแหนหมู่บ้านของตนเอง อีกทั้งยังช่วยกันดูแลและรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องของศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ที่สำคัญคือมีการนำเอากระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน คือ “เศรษฐกิจพอเพียง” เช่น การปลูกผักสวนครัวบริโภคภายในครัวเรือน รู้จักถนอม และรู้จักจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เองที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีคุณธรรมในด้านความรักความสามัคคี การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นดั้งเดิม การรักษาชื่อเสียงของหมู่บ้านคุดหอมมาสู่รุ่นลูกหลาน การมีน้ำใจแบ่งปันซึ่งกันและกัน ดังคำที่ว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” เป็นต้น

หมู่บ้านหนองมะจับเป็นหมู่บ้านที่น่าจับตามองเพราะว่าสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ ประชาชนมีกระบวนการอย่างไรที่ทำให้ได้รับรางวัลหมู่บ้านตัวอย่าง ซึ่งได้รับรางวัลพระราชทาน “หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข” จากหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกทั้งสิ้น หนึ่งร้อยห้าสิบหมู่บ้านทั่วประเทศ

จากความสำเร็จในการจัดการปัญหาของชุมชนจนเป็นที่ยอมรับของชุมชนใกล้เคียง ในกรณีหมู่บ้านหนองมะจับนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องนี้ให้มากขึ้น โดยมีคำถามการวิจัยว่า ชุมชนมีการจัดการปัญหาของชุมชนอย่างไร กิจกรรมอะไรในการจัดการ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไรกับการจัดการปัญหา เป็นเหตุหรือเป็นผล หรือเป็นทั้งเหตุทั้งผลของความเข้มแข็งของชุมชน จึงต้องการทราบว่า เกษตรกรบ้านหนองมะจับมีลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางการเกษตรอย่างไร มีสาเหตุอะไรบ้างที่ทำให้ตัดสินใจ ไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในด้านต่างๆ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชนในการทำกิจกรรม
2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

3. สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรในชุมชนตัดสินใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเข้มแข็ง

4. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันของสมาชิกชุมชน และการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการวิจัย ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ได้ทราบถึงบทบาทของเกษตรกรหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาของชุมชนเข้มแข็ง
2. เจ้าหน้าที่ได้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการสร้างชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง
3. ชุมชนอื่นนำผลการวิจัยและข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนอื่นๆ หรือแม้กระทั่งเพิ่มพูนความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนหมู่บ้านหนองมะจับเองในการพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษารวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

ขอบเขตพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ศึกษา ชุมชนแห่งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 329 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,037 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการเกษตร และอาชีพรับจ้าง หมู่บ้านหนองมะจับห่างจากที่ว่าการอำเภอสันทราย 27 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ 36 กิโลเมตร

ขอบเขตด้านประชากร

1. ผู้นำองค์กรหมู่บ้าน เช่นผู้นำหมู่บ้าน สมาชิกองค์กรส่วนตำบล
2. คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำกลุ่มต่างๆ
3. ผู้อาวุโส / นักปราชญ์ ในหมู่บ้าน
4. กลุ่มเยาวชน
5. บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู พระ
6. ประชาชนในหมู่บ้าน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ความเข้าใจบริบทที่เกี่ยวกับกระบวนการจัดการปัญหาของชุมชน ในประเด็นด้านต่างๆ ดังนี้

1. การประกอบอาชีพและการถือครองที่ดิน
2. สภาพทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
3. วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ
4. สถาบันที่สำคัญในชุมชน
5. การปกครอง
6. ผู้นำและองค์กรต่างๆ ในชุมชน
7. การมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการปัญหาของชุมชน
 - 7.1 การตระหนักถึงปัญหาของชุมชน และกลุ่มคนที่เริ่มมองเห็นปัญหา
 - 7.2 การสื่อสารทำความเข้าใจปัญหา
 - 7.3 การวิเคราะห์สาเหตุและการวางแผนในการจัดการปัญหา
 - 7.4 การกำหนดกิจกรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหา
 - 7.5 การแบ่งบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการหมู่บ้านที่รับผิดชอบ
 - 7.6 การสร้างกฎกติการ่วมกันในชุมชน
 - 7.7 การทบทวนและสรุปบทเรียน
8. ความเข้มแข็งของชุมชน
 - 8.1 ความเป็นเครือญาติ

- 8.2 การเป็นผู้นำและขวัญกำลังใจในการแก้ปัญหา
- 8.3 วัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อร่วมกัน
- 8.4 การมีภูมิปัญญาที่สามารถปรับใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้
- 8.5 การมีการเรียนรู้ร่วมกัน
- 8.6 มีการทำกิจกรรมร่วมกัน
- 8.7 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการปัญหากับชุมชนเข้มแข็ง

ขอบเขตด้านเวลา

ช่วงเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งได้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลส่วนที่เป็นอดีต ในช่วงเดือน มีนาคม - เมษายน พ.ศ.2553
2. การศึกษาข้อมูลในส่วนที่เป็นปัจจุบัน ตั้งแต่ หมู่บ้านหนองมะจับ ได้รับรางวัลพระราชทาน “หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข” ในปี พ.ศ. 2550 ในช่วงเดือน เมษายน - พฤษภาคม พ.ศ.2553

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

เกษตรกร หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพหลักโดยการทำเกษตร คือ กสิกรรม ประมง เลี้ยงสัตว์ ในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การมีส่วนร่วม หมายถึง การดำเนินงานของชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และเฝ้าระวัง ของเกษตรกรหมู่บ้านหนองมะจับ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง เกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นรับรู้ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึง เกษตรกรเข้าไปร่วมวางแผนกำหนดกิจกรรมทั้งระยะสั้น และระยะยาว ต่อกิจกรรมที่กระทำในชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม หมายถึง การที่เกษตรกรร่วมทำกิจกรรมที่ทางชุมชนจัดขึ้น เช่น การเข้าร่วมประชุม โครงการ

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การรับรู้ข้อมูลข่าวสารในด้านการเข้าไปมีส่วนร่วมอบรม ประชุม วรรณคดี เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สิ่งตีพิมพ์ หอกระจายข่าวของชุมชน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง สภาพของชุมชนที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเกษตรกร มีพลังในการจัดการปัญหา และสามารถเผชิญกับสภาวะและสภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจต่างๆ ได้เป็นอย่างดี โดยอาจดูจากองค์ประกอบในด้านต่างๆ ดังนี้

1. มีระบบความสัมพันธ์ที่ดี เช่น ระบบครอบครัว ระบบเครือญาติ มีความรู้สึกรักเป็นกันคนในชุมชนเดียวกัน
 2. มีการติดต่อสื่อสาร ฟังพาทักทายกัน มีความร่วมมือกันทำกิจกรรมทั้งส่วนตัวและส่วนรวม
 3. มีผู้นำที่เป็นกำลังสำคัญของการพัฒนา มีความเสียสละ มีความกตริเริ่ม และมีความเสียสละ มีทักษะในการจัดการปัญหา ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน
 4. มีวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อที่ยึดถือร่วมกัน
 5. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน มีภูมิปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้
 6. เป็นชุมชนที่ได้รับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน
 7. สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนและมีการพึ่งพาตนเองสูง
 8. มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ช่วยให้พึ่งตนเองได้
 9. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวประโยชน์สาธารณะของสมาชิก
 10. มีจิตสำนึกในการพึ่งตนเอง เอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
- การแก้ปัญหา** หมายถึง แบบแผน ขั้นตอน และกิจกรรม ที่สมาชิกในชุมชนใช้ในการแก้ปัญหาของชุมชน โดยอาจเริ่มจากความตระหนักถึงปัญหาของคนเพียง 2-3 คน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จนสมาชิกในชุมชนจำนวนมากเห็นปัญหาร่วมกัน จากนั้นจึงได้ร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุและที่มาของปัญหา วางแผน แบ่งงานกัน และลงมือแก้ไขปัญหาดังกล่าวจนพบหนทางและทำการปรับปรุงการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ปัญหาของชุมชน หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากภายในชุมชน หรือ ภายนอกชุมชน และสร้างความเดือดร้อนหรือส่งผลกระทบต่อชุมชน และคนจำนวนมากในชุมชนได้ ถ้าไม่ได้รับการป้องกันหรือแก้ไข เช่น ปัญหาน้ำกินน้ำใช้ ปัญหาป่าชุมชน ปัญหาความฟุ่มเฟือย เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน หมายถึง ความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันของคนในชุมชนที่แสดงออกในรูปแบบต่างๆ ทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การพึ่งพาทักทายกัน ความร่วมมือในการทำงานทั้งงานส่วนบุคคลและงานส่วนรวม การแลกเปลี่ยนแรงงาน ความเป็นเครือญาติ ความขัดแย้งหรือแข่งขันกัน มีอำนาจตัดสินใจอย่างใดอย่าง

หนึ่งร่วมกันในการทำกิจกรรมส่วนรวมเป็นต้น การแลกเปลี่ยนแรงงาน ความเป็นเครือญาติ ความ
ขัดแย้งแข่งขันกัน มีอำนาจตัดสินใจร่วมกันในการทำกิจกรรม เป็นต้น

กิจกรรม หมายถึง การที่เกษตรกรหมู่บ้านหนองมะจับมีส่วนช่วยกันในการ
แก้ปัญหาของชุมชน เช่น การจัดหน่วยรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน เป็นต้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยและเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง สำหรับเป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิดในการศึกษา ประกอบด้วยแนวคิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง
2. หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข
3. ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านหนองมะจับ
4. การมีส่วนร่วม
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

สัมพันธ์ เดชะอริก และคณะ (2540: 113-117) ได้กล่าวถึงแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยให้ความสำคัญกับองค์ชาวบ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการในชุมชน ตามแนวคิดดังกล่าวได้แยกประเภทของการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้าน 3 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านโดยภาครัฐ และเอกชนซึ่งมีจุดเน้นที่สิทธิ และอำนาจขององค์กรชาวบ้านในการจัดการปัญหาต่างๆ โดยมีจุดสำคัญ 2 ประการ คือ นโยบายของรัฐ และกฎหมาย จะต้องให้สิทธิและอำนาจแก่องค์กรชาวบ้านมากขึ้น เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และการกำหนดแผนงาน งบประมาณ และโครงการ จากหน่วยงานของรัฐ และเอกชนต่างๆ โดยให้องค์กรชาวบ้านเข้ามามีบทบาทให้มากขึ้น รวมถึงการมีสิทธิและอำนาจในการดูแลงบประมาณ การดำเนินงานและการติดตามผล เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน

ประเภทที่ 2 คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่ริเริ่มขึ้นใหม่ ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็ง คือ

1. การศึกษาปัญหาของชาวบ้านอย่างมีส่วนร่วม โดยให้ชาวบ้านร่วมทำการศึกษาปัญหาร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือ เอกชน ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะทำให้ชาวบ้านเกิดแนวคิดร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และช่วยเหลือกัน

2. การเรียนรู้ และคิดค้น กิจกรรมแก้ปัญหา การเปิดโอกาสให้มีการอบรมศึกษาดูงานจากพื้นที่ ๆ เคยประสบปัญหามาก่อน จะเป็นแนวทางแก่ชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

3. การวางแผนกิจกรรมแก้ไขปัญหา ว่ามีกิจกรรมในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาอย่างไรบ้าง

4. การรวมกลุ่ม เพื่อเกิดการช่วยเหลือกัน ทั้งความคิด เทคนิค ตลอดจนการช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

5. การติดตามแก้ไขปัญห และพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยเจ้าหน้าที่จากภายนอก และผู้นำชาวบ้านต้องติดตามสมาชิกขององค์กรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งมากขึ้น

ประเภทที่ 3 คือ การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้ว และกำลังดำเนินกิจกรรมพัฒนาอยู่ในปัจจุบัน มีแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็ง คือ

1. การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านในการช่วยให้ผู้นำองค์กรชาวบ้านเข้มแข็งขึ้นมาได้นั้น ต้องมีการแยกแยะความรู้ความสามารถของผู้นำ และเสริมสร้างให้จุดที่ผู้นำมีความเข้มแข็งอยู่แล้วให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น หรือเพิ่มเติมทักษะด้านอื่นๆ

2. การเพิ่มพูนความรู้ ประสิทธิภาพ แนวความคิด เช่น กระบวนการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม การวางแผนจากชาวบ้าน การวิเคราะห์ เป็นต้น

3. เจ้าหน้าที่รัฐ และเอกชนซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่เข้าไปทำงานกับองค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้ว ควรนำองค์ประกอบ ขององค์กรชาวบ้าน เป็นตัวชี้วัดในการทบทวน และปรับตัวขององค์กรชาวบ้าน เพื่อจะทำให้ได้อุดมการณ์ร่วมวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้องค์กรชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาของตนได้มากขึ้น

มนตรี กรรพุมมาลย์ และ ฤทธพงศ์ ฤทธาบุตร (2546: 38-39) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งว่ามีลักษณะ ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชนในการที่จะแก้ปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2. สมาชิกของชุมชนพร้อมร่วมมือกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน

3. มีการจัดการของชุมชนที่ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชน

4. สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนด วิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน

5. สมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

6. มีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วย การพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน มุ่งพัฒนาตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

7. การพึ่งมาช่วยเหลือจากภายนอก เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชน หรือท้องถิ่นอื่น ๆ รวมทั้งภาคราชการ เอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ธีระพงษ์ แก้วมหายักษ์ (2543: 18) ได้สรุปแนวคิดที่เกี่ยวกับกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

1. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ทำให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกและอยากเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา

2. การจัดองค์กรและการบริหารจัดการ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ประสานเครือข่าย มีการวางแผนที่ดี มีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถระดมทรัพยากรมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3. ทรัพยากร บุคคลที่มีความสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติ และทุนทางวัฒนธรรม

4. เครือข่าย ความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน จะก่อให้เกิดการต่อรอง การพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน

5. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง อำนาจที่เกิดขึ้นจากความเป็นชุมชน เป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อให้เกิดสิทธิตามมา จะเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมกลไกการตลาด การเงิน กฎหมาย การป้องกันคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

6. การยอมรับจากสังคมภายนอก สิ่งที่จะเป็นแรงผลักดัน ให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถและศักยภาพของชุมชนมากขึ้น

ประเวศ วะสี (2539: 13) กล่าวว่า สังคมที่อ่อนแอเปรียบเสมือนกองทรายที่กระจัดกระจายไร้ความหมาย แต่ครั้งเมื่อนำทรายเหล่านั้นมาก่อขึ้นเป็นเจดีย์ก็จะเกิดความสำคัญและงดงามขึ้น การก่อกองทรายในที่เปรียบเสมือนการสร้างโครงสร้างของชุมชนให้เข้มแข็งมีการยึดโยงภายในสังคม โครงสร้างที่รวมตัวเข้มแข็งนั้นรวมถึงตัวคนในสังคม ซึ่งมีรากฐานตั้งแต่การมี

ครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง มีการติดต่อสื่อสารหรือมีการรวมกลุ่มขึ้นของคนในชุมชน มีการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างด้วยความเอื้ออาทร ความรักและมิตรภาพ

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเป้าหมายที่ทุกองค์กรพึงประสงค์ จะให้เกิดขึ้นและมุ่งพัฒนาไปในทิศทางนั้น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเริ่มตั้งแต่การสร้าง ความเข้มแข็งให้กับกลุ่มคนที่รวมตัวกันเป็นองค์กรเฉพาะกิจจนพัฒนาต่อไปเป็นองค์กรประชาคม และขยายความเข้มแข็งขององค์กรเพื่อดูแลรับผิดชอบภายในหมู่บ้าน รูปแบบของการสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม จากการประกาศกติกาในการประชุมระดับโลก เรื่องการศึกษาชุมชน ครั้งที่ 7 พูดถึงการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีกระบวนการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง 3 ประการ คือ

1. ภูมิปัญญาและธรรมะ เป็นองค์ความรู้ที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน และสามารถสร้างสรรค์การพัฒนาที่ยั่งยืนได้
2. การเรียนรู้ การศึกษาการเรียนรู้ของคนในชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการคิด การวิเคราะห์ การตั้งคำถามและการหาสาเหตุที่เกี่ยวกับปัญหา การพัฒนาการเรียนรู้จะส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มคิดวิเคราะห์ หาทางเลือกในการแก้ปัญหา ตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหา ร่วมกัน ตลอดจนสรุปผลการเรียนรู้ เพื่อยกระดับสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาให้สูงขึ้น
3. การจัดการในชุมชน เป็นกลไกที่ทำให้กิจกรรมบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีการจัดการบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในด้านต่างๆ ให้กับสมาชิกรวมทั้งการกำหนดกติกาสำหรับการอยู่ร่วมกัน องค์กรใดปราศจากการจัดการแล้วจะมีลักษณะเป็นองค์กรที่หลวม เป็นสมาคมของคนที่มีอุดมการณ์ร่วมกันเท่านั้น แต่ไม่สามารถผลักดันให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ (ประเวศ วะสี, 2539)

องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบนั้น สามารถแยกอธิบายได้ แต่องค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งยังไม่เพียงพอที่จะเผชิญกับความยากของปัญหาได้ แต่เมื่อผนวกองค์ประกอบทั้ง 3 เข้าด้วยกัน ศักยภาพอันสูงส่งก็จะเกิดขึ้น เพราะองค์ประกอบทั้ง 3 นี้ เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นกระบวนการ กล่าวคือ การมีภูมิปัญญาและธรรมะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และการจัดการในชุมชน เมื่อมีการเรียนรู้ก็จะนำไปสู่การพัฒนาภูมิปัญญาและธรรมะให้สูงขึ้น ทำให้เกิดการจัดการที่ดีได้

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง เป็นลักษณะของการรวมตัวขององค์กรที่หลากหลายทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการให้ความร่วมมือของประชาคม กล่าวคือ การมีความร่วมมือกันอย่างกว้างขวาง และหลากหลายเป็นพหุภาคี มีสำนึกในการพึ่งพาตนเอง และขยายผลประโยชน์

จากเฉพาะกลุ่ม ผู้จิตสำนึกสาธารณะมากขึ้น มีอาณาเขตที่เน้นเป้าหมายของกิจกรรมหรือบริเวณพื้นที่รู้สึกมีความเป็นเจ้าของ เช่น ตำนึกในความเป็นเจ้าของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเป้าหมายที่องค์กรทุกองค์กรพึงประสงค์จะให้เกิดขึ้นและมุ่งพัฒนา การสร้างความเข้มแข็งได้เริ่มตั้งแต่การสร้าง ความเข้มแข็งให้กับกลุ่มคนรวมตัวเป็นองค์กรเฉพาะกิจ จนถึงองค์กรประชาคม และขยายความเข้มแข็ง จากองค์กรที่ดูแลรับผิดชอบภายในหมู่บ้าน ซึ่งรูปแบบของการสร้างความเข้มแข็งของแต่ละชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม

ดังนั้น จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปแนวคิด เกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนได้ว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง จะต้องสามารถพึ่งตนเอง และพัฒนาศักยภาพในการสร้างโอกาสให้กับตนเองได้ตามสมควร โดยทั้งนี้ปัจจัยที่สามารถสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีมากมาย เช่น ศักยภาพของผู้นำ ความสามัคคี และมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ความสามารถในการพัฒนาภูมิปัญญา หรือวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้เกิดความโดดเด่นขึ้นได้ และการสนับสนุนจากภาครัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข

ความเป็นมา

ตามที่ คณะรัฐมนตรี พิจารณาให้ความเห็นชอบหลักการกรอบยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขของจังหวัด ตามแผนงานหลักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข และนอกจากนี้ ก.พ.ร. ได้มีมติให้ปรับปรุงกรอบประเมินผลและน้ำหนักของตัวชี้วัดของจังหวัด ประจำปีงบประมาณ 2550 โดยการกำหนดน้ำหนักของตัวชี้วัดเกี่ยวกับระดับความสำเร็จในการสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัด ในมิติที่ 1 มิติด้านประสิทธิผลการปฏิบัติราชการ รวมทั้งได้ปรับปรุงการกำหนดตัวชี้วัดให้เหมาะสมกับการประสานเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกับส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อให้จังหวัดมีการปรับแผนพัฒนาจังหวัดให้สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข โดยการบริหารจัดการด้วยความมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น และภาคส่วนต่าง ๆ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัด ในมิติที่ 1 มิติด้านประสิทธิผลตามแผนการปฏิบัติราชการ ข้อ 1.2 ระดับความสำเร็จของร้อยละเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักในการบรรลุเป้าหมายตามแผนปฏิบัติราชการจังหวัดยโสธร ตามคำรับรองการปฏิบัติราชการจังหวัดยโสธร ปีงบประมาณ 2550 ตามตัวชี้วัดที่ 1.2.3 ร้อยละของจำนวนหมู่บ้าน/ตำบลที่ผ่านเกณฑ์หมู่บ้าน/ตำบลอยู่เย็นเป็น

สุข ในการดำเนินงานระดับหมู่บ้าน/ตำบล มีตัวชี้วัดทั้งสิ้น 15 ตัวชี้วัด โดยแยกเป็นระดับหมู่บ้าน 8 ตัวชี้วัด และระดับตำบล 7 ตัวชี้วัด โดยคัดเลือกพื้นที่ดำเนินงานอำเภอละ 2 ตำบล (18 ตำบล) ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่สนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขระดับจังหวัด และยังสามารถกระตุ้นให้เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงการพัฒนางานระหว่างหน่วยงาน ภาคีเครือข่ายทุกระดับให้บรรลุเป้าหมาย ประชาชนคนไทยทุกคนมีสุขภาพแข็งแรงทั้ง กาย จิต สังคม และปัญญา ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงอันเป็นรากฐานไปสู่สังคมอยู่ดีมีสุข

ดังนั้น เพื่อเป็นการสนองค่านิยมของรัฐบาล ในการน้อมนโยบายและเป้าหมายไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องบูรณาการการทำงานและระดมทรัพยากรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการเพื่อการบรรลุเป้าหมายสู่สังคมอยู่ดีมีสุข

ตัวชี้วัดระดับหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข

1. ร้อยละ 60 ของประชาชนอายุ 6 ปีขึ้นไป ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน ๆ ละ 30 นาที
2. ร้อยละ 90 ของร้านอาหารและแผงลอยจำหน่ายอาหารได้มาตรฐานท้องถิ่น
3. ร้อยละ 55 ของผู้ที่มีอายุ 10-24 ปี เป็นสมาชิกชมรม To Be Number One
4. มากกว่าร้อยละ 50 ของผู้สูงอายุเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุและมีกิจกรรมทุกเดือน
5. ร้อยละ 80 ของสตรีอายุมากกว่า 35 ปี ได้รับการถ่ายทอดความรู้และทักษะในการตรวจเต้านมด้วยตนเอง
6. ร้อยละ 60 ของประชากรอายุ 40 ปีขึ้นไป ได้รับการคัดกรองความดันโลหิตและเบาหวานตามมาตรฐาน
7. ร้อยละ 100 ของร้านค้า ไม่จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุหรี่แก่เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี
8. ร้อยละที่ลดลงของครัวเรือนยากจนที่มีรายได้น้อยกว่าเกณฑ์ จปฐ.(23,000บาท/คน/ปี) ร้อยละ 50

ตัวชี้วัดระดับตำบลอยู่เย็นเป็นสุข

1. ร้อยละ 75 ของร้านจำหน่ายอาหารปลอดภัยจากสารปนเปื้อน 6 ชนิดในทุกตำบล
2. ร้อยละ 90 ของหญิงตั้งครรภ์ ได้รับการตรวจครรภ์ก่อนคลอดตามเกณฑ์

3. ร้อยละ 100 ของตำบลที่มีศูนย์เด็กเล็กผ่านเกณฑ์มาตรฐานอย่างน้อย 1 แห่ง
4. ร้อยละ 80 ของเด็กอายุ 0-5 ปี มีพัฒนาการสมวัย
5. ร้อยละ 100 ของโรงเรียนทุกสังกัดผ่านเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
6. ร้อยละ 100 ของผู้สูงอายุ และ ผู้พิการ ที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน
7. ร้อยละ 80 เด็กได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านหนองมะจับ

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านหนองมะจับ

บ้านหนองมะจับ นั้น สันนิษฐานว่าตั้งขึ้นมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย มาตั้งเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ.1838-พ.ศ.2102) ตามหลักฐานทางโบราณคดี มีซากวัดเก่าแก่ ที่ถนนหน้าป่าช้า ประจำหมู่บ้าน ทางด้านทิศตะวันตก สร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์มังราย ด้วยหลักฐาน โบราณวัตถุที่สำคัญคือ ซากฐานพระวิหารและซากพระเจดีย์ ที่ก่อสร้างขึ้นด้วยอิฐขนาดใหญ่เช่นเดียวกับที่เวียงกุมกาม วัดแห่งนี้มีชื่ออะไรไม่มีหลักฐานจารึกไว้

วัดโบราณแห่งนี้ คงเป็นใจกลางของหมู่บ้านในสมัยนั้นและที่ดินตรงป่าช้าสองฝั่งถนน คงเป็นสถานที่ของวัดโบราณนี้ เพราะแต่ก่อนที่มุมด้านตะวันตกเฉียงเหนือของป่าช้า ชาวบ้านเล่าว่ามีหนองน้ำตั้งอยู่ น่าจะเป็นสถานที่ตั้งพระอุโบสถน้ำ ตามประเพณีของล้านนา หมู่บ้านเดิมแห่งนี้ คงร้างไป ในสมัยที่พม่าเข้ามาครอบครองเมืองเชียงใหม่ นานร่วม 200 กว่าปี ระหว่างปี พ.ศ.2102-พ.ศ.2339 ชาวเชียงใหม่ถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยเมืองหงสาวดี ประเทศเมียนมาร์ เท่าที่มีหลักฐานปรากฏในตำนานของเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2106 พระเมกุฎ กษัตริย์องค์สุดท้ายของล้านนา ถูกกวาดต้อนไปพร้อมกับชาวเชียงใหม่

ต่อมาในปี พ.ศ.2157 ตามที่มีบันทึกในโครนนิราศหงสาวดีหรือ มังรายรบเชียงใหม่ ชาวบ้านหนองมะจับรุ่นก่อน สันนิษฐานว่าคงถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลยศึกของพม่า ในคราวนี้ เพราะในตำนานได้กล่าวถึง พม่ากวาดต้อนเชลยชาวเชียงใหม่ไปหงสาวดีถึง 2 ใน 3 ของประชากรชาวเชียงใหม่และที่เหลืออยู่ได้หนีภัยสงคราม ไปอยู่ต่างบ้านต่างเมืองถึงอยุธยา ดังนั้น หมู่บ้านแห่งนี้ คงร้างไปตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

การเมืองการปกครองของหมู่บ้านนี้ในสมัยนั้น แต่เดิมคงอาศัยกฎหมายมังรายศาสตร์เป็นธรรมนูญในการปกครอง ในกฎหมายมังรายศาสตร์ได้แบ่งประชากรเป็น 4 กลุ่ม

1. เจ้านาย
2. เสนาอำมาตย์ (ข้าราชการ)
3. ไพร่ (พลเมือง)
4. ข่าทาส

เดิมระบบการปกครองในหมู่บ้านหนองมะจับ ในสมัยราชวงศ์มังราย สันนิษฐานว่าคงปกครองแบบโบราณของล้านนา มีผู้ใหญ่บ้านเรียกสมัยนั้นว่า แก่บ้าน หมายถึงผู้มีอาวุโสเป็นหัวหน้าปกครองหมู่บ้าน หลายๆหมู่บ้านรวมกันเป็นตำบล สมัยนั้นน่าจะเรียกว่า พันนาหรือปันนามีแคว้น หรือกำนัน ปกครอง หลายพันนา รวมกันเป็นเมืองๆ หนึ่ง (คงเทียบเท่าอำเภอในสมัยนี้) เหล่านี้คงเป็นข้อสันนิษฐาน เพราะยังไม่พบหลักฐานที่บันทึกไว้

ต่อมาหมู่บ้านหนองมะจับร้างไปนานร่วมร้อยกว่าปี จึงกลายเป็นดงป่าไม้ซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์ป่านานาชนิด มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นเต็มไปหมด มีหลักฐานที่สำคัญคือมีดอไม้สักขนาดใหญ่หลายคนโอบ ที่หมวดบ้านดง (ในปัจจุบัน) แสดงถึงสภาพการร้างของหมู่บ้านแห่งนี้มานานร่วมร้อยกว่าปี เพราะดอไม้สักขนาดใหญ่หลายคนโอบนั้น ต้องมีอายุร้อยกว่าปีขึ้นไป

จากการสืบค้นข้อมูลความเป็นมาของหมู่บ้านหนองมะจับในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ พ่อน้อยเบี้ยว จอมนำ อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 บ้านสหกรณ์นิคมห้วยงาน (เดิมอยู่ในเขตปกครองเดียวกันกับหมู่บ้านหนองมะจับ) ปัจจุบันพ่อน้อยเบี้ยว จอมนำ อายุ 80 กว่าปี ได้เล่าว่า เดิมบ้านหนองมะจับ เป็นป่าไม้ดงดิบ ยังไม่มีบุคคลใดเข้ามาอาศัยอยู่ ต่อมา มีชาวบ้านจากหมู่บ้านศรีงาม (หมู่ที่ 6) พวกกันมาบุกเบิกป่า เพื่อทำไร่ทำนา ในบริเวณที่ลุ่มด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน โดยอาศัยน้ำฝนจากดอยหลวงด้านทิศตะวันออก ครอบครัวยุคศรีงามที่มาบุกเบิก มี 4 ครอบครัว คือ 1) ท้าวคำรง 2) อู๋หมู จะปุ่น 3) พ่ออู๋หนานวงศ์ จะปุ่น และ 4) พ่ออู๋ปวง

ท้าวคำรง (ไม่ทราบชื่อจริง) เป็นต้นตระกูล จะปุ่น ในปัจจุบันนี้ และท้าวคำรง น่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือแก่บ้านคนแรกของหมู่บ้านนี้ ตามระบบการปกครองของล้านนาโบราณ บ้านหนองมะจับแต่เดิมเป็นที่ราบอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่านานาชนิด ทั้งสัตว์ใหญ่และสัตว์เล็ก ผู้ที่เข้ามาตั้งรกรากเป็นกลุ่มแรกก็คือ ท้าวคำรง จะปุ่น ร่วมกับอีก 2 ครอบครัว คือ ครอบครัว พ่อจ๋ม บุญลอย และครอบครัว พ่อใจ (วิชัย) บุญลอย ซึ่งอพยพมาจากบ้านร่มหลวงและบ้านขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้ทำการถางป่าเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ปลูกกระท่อมเล็กๆ อยู่ ต่อมาทำการบุกเบิกที่นาที่สวนเป็นของตนเอง ภายหลังได้มีคนอพยพ

มาจากที่อื่นเข้ามาอยู่ประมาณ 50-60 หลังคาเรือน เมื่อมีคนมาอยู่หลายครอบครัว ชาวบ้านก็ได้ชักชวนกันสร้างฝายในลำน้ำปิงขึ้น เพื่อทดน้ำให้ไหลเข้าสู่ลำเหมืองเพื่อการเกษตร

บ้านหนองมะจับแต่เดิมอยู่ที่บ้านโฮ้ง ฝั่งทางทิศตะวันออกของลำน้ำปิงในปัจจุบัน (คำว่า “โฮ้ง” หมายถึงที่ลุ่ม น้ำท่วมถึงเวลามีน้ำหลาก) ต่อมากระแสน้ำในลำน้ำปิงเปลี่ยนทิศทางการไหลลงทางทิศตะวันออก ทำให้เกิดแผ่นดินงอกฝั่งทางทิศตะวันตก กลายเป็นพื้นที่ของหมู่บ้านดงป่าตัน ในปัจจุบัน

ที่ตั้งของหมู่บ้านจะมีคันไม้ใหญ่อยู่ข้างหนองน้ำ และจะมีกาเป็นฝูงชอบมาเกาะคันไม้ใหญ่คันนี้ และที่ในหนองน้ำก็จะมีลูกกระจับอยู่ จึงเรียกว่า หมู่บ้านหนองกาจับ หรือหมู่บ้านหนองกระจับ และกลายมาเป็น หมู่บ้านหนองมะจับ ในปัจจุบัน

อีกตำนานหนึ่งกล่าวว่าหนองมะจับเป็นหนองน้ำที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งหากินของคนและสัตว์ที่หนองน้ำแห่งนี้มีคันไม้ใหญ่มีฝูงกาบินมาจับอาศัยหากินปลาอยู่ตามหนองน้ำมากมาย จึงเรียกกันว่า “หนองกาจับ” เป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านหนองมะจับ และเป็นหนองน้ำที่มีปลาอุดมสมบูรณ์มาก และเนื่องจากหนองน้ำแห่งนี้มีปลาอุดมสมบูรณ์จึงมีคนนำเอาพันธุ์กระจับมาจากภาคกลาง มาปลูกไว้รอบๆ บริเวณหนองน้ำ เพื่อให้ลูกกระจับที่มีรูปร่างเท่าหัวแม่มือ มีเขาแหลมคล้ายเขาควายเป็นอันตรายแก่ผู้ลงไปในหนองน้ำ ใช้ป้องกันคนลักลอบหาปลา

เรื่องการปลูกกระจับจึงเป็นเรื่องที่น่าเชื่อได้ว่าน่าจะเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านสังเกตได้จากคำว่า “กระจับ” ซึ่งเป็นภาษาไทยกลาง การออกเสียงในภาษาถิ่นจึงเป็น “กำจับ” และจากคำว่า “หนองกำจับ” จึงเพี้ยนเป็น “หนองมะจับ

ความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านและวัดตามที่กล่าวในตำนานต่างๆ ข้างต้นล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตำนานของสถานที่ต่างๆ ในท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีเค้าสืบกันในลักษณะวรรณกรรมมุขปาฐะเล่าสืบกันปากต่อปาก เป็นเรื่องที่ต้องนำไปไตร่ตรองต่อไป

ในปัจจุบันถ้าหากท่านต้องการทราบว่า หนองน้ำของบ้านหนองมะจับ ในอดีตอยู่ตรงไหน ให้ท่านไปยืนอยู่กลางสะพานมิตรภาพดงป่าตัน-หนองมะจับ อันเป็นสะพานคอนกรีตข้ามลำน้ำปิง หลังวัดหนองมะจับ แล้วหันหน้าไปทางทิศตะวันตก นั่นแหละเป็นพื้นที่หนองน้ำดังกล่าว ขาวไปจนจรดชายบ้านดงป่าตัน ลำน้ำปิงในอดีตไหลเลียบชายบ้านดงป่าตันด้วยความเชื่องช้าของกระแสน้ำปิงในฤดูน้ำหลาก กัดเซาะเอาดั่งบ้านหนองมะจับเข้ามา กลายเป็นลำน้ำปิงในปัจจุบัน กินเนื้อที่หมู่บ้านหนองมะจับไปหลายร้อยไร่

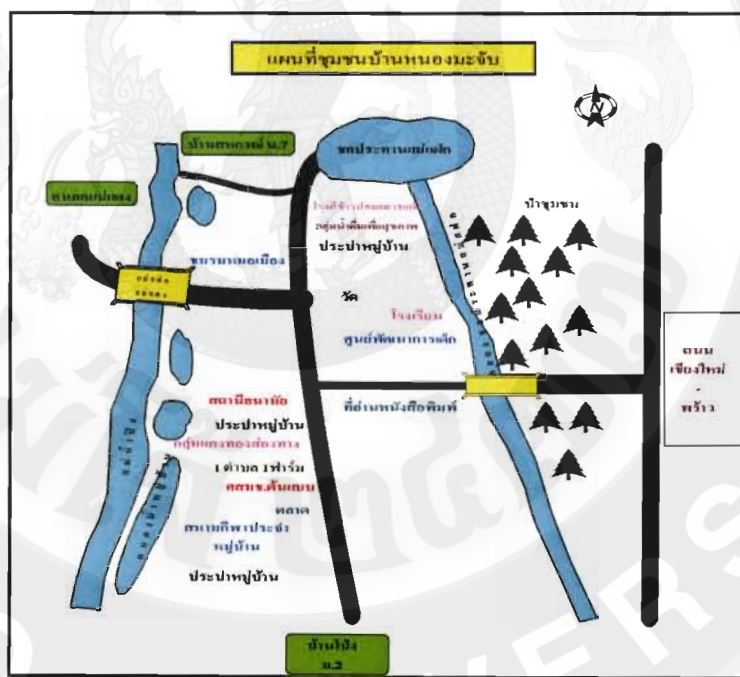
สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

ลักษณะที่ตั้ง ของหมู่บ้านหนองมะจับ

ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากที่ว่าการ
อำเภอสันทราย 27 กิโลเมตร ห่างจากโรงพยาบาลสันทราย 19 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดหมู่บ้านนิคมสหกรณ์ ห้วยงาน ตำบลแม่แฝก
ทิศใต้	ติดหมู่บ้านโป่ง หมู่ที่ 2 ตำบลแม่แฝก
ทิศตะวันออก	ติดถนนเชียงใหม่-พร้าว
ทิศตะวันตก	ติดแม่น้ำปิง-อำเภอแม่แตง

ภาพ 1 แผนที่ชุมชนหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนบ้านหนองมะจับเป็นสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่าน คือแม่น้ำปิง มีระบบคลองชลประทานแม่แฝกไหลผ่านเหมาะแก่การทำเกษตร และการเลี้ยงสัตว์

ภาพ 2 ลักษณะแปลงนาของชาวบ้านที่ได้น้ำจากชลประทานแม่แฝก

ข้อมูลด้านประชากร

ตามข้อมูลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (จปฐ.) ปี 2549 หมู่บ้านหนองมะจับ หมู่ที่ 1 ตำบลแม่แฝก มีจำนวน 329 ครัวเรือน ดังนี้

ตาราง 1 จำนวนประชากรตามช่วงอายุในชุมชนบ้านหนองมะจับโดยจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ ประชากร (ปี)	จำนวนเพศ ชาย (คน)	จำนวนเพศ หญิง (คน)	จำนวนรวม (คน)
น้อยกว่า 1	1	2	3
1-2	2	10	12
3-5	5	8	13
6-11	31	24	55
12-14	18	28	46
15-17	19	26	45
18-49	220	268	488
50-60	89	94	183
มากกว่า 60	101	91	192
รวมทั้งหมด	486	551	1,037

การเมือง การปกครอง ของหมู่บ้านหนองมะจับ

บ้านหนองมะจับได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น ปี พ.ศ. 2457 เมื่อปี พ.ศ. 2477 อยู่ในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้บริหารจัดการ บำบัดทุกข์ บำรุงสุข ของประชาชน โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกรรมการหมู่บ้าน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน ได้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ มีหน้าที่ให้การคอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลืองานของผู้ใหญ่บ้าน หรือปฏิบัติงานแทนผู้ใหญ่บ้าน และในส่วนของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ จะมีชุดรักษาความสงบ (ชรบ.) ของหมู่บ้าน จำนวน 1 ชุด รวม 78 คน มีคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ จำนวน 14 ฝ่าย และเพื่อเป็นการกระจายอำนาจทางการปกครองหมู่บ้าน จึงมีการแบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 6 หมู่ด ประกอบด้วย

1. หมู่ดห้วยฆ้อง
2. หมู่ดบ้านไธสง

3. หมวดบ้านในเหนือ
4. หมวดบ้านในใต้
5. หมวดบ้านดง
6. หมวดหนองมะโฮง

การจัดชุมชนเป็นระบบกลุ่มบ้านเป็นแบบ หมวด/ป๊อก ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการดูแลทุกข์สุข และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยแบ่งบ้านเรือนที่อยู่ใกล้เคียงกัน ออกเป็น 6 หมวด 11 ป๊อก ซึ่งในแต่ละหมวด แต่ละป๊อก จะมีหัวหน้าและกรรมการประจำหมวด และป๊อก เพื่อรับเรื่องราว และดูแลเรื่องต่างๆ ในหมวดและป๊อก ของตนเอง ในระดับหมู่บ้านมี คณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่เสนอข้อแนะนำ ให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะ ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน หรือข้อพิพาทต่างๆ ของหมู่บ้าน และจัดให้มีการประชุม คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน พร้อมทั้งจัดให้มีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ของหมู่บ้าน 14 ฝ่าย ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการฝ่ายปกครองป้องกันและรักษาความสงบ
2. คณะกรรมการฝ่ายประชาคมหมู่บ้าน
3. คณะกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรมประเพณี
4. คณะกรรมการวัด
5. คณะกรรมการฝ่ายการศึกษาและการศึกษาภายในหมู่บ้าน
6. คณะกรรมการฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
7. คณะกรรมการฝ่ายป่าไม้
8. คณะกรรมการฝ่ายประมง
9. คณะกรรมการฝ่ายเกษตรกรรม งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
10. คณะกรรมการฝ่ายกีฬาและนันทนาการ
11. คณะกรรมการฝ่ายประชาสงเคราะห์
12. คณะกรรมการฝ่ายการคลัง
13. คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุข
14. คณะกรรมการฝ่ายสตรีแม่บ้าน

นอกจากนี้ยังจัดให้มีการที่ปรึกษาผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้คำแนะนำต่อผู้ใหญ่บ้าน ทางด้านวิชาการ ระเบียบวิธีปฏิบัติ ด้านกฎหมาย และการบริหารจัดการด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน จำนวน 1 คณะ รวม 16 คน

การประกอบอาชีพ

กลุ่มตัดเย็บ

กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มประมง

เกษตรปลอดสารพิษ

ภาพ 3 การประกอบอาชีพของเกษตรกร หมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้าน

เนื่องจากหมู่บ้านหนองมะจับมีพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่านและที่ดินอุดมสมบูรณ์ ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ด้านการเกษตร ส่วนที่เหลือจะประกอบอาชีพรับจ้าง และรับราชการ มีพื้นที่ทางการเกษตร จำนวน 1,175 ไร่ สำหรับปลูกพืช ผัก และผลไม้ ได้แก่

ปลูกลำไย	131 ครัวเรือน	257 ไร่
ข้าวนาปี	76 ครัวเรือน	383 ไร่
ข้าวนาปรัง	41 ครัวเรือน	207 ไร่
ข้าวโพด	49 ครัวเรือน	149 ไร่
กระเทียม	45 ครัวเรือน	90 ไร่
มันฝรั่ง	7 ครัวเรือน	6 ไร่

พืชผัก	30 ครั้วเรือน	60 ไร่
มะม่วง	20 ครั้วเรือน	100 ไร่
ส้ม	2 ครั้วเรือน	14 ไร่

ผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ชุมชนบ้านหนองมะจับเป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพื้นดินและแหล่งน้ำ ทำให้เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม และการทำประมง ทำให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านหนองมะจับ มีหลายชนิด ซึ่งคนในชุมชนได้รวมกลุ่มกันผลิตขึ้น ได้แก่

1. ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่

กลุ่มผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่เป็นการรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ได้รวมกลุ่มกันทำผลิตภัณฑ์จักสาน ที่ทำด้วยไม้ไผ่ มีสมาชิก จำนวน 65 คน

ภาพ 4 ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานจากฝีมือชาวบ้านหนองมะจับ

2. ผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดสารพิษ บ้านหนองมะจับ ทำนากันได้ตลอดทั้งปี อย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง ประชาชนในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันปลูกข้าวปลอดสารพิษ และส่งเข้าโรงสีข้าวประจำหมู่บ้านเพื่อผลิตข้าวคุณภาพดีที่ปลอดสารพิษ เพื่อการบริโภคในครัวเรือนและถ้าเหลือจากการบริโภคจึงนำไปขาย

3. ผลิตภัณฑ์เตาอั้งโล่ทำจากข้าวเปลือก มีประสิทธิภาพสูง คุณภาพดี แต่ราคาถูก

4. ผลิตน้ำดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ซึ่งกลุ่มสตรี แม่บ้านได้รวมกลุ่มกันจัดทำน้ำดื่มสมุนไพรจำหน่ายเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

5. ผลิตภัณฑ์กล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์หมู่บ้านมีการใช้เตาอบพลังแสงอาทิตย์ ซึ่งร่วมกับนักวิจัยเพื่อผลิตกล้วยตากจากพลังงานแสงอาทิตย์

6. ผลิตภัณฑ์ไม้กวาดทางมะพร้าว โดยกลุ่มผู้สูงอายุได้รวมตัวกันนำก้านมะพร้าว มาผลิตไม้กวาดเพื่อจำหน่ายในชุมชน

7. ผลิตภัณฑ์ข้าวแตนปลอดสารเคมี โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จะนำข้าวปลอดสารพิษมาทำเป็นข้าวแตนปลอดสารพิษ เพื่อจำหน่ายทั้งในและนอกชุมชน

8. ผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจาน น้ำยาล้างห้องน้ำ และแชมพู กลุ่มแม่บ้านได้ร่วมกันผลิตเพื่อไว้ใช้ในครัวเรือนและจำหน่ายทั้งในและนอกชุมชน

สถานที่ท่องเที่ยว/สถานบริการ

เนื่องจากที่ตั้งของชุมชน ไม่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวมากนัก นอกจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรและการประมง ทำให้รายได้หลักของหมู่บ้านมาจากการเกษตร และประมงเป็นส่วนใหญ่ สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนที่น่าสนใจ ได้แก่

1. กู่สามเฒ่า เป็นโบราณสถานที่เล่ากันว่ามีคนแก่ 3 คน ได้สร้างไว้ในอดีตมีความเชื่อกันว่าเมื่อถึงฤดูฝนมีน้ำหลาก และจะมีเสียงแห่ฆ้องแห่กลองเป็นเสียงดนตรี หากจะเกิดน้ำท่วม คล้ายกับเป็นการเตือนให้คนในชุมชนได้เตรียมตัวป้องกันไว้ก่อน

2. แม่น้ำปิง เป็นแม่น้ำสายหลักของคนในชุมชนและเป็นแม่น้ำที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ได้ไหลผ่าน หมู่บ้านหนองมะจิบ นอกจากจะเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวในฤดูร้อน ที่ประชาชนมักจะใช้เป็นที่พักผ่อน โดยการลงเล่นน้ำ อีกด้วย

การคมนาคมของหมู่บ้าน

การคมนาคมของหมู่บ้านหนองมะจิบ ค่อนข้างสะดวก สบาย เนื่องจากอยู่ติดถนนสายเชียงใหม่-พร้าว ซึ่งเป็นถนนสายหลัก และชอบต่างๆ ในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต ถนนลาดยางแอสฟัลท์ และเป็นถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่และทางลาดยางในบางช่วง

ระยะทางจากหมู่บ้านถึงองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นถนนลาดยาง 5 กิโลเมตร

ระยะทางจากหมู่บ้านถึงที่ว่าการอำเภอ เป็นถนนลาดยาง 27 กิโลเมตร

ระยะทางจากหมู่บ้านถึงตัวเมืองเชียงใหม่ เป็นทางหลวงเส้นทางเชียงใหม่-พร้าว

36 กิโลเมตร

ระบบสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน

หมู่บ้านมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนและมีระบบการบริหารจัดการที่ดีในเรื่องระบบสาธารณูปโภค ประกอบด้วย

1. ระบบประปา ในหมู่บ้านมีประปา จำนวน 3 แห่ง
2. ระบบการจัดเก็บขยะ หมู่บ้านมีระบบการจัดเก็บขยะที่เป็นระบบ โดยจะมีการคัดแยกขยะออกเป็นแต่ละประเภทในส่วนของการทำลายขยะ จะทำการเผาซึ่งมีเตาเผาในหมู่บ้าน จำนวน 6 จุด นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำโครงการขยะทองคำ โดยการให้ทุกครัวเรือนจัดเก็บและคัดแยกขยะตามประเภทของขยะ เพื่อนำไปจำหน่าย สร้างรายได้แก่ครัวเรือนและชุมชน ทำให้เกิดกองทุนขยะทองคำขึ้นในหมู่บ้าน
3. ระบบไฟฟ้า หมู่บ้านมีการติดตั้งแสงสว่าง โคมไฟกิ่ง ตามถนน และซอยต่างๆ

ด้านสาธารณสุข และสุขภาพอนามัย

บ้านหนองมะจับ มีสถานีนามัยประจำชุมชนเพื่อให้บริการทางด้านสุขภาพแก่ประชาชนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง จำนวน 1 แห่ง มีเจ้าหน้าที่ประจำสถานีนามัย จำนวน 3 คน และมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จำนวน 38 คน ซึ่งมีการแบ่งเขตรับผิดชอบ ครัวเรือนอย่างชัดเจน โดยอาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 1 คน รับผิดชอบ 10 ครัวเรือน และในหมู่บ้านได้แต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายสาธารณสุข จำนวน 1 คณะ มีกรรมการ จำนวน 34 คน มีนางเอื้องคำ จอมเม็ค เป็นประธาน-กรรมการ และนางวิไล จอมรัตน์ เป็นที่ปรึกษา ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านสาธารณสุข และทำหน้าที่ช่วยเหลือแพทย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ดูแลเรื่องการสาธารณสุข สุขภาพอนามัย การป้องกันโรคระบาด โรคติดต่อต่างๆ กองทุนเวชภัณฑ์ยา กองทุนโภชนาการ การสุขาภิบาล และรักษาความสะอาดตลาด บ้านที่อยู่อาศัย รวมทั้งสาธารณสุขสมบัติที่ใช้ร่วมกันของหมู่บ้าน

ด้านการศึกษา และศาสนา และวัฒนธรรม

หมู่บ้านหนองมะจับ มีโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่งซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียน จำนวน 87 คน มีบุคลากรครู จำนวน 5 คน และครูอัตราจ้างสอนชั่วคราว จำนวน 3 คน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 1 คน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 คณะ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีกรรมการ จำนวน 15 คน โดยมี นางวิไล จอมรัตน์ เป็นประธานกรรมการฯ และนายพิทักษ์ ประภาพรหม เป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการมี

หน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำ ทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่างๆ ส่งเสริมการศึกษาทั้งในโรงเรียนและในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาศาสนศึกษาขั้นพื้นฐานฯ จำนวน 1 คณะ ประกอบด้วยกรรมการ จำนวน 35 คน เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำด้านการศึกษาของหมู่บ้าน

ด้านศาสนา ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ในหมู่บ้านมีวัด จำนวน 1 แห่ง คือ วัดหนองมะจับ ถือได้ว่าเป็นสถาบันทางศาสนา ที่มีความสำคัญและเข้ามามีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านหนองมะจับ เป็นอย่างมาก อาจถือได้ว่าวัดหนองมะจับเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์รวมในการทำกิจกรรมของหมู่บ้าน ชาวบ้านทุกคนให้ความสำคัญต่อวัด และชาวบ้านบางส่วนยังมีวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผี

ด้านการสื่อสารและการรับรู้ข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้าน

การรับรู้ข่าวสารของชาวบ้านหนองมะจับ นอกจากจะรับรู้ข่าวสารต่างๆ ทางวิทยุ และโทรทัศน์ที่บ้านของตนเองแล้ว ยังสามารถรับรู้ข่าวสาร ผ่านสื่อต่างๆ ภายในหมู่บ้าน ดังนี้

1. หอกระจายข่าว ของหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง มีจุดกระจายข่าว 7 จุด
2. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง
3. การประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน 1 ครั้ง/เดือน และประชุมในปือกบ้าน

ตามแต่โอกาส

กลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชน

หมู่บ้านหนองมะจับ มีกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่ร่วมกันทำกิจกรรมกลุ่ม
เครือข่ายที่สำคัญๆ ทั้งสิ้น 12 กลุ่ม ดังภาพ 5

ภาพ 5 กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่มีการทำกิจกรรมร่วมกันของหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ชาวบ้านหนองมะจับได้ดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยดำเนินกิจกรรมในระดับครัวเรือน อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ส่งผลให้เกิดการขยายผลอย่างต่อเนื่องถึงระดับกลุ่ม เนื่องจากมีการรวมกลุ่มกันระหว่างชาวบ้านหนองมะจับเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันภายในหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่ามีส่วนร่วม (participation) มีนักวิชาการหลายๆท่านได้ให้ความหมายของคำดังกล่าวไว้ ดังนี้

สากล สถิตวิทยานันท์ (2532: 166) กล่าวว่าการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความกังวลร่วมกัน โดยเกิดจากปัจเจกบุคคลแล้วเห็นพ้องต้องกันจนกลายเป็นส่วนร่วม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และการลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนให้เป็นไปในทิศทางที่ปรารถนา การมีส่วนร่วมยังเกิดแนวคิดอื่นๆ คือ ความสรีรภาพ ความเกรงใจ และอำนาจบังคับ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังเป็นแนวความคิดพื้นฐานของวิธีการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยให้ประชาชนช่วยตนเองได้ (help people to help themselves)

สำหรับ กัลญรัตน์ อินตาขวง (2544: 9 อ้างใน จริญญา วงษ์พรหม 2527) ว่าแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนามาช้านาน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมมิได้ขึ้นอยู่กับความริเริ่มหรือการวางแผนของรัฐ แต่ความสำเร็จอยู่ที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ เน้นการทำงานในรูปของกลุ่ม หรือ องค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน พลังกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาต่างๆ บรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้การพัฒนาดังกล่าวต้องรวมพลังในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาชุมชน นักวิชาการและประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาของท้องถิ่น นอกจากนี้ ชูเกียรติ ลิขสุวรรณ (2534: 124) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมเกิดมาจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ตระหนักรู้ และควบคุมสิ่งแวดล้อมด้วยได้ ดังนั้นมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลกันเพียงใด จึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง นอกจากนั้นในชุมชนนั้น ด้วยการมีส่วนร่วมไม่ได้หมายความว่าความแคบๆ การมีส่วนร่วมช่วยเหลือสนับสนุนโครงการเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงขั้นตอนสำคัญอย่างเช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการนั้นด้วย

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531: 24) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชน กับองค์กรของรัฐ หรือองค์กรของ

เอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่าการมีส่วนร่วมสมาชิกในชุมชนนั้นๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผนและปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนยังมีความหมายครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นของการวางแผนไปจนถึงลงมือปฏิบัติตามแผนและประเมินผลนั้น หมายความว่า การวางโครงการใดก็ตาม จะต้องเริ่มต้นด้วยการปรึกษาหารือร่วมมือกัน เพื่อวิเคราะห์หรือชี้วัด (identify) ตัวปัญหาให้ได้ และประชาชนจะต้องมาร่วมมือกัน จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาที่เห็นว่าเป็นไปได้ ไปจนถึงลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลแล้วเสร็จก็เริ่มชี้ชัดปัญหาและวางโครงการใหม่ เป็นวงจรเช่นนี้ไปเรื่อยๆ การที่ประชาชนจะทำได้ เขาต้องได้รับรู้ หรือเข้าถึงโครงการ และขั้นตอนของการดำเนินงานของรัฐ ในรูปของการสื่อสารหรือสัมพันธภาพสองทาง (two-way communication) กันอย่างเปิดเผย การมีส่วนร่วมมิใช่เป็นการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อประกอบการวางแผนหรือตัดสินใจจากหน้าที่เท่านั้น ในทำนองเดียวกัน ประกอบ พันธงาม (2529: 40-60) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเน้นว่า การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่บุคคลเข้ารับผิชอบ และการตัดสินใจเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง ในด้านสุขภาพ สวัสดิการ ตลอดจนพัฒนาชุมชนของตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน จะเกิดการเรียนกลายเป็นตัวสร้างการพัฒนาของตนเอง

สำหรับ สุภางศ์ จันทวานิช และคณะ (2533: 1) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นวางแผนการตัดสินใจดำเนินการ การติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมอาจเป็นการเข้าร่วมโดยตรง หรือสนับสนุนให้ผู้อื่นเข้าร่วม โดยผู้เข้าร่วมอาจอยู่ในฐานะผู้กระทำ (actor) หรืออยู่ในฐานะผู้รับผลประโยชน์ (beneficiary) และได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกและได้พัฒนาความรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชะตาชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ปรัชญา เวทสารัชช์ (2528: 5) ที่ได้ให้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการใช้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตนใน กิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมีดังนี้

1. มีประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา
2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินทุน วัสดุในกิจกรรมการพัฒนา

ส่วน สากล สถิติวิทยานนท์ (2532: 116-168) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมแตกต่างออกไปว่า เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วยการให้ประชาชนให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจในการดำเนินการ การปฏิบัติและผลประโยชน์ของการพัฒนานั้นๆ การมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงสถานการณ์ของตนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใต้การกำหนดและการดำเนินการของประชาชนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเองผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับในความสามารถของประชาชนเป้าหมายว่าสามารถพัฒนาได้ถ้าให้โอกาสและชี้แนะในทางที่ถูกต้อง

นอกจากนั้น สุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2528: 47-53 อ้างใน Alastair 1982: 18) ว่าได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมแตกต่างออกไปอีกว่า การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย 3 มิติด้วยกัน คือ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะอะไรควรทำ ทำอย่างไร มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียดสีในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานนอกจากนั้นยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า สาเหตุสำคัญของการมีส่วนร่วมอีกประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527: 47-60 อ้างใน สิทธิลักษณ์ ปิณฑกานนท์, 2543: 13) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจตีความหมายได้ต่างกัน ที่ผ่านมามีความหมายของการเข้าร่วม คือ การเข้าร่วมสมทบแรงงาน วัสดุ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมกระทำ แต่การมีส่วนร่วมในปัจจุบัน และอนาคตจะเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมทางความคิด ร่วมวางแผน ร่วมกระทำ และร่วมการบำรุงรักษามากกว่าการร่วมสมทบในรูปแบบอื่นๆ แม้ว่าจะอยู่ในหลักการที่จะให้สมทบเรื่องวัสดุ เงิน แรงงานก็ตาม ส่วนประเวศ ะสี (2539: 12) กล่าวถึงความหมายคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนและ ขบวนการของประชาชน ว่ามีการใช้ในความหมายเดียวกันในบางครั้ง แต่คำสองคำนี้ก็ไม่ได้มีความหมายเหมือนกันเลยทีเดียว คำว่าการมีส่วนร่วมกันของประชาชน อาจหมายถึงการมีส่วนร่วมในสิ่งซึ่งริเริ่มโดยคนภายนอก หรือประชาชนถูกบังคับให้เข้าไปมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ แต่คำว่ากระบวนการของประชาชน หมายถึง ประชนเป็นผู้ริเริ่มและเรียกร้องให้คนอื่นเข้าร่วมในการพัฒนา

จากความหมายของการมีส่วนร่วมที่ได้กล่าวมานี้ สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีการร่วมมือร่วมใจกัน ในการระบุปัญหาความต้องการ การวางแผนและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ และ

ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมยังจะช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชน ทำให้การดำเนินงานตามโครงการต่างๆ ที่วางไว้ดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางได้ และมีผลให้ประชาชนช่วยตนเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องคอยพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งของภาครัฐบาล หรือเอกชน องค์กรต่างๆ อีกต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการกระทำทางสังคมเป็นการอธิบายถึงการกระทำของมนุษย์ โดยการตอบคำถามที่ว่า “ทำไมบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจึงมีการกระทำ หรือปฏิบัติเช่นนั้น” ซึ่งในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมมาใช้ ดังนี้

ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (Herzberg's Two Factor Theory) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่สำคัญและได้รับความสนใจในการศึกษาวิจัย และนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กร เช่น Motivation-Maintenance Theory, Dual Factor Theory) Herzber (1966 อ้างใน วัชรารักษ์ เอี่ยมสะอาด, 2538: 19-20) ได้สรุปปัจจัยสองประการ ที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจของคน คือ

1. ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factor) หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง และเป็นตัวการที่สร้างความพึงพอใจให้บุคคลในองค์กรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นมีดังนี้

ความสำเร็จในการทำงาน คือ การที่บุคคลสามารถทำงานได้สำเร็จมีความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ รู้จักป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น เกิดความพึงพอใจในผลงานที่สำเร็จ

การได้รับความยอมรับนับถือจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและผู้อื่น การยอมรับนี้จะอยู่ในรูปของการยกย่องชมเชย การให้กำลังใจหรือแสดงออกอื่นใดที่สื่อให้เห็นความยอมรับความสามารถเมื่อทำงานสำเร็จ

ลักษณะของงานที่ปฏิบัติ เป็นงานที่น่าสนใจ ต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรืองานที่ท้าทายตั้งแต่ต้นจนจบคนเดียว

ความรับผิดชอบ เป็นความพึงพอใจที่เกิดขึ้นจากการได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานใหม่ๆ และมีอำนาจในการรับผิดชอบอย่างเต็มที่

ความก้าวหน้า การได้รับการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นของบุคคลในองค์กร มีโอกาสในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือได้รับการฝึกอบรม

2. ปัจจัยบำรุง (Maintenance Factor) หมายถึง ปัจจัยที่สนับสนุนให้การทำงานของบุคคลสามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

โอกาส คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์หรือข้อกำหนด และทางเลือก ที่มีอยู่โอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของบุคคลมักจะตัดสินใจเข้าร่วมในการกระทำของสังคม เมื่อเขาพิจารณาแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้นให้เขาเลือกกระทำได้ ดังนั้น การที่ผู้กระทำตัดสินใจและเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงขึ้นอยู่กับโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

ความสามารถ คือ การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับขีดความสามารถของเขาในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนสามารถบรรลุความสำเร็จได้ภายใต้สถานการณ์ที่ผู้กระทำตระหนักถึงความสามารถของเขา

การสนับสนุน คือ การช่วยเหลือหรือการคัดค้านซึ่งผู้กระทำเชื่อว่าเขากำลังได้รับ หรือคาดว่าจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่างๆ ซึ่งตัวเองจะเป็นผู้เลือก

จะพบว่าปัจจัยข้างต้นดังกล่าว มีความสอดคล้องกับการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนในหน่วยงานได้มีส่วนร่วมในการ ร่วมคิด ร่วมทำ ทำให้งานบรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพเป็นการสร้างความรับผิดชอบให้เกิดกับตนเอง และเพื่อนร่วมงานให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานและประสิทธิภาพของงานมีมากขึ้น

ดิน ปรชญพฤทธิ (2532: 624-643) ได้แบ่งทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นตัวแทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น เช่น การเลือกตั้งทั่วไป การเลือกตั้งโดยคะแนนลับและการปรึกษาหารือประจำปี จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมตามนัยของทฤษฎีนี้ มิได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเพียงไม่ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participation Democracy) ทฤษฎีนี้ การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้คำปรึกษา และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้น คือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพผู้ตาม

ส่วน สนธยา พลศรี (2533: 163) ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม โดยแยกตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งมาจากการรับประสบการณ์จากการเรียนรู้ จะทำให้เห็นว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และทฤษฎีบุคลิกภาพ

งานวิจัยของ Lewin (1951 อ้างในสนธยา พลศรี, 2533: 163) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบเกี่ยวกับการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ 2 อย่าง คือ การอภิปรายกลุ่ม และการบรรยาย มีผลการวิจัยดังนี้ การอภิปรายกลุ่ม สมาชิกมีส่วนร่วมมาก ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น สมาชิกมีความพยายามที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีผลต่อองค์ประกอบของทัศนคติทั้งด้านพุทธิปัญญา และพฤติกรรมด้วย การบรรยาย ผู้ฟังไม่มีส่วนร่วมในกลุ่ม ผู้ฟังมีความรู้สึกผูกมัดว่าจะต้องทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลในส่วนพุทธิปัญญาเท่านั้น

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีส่วนร่วมจะทำให้เกิดทัศนคติและพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพกว่า

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีที่สนับสนุนทฤษฎีดังกล่าวซึ่งจัดเป็นทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรม และยังเกี่ยวข้องกับองค์การ ได้แก่ทฤษฎี Rensis Likert (จำนง บุญชู, 2531: 222) ซึ่งได้แบ่งองค์การออกเป็น 4 ระบบคือ

ระบบ 1 องค์การระบบใช้อำนาจแบบ ใช้อำนาจกดขี่บังคับ (system the exploitive-authoritative)

ระบบ 2 องค์การระบบใช้อำนาจแบบพ่อพระผู้การุณ (system 2 the benevolent-authoritative organization)

ระบบ 3 องค์การระบบที่ยอมรับฟังข้อปรึกษาเกี่ยวกับกิจการขององค์การ (system 3; the consultative organization)

ระบบ 4 องค์การระบบที่ให้โอกาสแก่กลุ่มสมาชิกได้เข้ามีส่วนร่วมในการพิจารณาดัดสนใจเกี่ยวกับกิจการขององค์การ (system 4: the participation-group organization)

สำหรับองค์การระบบ 4 ตามทฤษฎีของ Likert จะยึดคนเป็นหลัก หรือเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการ (employee-centered organization) ลักษณะสำคัญที่ปรากฏเป็นลักษณะแห่งองค์การระบบ 4 Likert คือ

1. ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชามีการยอมรับนับถือและเชื่อใจในกันและกัน โดยที่ฝ่ายผู้บังคับบัญชามีการยอมรับนับถือเชื่อใจในกันและกันโดยที่ฝ่ายผู้บังคับบัญชาฟังข้อคิดและความเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาถกเถียงเรื่องงานกับตนได้

2. ผู้บังคับบัญชากระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกิดกำลังใจทำงานโดยวิธีให้เขามีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การ กระตุ้นให้ให้เกิดทัศนคติที่อยู่ในสภาพเกื้อกูลองค์การ นำองค์กรสู่ความปรารถนาตามเป้าหมายที่กำหนด

3. ระบบการติดต่อสื่อสารภายในองค์การมีความคล่องตัว การติดต่อส่งข่าวสารหรือ สื่อสารต่อกันเป็นไปโดยอิสระทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ ข่าวสารที่เป็นสื่อในการติดต่อทำความเข้าใจกันนั้นควรมีความถูกต้องแน่นอนและไม่บิดเบือนให้ผิดความจริง

4. ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาต่างมีปฏิริยาโต้ตอบกันได้อย่างเปิดเผยและโดยกว้างขวาง เกี่ยวกับเป้าหมายขององค์การ กิจกรรมงานต่างๆ ใช้ในการปฏิบัติกิจการงานเหล่านั้น

4.1 การใช้ดุลพินิจพิจารณาการตัดสินใจโดยกลุ่มพึงกระทำได้ในทุกระดับขององค์การ

4.2 การกำหนดเป้าหมายก็เปิดโอกาสให้กลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่เพื่อบู่มให้เป้าหมายมีผลงานสูงและถูกต้องตามความเป็นจริง

4.3 การควบคุมงานมีลักษณะกระจายไปในหมู่คนร่วมงาน โดยที่ให้ผู้ร่วมงานต่างเฝ้าหาข่าวสารข้อมูลที่จะนำมาใช้กับการทำงานของตน และการควบคุมงานนั้นก็เน้นในเรื่องการแก้ไขปัญหาคือเป็นหลัก เลี่ยงการควบคุมโดยการตำหนิหรือดุด่าว่ากล่าว

4.4 บรรดาผู้บังคับบัญชาต่างเห็นความจำเป็น ที่ต้องยึดมั่นเต็มที่กับการพัฒนาคนหรือมนุษย์ ปัจจัยขององค์การด้วยการพัฒนาคนหรือมนุษย์ ปัจจัยขององค์การด้วยการฝึกอบรม ทั้งนี้ เพื่อให้เป้าหมายการทำงานมีผลงานสูงและสำเร็จผลได้อย่างคล่องตัว ตามที่ผู้บังคับบัญชาปรารถนาไว้

4.5 ทฤษฎีนี้เน้นให้เห็นหลักการอันเป็นหลักการอันเป็นโครงสร้างภายในองค์การในสภาพผูกพันอยู่กับคนหรือมนุษย์ปัจเจกบุคคลให้คนมีบทบาทเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันในการดำเนินงานขององค์การให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การ

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

สุทธิลักษณ์ ปิณฑกานนท์ (2543: 12–13 อ้างใน อภินันท์ รพีพัฒน์, 2527) ว่าได้เสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน พิจารณาได้ในสองลักษณะ คือ

1. พิจารณาจากช่วงจังหวะเวลาเข้าร่วมกิจกรรม โดยลักษณะการเข้าร่วมอาจควบคุมถึงการเข้าร่วมในช่วงจังหวะต่างๆ ดังนี้

- 1.1 ช่วงในการค้นหาปัญหา พิจารณาปัญหา จัดระดับความสำคัญของปัญหา
- 1.2 ช่วงการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
- 1.3 ช่วงการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิทางแก้ไขปัญหา
- 1.4 ช่วงการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
- 1.5 ช่วงการประเมินผลการพัฒนา

2. พิจารณาจากเงื่อนไขการมีส่วนร่วมว่าลักษณะการเข้าร่วมอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 เข้าร่วมกิจกรรมเพราะความเกรงใจ ถูกบังคับหรือมีแรงจูงใจเฉพาะหน้า
- 2.2 เข้าร่วมเพราะเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจกรรมว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์

ระยะยาวให้กับคนและชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 129) ได้อธิบายลักษณะการมีส่วนร่วมแตกต่างจากสุทธิลักษณ์ ปิณฑกานนท์ โดยวิเคราะห์ลักษณะความสำคัญระหว่างนักพัฒนาและประชาชนในการทำงานร่วมกันตามแนววัฒนธรรมว่าการสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันของนักพัฒนา และประชาชน ต้องมีลักษณะเฉพาะตัว หรือมีความสัมพันธ์แบบ partnership อันมีองค์ประกอบย่อย 3 ลักษณะคือ

1. ลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน (interdependence) รับผิดชอบร่วมกัน ถ้าผลงานการพัฒนาออกมาไม่ดี ก็ต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งสองฝ่าย
2. เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันเสมอภาคกัน (balance)
3. เป็นการสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (partner) ผลประโยชน์ไม่ขัดแย้งกัน หากแต่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนากับประชาชนในชุมชนจะเป็นในรูปแบบที่แปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ (dynamic relationship) ในบางเรื่องจะมีความสัมพันธ์แบบเพื่อน ในขณะที่บางสถานการณ์ประชาชนจะเป็นครู ผู้ให้ความรู้ นักพัฒนา จะเป็นผู้เรียน และบางครั้งอาจกลับกัน

ปัจจัยของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการแบ่งปัจจัยของการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันออกไป จึงอาจรวบรวมมาเสนอไว้ดังนี้

คำว่า Leader ในความหมายของ สิทธิลักษณ์ ปิณฑากานนท์ (2543: 15) ได้สรุปปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ว่า บุคคลหรือกลุ่มคนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกัน ความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของคน มีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและป้องกันรักษาผลประโยชน์ของคนสอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้มาหรือหวังเอาไว้ การเข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของคน อุปนิสัยและจริตประเพณี โอกาสที่จะอำนวยความสะดวก นอกจากนี้บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น และการจูงใจ

สำหรับ Cohen and Uphoff (1981:6 อ้างใน สิทธิลักษณ์ ปิณฑากานนท์, 2543: 16) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยทางการเมือง
4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม
5. ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์

ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ อาจได้แก่ฤดูกาล เส้นทางการคมนาคม การเช่าที่ดิน การปกครองชุมชน การรวมตัวกันของคนในชุมชน การทำงานร่วมกัน และประสบการณ์ที่ชนบทได้เกี่ยวข้องกับรัฐ ในการพัฒนาชนบทที่ผ่านมาในอดีต ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมานี้มีความสำคัญได้ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในชุมชน

ส่วน Hirsch (1990 อ้างใน มลฤดี อภิโกมลกร, 2541: 24) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีจุดเด่นสามประการ คือ

1. ด้านบริบท (context) เป็นการนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนอย่างแท้จริง เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ทำให้สามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
2. ด้านปฏิบัติ (practical) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และทำให้คนมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเอง

ในการร่วมกันทำงาน ทั้งการระดมความคิด การร่วมตัดสินใจ และการร่วมปฏิบัติอย่างเต็มที่ที่มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน และต้องการร่วมกันแก้ปัญหา มากกว่าการนำโครงการสำเร็จรูปจากภายนอกมาใช้ในชุมชน ซึ่งบางครั้งทำให้ชุมชนไม่ยอมรับ และหลีกเลี่ยงที่ให้ความร่วมมือ

3. ด้านจิตใจ (moral) การมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้อง และส่งผลต่อชีวิตตน

สำหรับ กนกอร รัตนอุดมสวัสดิ์ (2545: 12 อ้างใน นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2532) ว่า ได้กล่าวถึง การกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมอาจจำแนกออกได้เป็น 3 ประการตามลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้

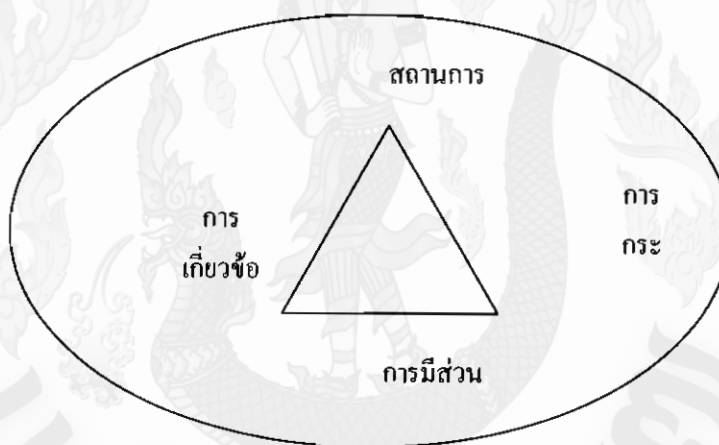
1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน ตัวอย่าง เช่น การรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วม โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น หน่วยงานหรือชุมชนที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไหร่ก็ได้ ทุกเวลา บางกรณีก็ได้กำหนดลักษณะของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ เช่น
 - 3.1 กรณีมีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
 - 3.2 การจูงใจให้มีส่วนร่วมเกิดขึ้นโดยสมัครใจ
 - 3.3 แบบองค์กร

นอกจากนั้น ปิยะรัตน์ ทองธานี (2544: 24) ยังได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ การกระทำและการร่วมรับผิดชอบ ดังแสดงในภาพ 6

1. การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัว (self) ไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่เกี่ยวข้องเฉพาะร่างกาย หรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิตใจ (ego-involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน (task-involved)
2. การกระทำทำให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้วก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ด้วยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (consent) ที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำที่ปราศจากการยินยอม พร้อมใจ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมี

ส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางจิตใจและอารมณ์ แบบ “บุคคลวิธี” คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

3. การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจ อารมณ์ และได้การกระทำ การให้สถานการณ์ กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (self-involved) กับกลุ่ม และต้องการเห็นความสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม โดยสรุปแล้วอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ+การประสานงาน+ความรับผิดชอบ (participation = cooperation+coordination+responsibility) ดังแสดงในภาพ 6

ภาพ 6 ปัจจัยในการมีส่วนร่วม

ที่มา: ปิยะรัตน์ ทองธานี (2544: 26)

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ในกระบวนการการมีส่วนร่วมนั้นได้มีนักวิจัยระบุถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ คือ

จิรายุ ทองเขื่อน (2537: 15) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอนเช่นกันคือ

1. ร่วมคิด คือ สภาพเป็นอยู่มีอะไรที่เดือดร้อนและสาเหตุมาจากอะไร
2. ร่วมวางแผน คือ วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น จัดลำดับความสำคัญของปัญหา และพิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหา

3. ร่วมดำเนินการ คือ การดำเนินการตามโครงการและแผนกำหนดโครงการและแผนงาน

4. ร่วมติดตามประเมินผล คือ ประเมินผลความสำเร็จของโครงการ หรือความล้มเหลวตามระยะที่กำหนด และวิธีการแก้ไข

นอกจากนี้แล้วนำชัย ทนุผล (2529: 118-119) ได้อธิบายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นประกอบไปด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุมีปัญหานั้น ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว โครงการต่างๆ ที่วางออกมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมาก็ได้สนองตอบความต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็สามารถดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายได้โดยง่าย เพราะประชาชนจะเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาให้พวกเขาเองได้

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนเข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การร่วมกันวางโครงการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการ หรือผู้มีความรู้ในการวางแผนควรมีส่วนร่วมในการเข้าไปวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่ไม่ใช่ว่านักพัฒนาเหล่านี้จะเป็นผู้วางแผนกำหนดในการแก้ปัญหาเสียเอง เพราะผลเสียที่ติดตามมาก็คือ ประชาชนจะไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองในโอกาสต่อไป การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) ในกิจกรรมนั้น และจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมแล้ว ผลที่ตามมาก็คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้วนักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปของทรัพยากร หรือปัจจัยภายนอกชุมชนเสียหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนี้จะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้จะทำให้ประชาชนได้มีการประเมินว่า ผลงานที่ตนเองประเมินไปนั้นได้รับผลดี หรือได้รับ

ประโยชน์มากนักน้อยเพียงไร และอุปสรรคต่างๆ ที่ได้รับการดำเนินงานนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้ จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่า กิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งพวกเขาจะนำไปใช้วางแผนทางแก้ไขในโอกาสต่อไปได้

นอกจากนี้ พระอัครินทร์ คะปะละ (2541: 9) ได้ระบุขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ สอดคล้องกับนำชัย ทนุผล ว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามในประเมินผล เพื่อค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาทางแก้ไขในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

Wisardijono (1978: 66) อธิบายว่าโดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วม หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายเป็นผู้กระทำการเปลี่ยนแปลงการพัฒนา ซึ่งประชาชนต้องเข้าเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาดังแต่

1. กำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์
2. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. การกำหนดทางเลือกและวางแผน
4. การปฏิบัติตามแผนโดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ
5. การเข้าถึงซึ่งความรู้ที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการพัฒนา

อำนาจ อนันตชัย (2527: 126-130) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ทฤษฎี ซึ่งมีอยู่ 1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ คือ

ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือ และการกระทำซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหการขัดแย้งในการปฏิบัติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเข้มแข็งของชุมชน

อุทัย คุลยเกษมและอรศรี งามวิทย์พงศ์ (2540: 3-4) ได้สรุปลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็งไว้ดังนี้

ชุมชนที่มีภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในงานต่างๆ ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี และ การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นต้น และในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกในชุมชนมีค่านิยม มีความรู้สึกที่ผูกพันกับชุมชน และ สมาชิกในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือ และแบ่งปันระหว่างกัน

ชุมชนมีศักยภาพพึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูงโดยมีทุนแรงงานทรัพยากรเพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัว แม้มีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการเลือกสรรการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมสูงไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี หรือ แม้แต่การรักษาพยาบาลก็ตาม

สัมพันธ์ เตชะอริก และคณะ (2540:3-4) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน โดยองค์กรชาวบ้านได้รับการยอมรับให้เป็นแนวทางการพัฒนาและคำตอบของการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชน แต่ยังคงมีความสับสนหลายอย่าง ทั้งในด้าน ความหมาย องค์ประกอบ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนา เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว สถาบันวิจัยและพัฒนาได้ร่วมมือกับผู้นำองค์กรชาวบ้าน นักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน และ นักวิชาการ สถาบันวิชาการหลายแห่งทำการศึกษา ค้นคว้าวิจัยในภาคสนาม การจัดเสวนาระดมสมองกับผู้เกี่ยวข้องโดยตรงเป็นระยะๆ จึงสรุปข้อมูล เทคนิค และกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านมานำเสนอ ดังนี้

องค์กรชาวบ้านมีความหมายมากมายหลายอย่าง ซึ่งต้องพิจารณาคู่กับองค์ประกอบขององค์กรชาวบ้านด้วยจึงจะเห็นภาพความเป็นองค์กรที่ชัดเจนขึ้น องค์ประกอบหรือระบบย่อยสำคัญที่ทำให้้องค์กรชาวบ้านดำรงอยู่ได้ ได้แก่ การมีอุดมการณ์ร่วมกันการมีเป้าหมายวัตถุประสงค์ ผลประโยชน์ร่วมกัน การมีผู้นำ การบริหารจัดการกิจกรรม และงบประมาณ

การสร้างเสริมความเข้มแข็งมาอย่างยาวนาน มีประเด็นสำคัญ คือ สถานการณ์กลุ่มกิจกรรมต่างๆ การจัดตั้งองค์กร จุดเด่นขององค์กร สภาพปัญหาอุปสรรค เน้นแนวทางแก้ไข โดยแต่ละกลุ่มมีทั้งความเหมือนและแตกต่างกัน สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ว่า ส่วนใหญ่เป็น

องค์กรที่มุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจพื้นฐานให้กับชาวบ้าน โดยมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ องค์กรชาวบ้านที่มีเครือข่ายระดับหมู่บ้าน องค์กรชาวบ้านที่มีระดับตำบล และองค์กรชาวบ้านที่มีระดับจังหวัด/ภาค องค์กรชาวบ้านมีทั้งจดทะเบียนกับทางราชการและไม่จดทะเบียน ซึ่งยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันในหมู่ผู้นำชาวบ้านถึงผลดีผลเสียของการจดทะเบียนดังกล่าว กิจกรรมการพัฒนาที่ดำเนินการมีหลายกิจกรรม อันได้แก่ กิจกรรมด้านอาชีพ กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน กิจกรรมธุรกิจชุมชน กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพผู้นำ กิจกรรมการประยุกต์วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพปัญหาขององค์กรชาวบ้านในปัจจุบันมีหลากหลาย เช่น ปัญหาจากผู้นำ ปัญหาจากสมาชิก ปัญหาจากกิจกรรม ปัญหาจากบริหารจัดการ ปัญหาเรื่องเงินทุน เป็นต้น และแต่ละองค์กรมีจุดเด่นหลากหลาย เป็นต้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานเป็นพื้นฐานที่คู่ขนานและขยายผลสู่องค์กรชาวบ้านอื่นๆ เป็นต้น สำหรับข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านโดยภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีจุดเน้นที่สิทธิ และอำนาจขององค์กรชาวบ้านตามนโยบายของรัฐ และกฎหมาย ตลอดจนการกำหนดแผนงานงบประมาณ และโครงการจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน 2) การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่ริเริ่มขึ้นใหม่ ซึ่งเน้นแนวทางการทำงานที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรชาวบ้านที่เป็นพื้นที่ทำงานใหม่ตั้งแต่ขั้นตอนการศึกษาเรียนรู้ปัญหา คัดค้านกิจกรรม วางแผนกิจกรรม และรวมกลุ่มปฏิบัติกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว การติดตามกิจกรรมเหล่านั้น และ 3) การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้วและกำลังดำเนินกิจกรรมพัฒนาอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเน้นการเสริมปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กรชาวบ้าน

อำภา จันทราภาส (2543:3-4) ได้ทำการศึกษาทุนทางสังคมที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยทำการศึกษาบ้านโป่งนก ตำบลคลองแม่คะ อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ทุนทางสังคม หรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ภูมิปัญญา ความเชื่อ จารีตประเพณี ที่ได้รับการสืบทอดมา 2) ทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 3) บุคคลในชุมชนที่สำคัญ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หมอพื้นบ้าน ผู้นำด้านต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในชุมชนตามความสามารถของตน 4) องค์กรในชุมชน เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มฉาปณกิจ และ กลุ่มที่เป็นทางการ โดยช่วยเหลือกันในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน 5) เครือญาติและเครือข่ายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดี เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันชุมชน และ 6) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการมีจิตสำนึกสาธารณะ ที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งได้ การที่ผู้คนมารวมกลุ่มกันมีความตระหนักรู้ว่าตนเอง

เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องดูแล และรับผิดชอบร่วมกันทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนร่วมกัน และจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งตามมา

บัททูร ประดิษฐสุวรรณ (2544: 3-4) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนจะต้องมีการจัดทำแผนงานเตรียมการ และดำเนินการตามแผนทางที่จัดทำประชาพิจารณา นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในการกระตุ้นและชี้แนะเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญ ในส่วนของภาคประชาชนนั้น จะต้องประกอบด้วย ความสามัคคี การร่วมมือพร้อมที่จะทำงานร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ต้องมีความซื่อสัตย์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง มีความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนา และมีทัศนคติกล้าคิด กล้าเสนอความคิดเห็น นอกจากนี้ยังต้องมีผู้นำที่เสียสละ กล้าตัดสินใจ และพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

อรอนงค์ ธรรมกุล (2539: 3-4) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น พบว่า วิธีการที่องค์กรชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุมและอภิปราย โดยคนในชุมชนได้รวมตัวกัน ตั้งองค์กรชาวบ้าน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้นำ คณะกรรมการหมู่บ้าน และครูใหญ่ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน โดยสมาชิกกลุ่มจะร่วมประชุมปรึกษาหารือ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากราชการหรือเอกชน

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม โดยเข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นส่วนร่วมของชุมชน เพื่อทำการพัฒนาหมู่บ้าน ช่วยเหลืองานประเพณี ช่วยเหลืองานบุญต่างๆ

3. การมีส่วนร่วมในการออกเงินบริจาคและให้วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการเสียสละ เช่น สละเวลา วัสดุอุปกรณ์ ไปซ่อมแซมดูแลเหมืองฝาย เป็นต้น

ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น มีดังนี้

1. ความผูกพันเป็นเครือญาติ เพื่อนบ้านละแวกเดียวกัน
2. การมีปัญหาร่วมกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา

3. การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เอกชน และองค์กรนอกชุมชน โดยมีบทบาทแนะนำ สนับสนุน ส่งเสริม ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะในการปฏิบัติกิจกรรม

4. ภาวะทางเศรษฐกิจ เป็นการร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเอง

อำภา จันทราภาส (2543: 3-4) ได้ศึกษาทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน สรุปว่า ชาวบ้านรู้จักการประยุคต์สิ่งที่ได้เรียนรู้มาใช้แก้ปัญหาและจัดการปัญหาต่างๆ ภายในชุมชนได้ จนทำให้ชาวบ้านสามารถกำหนดทิศทางร่วมกัน การรวมกลุ่มกันภายในหมู่บ้าน โดยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ ซึ่งสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้ ดังนี้

1. ด้านการบริหาร การจัดการและการปกครอง โดยแบ่งเขตการปกครองภายในหมู่บ้านเป็นหมวดย่อยๆ และมีการแต่งตั้งหัวหน้าหมวด เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านร่วมกัน ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจในการบริหาร การจัดการ และการปกครองซึ่งกันและกัน

2. ด้านความสัมพันธ์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ การสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีในหมู่บ้าน ทั้งในด้านศาสนา พิธีกรรมต่างๆ เป็นการรวมตัวกัน เพื่อสืบทอดช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เช่น ทำบุญสืบชะตาหมู่บ้าน การทำบุญขึ้นบ้านใหญ่ งานศพ เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกตระหนักร่วมกันที่จะช่วยเหลือ เอื้ออาทรกัน สิ่งเหล่านี้เป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าเป็นการรวมพลังโดยทุกคนมีความรู้สึกร่วมกัน เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ที่เกี่ยวพันกันอย่างแน่นแฟ้น ความรู้สึกผูกพันในสายเลือด ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคม อยู่ในรูปแบบของการปฏิบัติต่อกันอย่างเอื้ออาทร ภายใต้การควบคุมทางสังคม โดยวัฒนธรรมชุมชน ที่สั่งสมมายาวนาน ความเป็นเครือญาติจึงทำให้ชาวบ้านได้อยู่ร่วมกันอย่างรักใคร่ สามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูล บ่งปัน พึ่งพาอาศัยกันอยู่ตลอดเวลา การที่สามารถสืบทอดสิ่งที่ดีงามให้คนรุ่นต่อไปได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีความมั่นคงตามอัธยาศัย ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้

ธีรา หมั่นบาล (2538: 4-5) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรสำหรับการพัฒนาในชุมชนชนบท พบว่า การจัดการทรัพยากรในชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้จากการมีผู้นำที่ดี การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ความตระหนักและความรับผิดชอบร่วมกัน โดยอาศัยวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนที่มีมาในอดีต เป็นหลักยึดในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน แนวความคิด ระบบความเชื่อ ระบบการผลิต ควบคุมและผสมผสานกลมกลืนกันไปในการจัดการทรัพยากร ซึ่งแนวคิดความเชื่อเปรียบเสมือนกฎหมายที่เป็นข้อกำหนด กฎเกณฑ์ ระเบียบ วิธีปฏิบัติสำหรับชาวบ้านให้ยึดปฏิบัติตามและเป็นข้อกำหนดทางสังคม จึงทำให้มีปัญหาคความขัดแย้งลดน้อยลง

ภมรรัตน์ สุธรรม (2546: 3-4) ได้ศึกษาพลวัตชุมชนถึงการพึ่งตนเองของชาวไทยทรงดำ ชุมชนเขาชัยพบว่ามีสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเอง ได้แก่ การที่ชุมชนมีความพยายามในการพัฒนาวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นวิถีชีวิต

ของชุมชนไปพร้อมกับการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจรากฐานของชุมชน และพัฒนาด้านจิตใจ เริ่มจากชุมชนเขาย้อยที่เป็นจุดเล็กๆ ในระดับหมู่บ้านและขยายออกไปนอกชุมชน โดยใช้รูปแบบของสหกรณ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนฐานราก บนรากฐานที่อยู่บนความช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน โดยเน้นให้สมาชิกมีการร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยความสมัครใจ

งานวิจัยของอุไรวรรณ ตันกิมหยง (2529: 5-6) เรื่องเหมืองฝาย คือ อำนาจการตัดสินใจอิสระของท้องถิ่น และการพึ่งตนเอง พบว่า ชาวบ้านมีศักยภาพในการแก้ปัญหา ดังนี้

1. เป็นวิทยาการบนภูมิปัญญาของชาวนา พันธะสัญญา และอุดมการณ์
2. เป็นระบบคิดและอุดมการณ์ความร่วมมือและการแบ่งปัน เป็นรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นสิ่งที่เป็นนามธรรมอันฝังลึกในสังคม คือ ยึดหลักความเป็นธรรมและการพึ่งตนเองในระดับปัจเจกชนและกลุ่มคน

3. เป็นกระบวนการจัดการแก้ไขปัญหของชุมชนและเพื่อชุมชน

ส่วนงานวิจัยเรื่องศีรวง จากไพร่หนีนายถึงธนาคารแห่งขุนเขา ของพรวิไล เลิศวิชา (2532: 4-5) ได้สรุปรูปแบบการสนับสนุนให้องค์กรประชาชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ ว่ามีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1. ประชาชน จะเป็นศูนย์กลางและเป็นเจ้าของการพัฒนา ไม่ใช่ให้คนนอกมายึดเหยียดความคิด นโยบายและแนวทางปฏิบัติแก่พวกเขา
2. ศักยภาพ เป็นพลังภายในของประชาชน หากไม่ศรัทธาก็ไม่มีการค้นหา หากไม่ค้นหาก็คงมาพบ และมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังต่อไป
3. เครือข่าย คือ การรวมกลุ่มกันของบุคคลในชุมชน บุคคลระหว่างชุมชน กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน การสร้างเครือข่ายเป็นกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนปัจจัยพื้นฐานต่างๆ และเป็นการรวมพลังเพื่อต่อกรกับกลุ่มอื่นๆ ในสังคม
4. กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการอันมีรากฐานอยู่ที่วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การเรียนรู้กับการปฏิบัติและเหมาะสมกับท้องถิ่น องค์ประกอบสำคัญ คือ ภูมิปัญญาพื้นฐาน การปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้รู้ การคมนาคมและการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้น ทำให้การไปมาหาสู่ดูงานไปได้มากขึ้น
5. ตัวแบบ คือ ประสบการณ์ที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนของบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน

6. องค์ความรู้ใหม่ เกิดจากกระบวนการวิจัยวิธีแห่งการปฏิบัติและการไตร่ตรอง เป็นการหล่อหลอมความคิดที่เริ่มจากข้างล่างไปสู่ข้างบน สร้างแนวคิดระดับมหภาคใหม่อันเริ่มต้นจากจุลภาค

กระบวนการทั้งหมดนี้มีจุดมุ่งหมายที่การเติบโตขององค์กรประชาชน อันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองทั้งระดับปัจเจก กลุ่ม ชุมชนและเครือข่ายต่อไป

วิรัตน์ คติธรรมนิคย์ (2536: 4-5) ได้ทำการศึกษาเรื่อง องค์กรชุมชนกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง: กรณีศึกษาชาวชุมชนประมงพื้นบ้าน ได้สรุปว่า ประสบการณ์ทำงานอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลขององค์กรชาวบ้าน ในอำเภอสิเกา และอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เริ่มขึ้นจากการสร้างความเข้มแข็งภายในยังคนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ยังไม่เห็นด้วยกับการทำงานอนุรักษ์ กระบวนการเสวนา พูดคุย เพื่อถกเถียงทางความคิด ขบคิดถึงปัญหา รากเหง้าของปัญหา และหาแนวทางแก้ปัญหา เป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้กลุ่มผู้นำ ชาวบ้านได้เรียนและพัฒนาวิธีการทำงานการแก้ปัญหาซ้ำแล้วซ้ำเล่า การทบทวนสรุปบทเรียน ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ทำให้กลุ่มองค์กรชาวบ้านเข้มแข็งขึ้น แต่ในบางปัญหาลำพังเพียงหมู่บ้านเดียวยังไม่อาจแก้ไขได้ ก็จะต้องมีการประสานกับหมู่บ้านอื่นๆ เป็นเครือข่ายออกไป กระบวนการเหล่านี้เป็นรากฐานความสำเร็จขององค์กรชาวบ้านในการพิทักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนได้ในที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยของ สมกะเน จารุชาติ (2544: 3-4) ในเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์ที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์เกษตร จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยศึกษาการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์เกษตรที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์เกษตรในจังหวัดอุดรดิตถ์ 7 กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 125 คน ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วม พบว่า กิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตในระดับมาก กิจกรรมด้านสังคมและวัฒนธรรม สมาชิกกลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในระดับมาก ในเรื่องกิจกรรมการปฏิบัติศาสนาและลดอบายมุข กิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรม และกิจกรรมการพัฒนาชุมชน กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ในส่วนด้านกิจกรรมการศึกษาหลักวิธีการสหกรณ์ การศึกษาอบรมวิชาชีพ การศึกษาอบรม

ด้านสาธารณสุข สมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์ การศึกษาอบรมวิชาชีพ การศึกษาอบรมด้านสาธารณสุขสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

ส่วนปิยะรัตน์ ทองธานี (2544: 3-4) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ จังหวัดลำปาง จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีส่วนร่วมในขั้นตอนระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา ซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของเกษตรกรนั้นอยู่ในลักษณะที่ต้องได้รับคำแนะนำและขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งผู้เข้ามามีส่วนร่วม จะได้รับการปรึกษาหารือหรือได้รับข่าวสารในกระบวนการปฏิบัติงาน แต่เกษตรกรไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่วนในการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนและดำเนินกิจกรรม พบว่าเกษตรกรยังไม่สามารถตัดสินใจในการวางแผนดำเนินกิจกรรม ทั้งการพิจารณาค้นหาทางเลือก การดำเนินทางเลือก และการประเมินผล ซึ่งเกษตรกรยังได้ขอคำปรึกษาและคำแนะนำต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ในแบบทำตามคำสั่งที่บอกทุกอย่าง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการลงทุนและการปฏิบัติงาน พบว่าเกษตรกรมีความต้องการที่จะแสดงบทบาทของตนร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งได้แสดงความคิดเห็นโดยนำเอาความรู้จากประสบการณ์การรวมกลุ่มเป็นองค์กรและการดูงานมาแก้ไขและปรับปรุงการผลิตของตน และการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการติดตามและประเมินผล พบว่าเกษตรกรมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจซึ่งเกษตรกรได้นำความรู้จากประสบการณ์และการดูงานมาใช้ในการปฏิบัติงาน โดยเกิดจากแรงกระตุ้นของเจ้าหน้าที่ในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรเกิดความรู้สึกตอบสนองและต้องการที่จะมีส่วนร่วมมากขึ้น

นอกจากนี้ พระฐาณี จองเจน (2544: 3-4) ได้ทำการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทและศึกษาปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท มีส่วนร่วมในระดับมาทั้งหมด ทั้งในด้านการค้นหาปัญหา ในการวางแผนในกิจกรรมการพัฒนาชนบท การปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผลโครงการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับระดับปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทนั้น อยู่ในระดับปานกลางในทุกด้าน ทั้งในด้านบุคคล ด้านพระธรรมวินัย กฎระเบียบของสงฆ์ ด้านการดำเนินงาน ด้านงบประมาณและเวลา นอกจากนี้ยังได้เสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการพัฒนา ทั้งในฐานะผู้ชี้แนะ และส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ มหาเถรสมาคมคณะสงฆ์ ผู้ปกครองควรมีนโยบายในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์อย่างชัดเจน มีการติดตามประเมินผล พิจารณา

ให้ความช่วยเหลือ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของวัดควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนและส่งเสริมในการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท

จากการตรวจสอบเอกสาร อาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นหมายถึง การที่ชาวบ้าน หรือ ประชาชนในชนบทมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การดำเนินงานที่ได้ตัดสินใจร่วมกัน และร่วมกันติดตามประเมินผล และร่วมกันรับผิดชอบผลของการดำเนินงานนั้น นอกจากนี้ในการดำเนินกิจกรรมโดยที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมนั้นยังเป็นการพัฒนาจิตความสามารถของชาวบ้านเองด้วย คือ ความสามารถในการจัดการทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกประการหนึ่ง คือ ความสามารถในการพัฒนาความรู้และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ และด้านอื่นๆ

ภาคสรุป

ในการตรวจเอกสารทั้งทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับการจัดการปัญหาของชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ได้ว่า

การจัดการปัญหาของชุมชนเข้มแข็งหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จะบรรลุความสำเร็จได้ต้องให้เกษตรกรมีส่วนร่วมมากที่สุดเพราะว่าเกษตรกรจะต้องร่วมวิเคราะห์ วางแผน กำหนดกิจกรรม ร่วมกิจกรรมและติดตามประเมินผล ฉะนั้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองภายในชุมชนของตนได้ จึงทำให้ท้องถิ่นของตนประสบความสำเร็จ เกษตรกรก็จะได้บรรลุถึงความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรเอง

ผู้วิจัยจึงนำปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรประกอบด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ได้แก่ อายุ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา จำนวนบุคคลในครอบครัว รายได้ พื้นที่ที่ถือครอง การรับข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรม ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาของชุมชนเข้มแข็งหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ คือ การวางแผน และการตัดสินใจ การร่วมดำเนินกิจกรรมและติดตามประเมินผล นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในครั้งนี้ได้ดังต่อไปนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาของชุมชนเข้มแข็ง โดยการจัดการปัญหาของชุมชนเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น ครู ผู้นำชุมชน พระ ผู้รู้ ชาวบ้าน ตั้งแต่เริ่มตระหนักถึงปัญหา ตลอดจนการทบทวน ปรับปรุงแนวทางแก้ไขปัญหา ทั้งนี้การจัดการปัญหาของชุมชนเข้มแข็ง ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่เกิดขึ้นในบริบทของการที่เป็นชุมชนที่ไม่ค่อยได้ติดต่อกับภายนอกมากนัก มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ เน้นการผลิตเพื่อบริโภค มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การจัดการปัญหาส่วนใหญ่เป็นผลการเรียนรู้คิด แนวคิดสำคัญในการวิเคราะห์ คือ แนวคิดการมีส่วนร่วม วัฒนธรรมชุมชน แนวคิดเครือข่ายสังคม ในส่วนของความเข้มแข็ง มีเนื้อหาสาระรวมถึง ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ การมีวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ มีความรักใคร่สามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 สถานภาพการสมรส
- 1.4 ระดับการศึกษา

2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

- 2.1 รายได้สุทธิจากการทำการเกษตร
- 2.2 พื้นที่ถือครองทางการเกษตร
- 2.3 ลักษณะการถือครองที่ดิน
- 2.4 จำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำการเกษตร
- 2.5 แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

3. ปัจจัยทางสังคม

- 3.1 เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ
- 3.2 แหล่งข้อมูลข่าวสาร
- 3.3 ความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
- 3.4 การสื่อสาร (การประชาสัมพันธ์)

4. วิธีการมีส่วนร่วม

- 4.1 การวิเคราะห์และวางแผนแก้ไขปัญหา

4.2 การแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบ

4.3 การลงมือกระทำ

5. การมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาทางการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง

เข้มแข็ง

5.1 รูปแบบของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาทางการเกษตรของชุมชน

5.2 สาเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

5.3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

จากแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิจัย
สามารถเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามดัง
ภาพ 7

ภาพ 7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) แบบ Explanatory Mixed Methods Design มีลักษณะการทำการวิจัยดังนี้

ภาพ 8 การวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) แบบ Explanatory Mixed Methods Design

ที่มา : Creswell: (2008)

การวิจัยแบบผสม (mixed methodology Research) เป็นวิธีการวิจัยทั้งแบบเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพเพื่อเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาชุมชนเข้มแข็ง ของหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชน และการสังเกตการณ์

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในเขตพื้นที่ หมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เหตุผลที่เลือกจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีความเหมาะสม ดังนี้

1. ในเขตพื้นที่หมู่บ้านหนองมะจับนั้น ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมยังคงเหลืออยู่จำนวนมาก และอาชีพของประชาชนส่วนใหญ่ก็ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และที่สำคัญคือ ประชาชนในเขตพื้นที่ศึกษานี้ มีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็น พุทธ คริสต์ อิสลาม แต่ก็สามารถทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จในการได้รับรางวัลพระราชทาน “หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข”

2. ในเขตพื้นที่ หมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีความสะดวกในการเข้าไปศึกษาข้อมูล และเกิดความคล่องตัวเมื่อถึงเวลาเข้าไปศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งที่เป็นแกนนำและประชาชนทั่วไปในหมู่บ้าน จำนวน 1,037 คน จำนวน 329 ครัวเรือน

การสุ่มตัวอย่าง

สุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) จากจำนวนครัวเรือน 329 ครัวเรือน โดยใช้วิธีการจับสลาก การกำหนดตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนของประชากรที่ต้องการได้กำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนของการสุ่ม 0.05 โดยใช้สูตรของ Yamanae (1973) ดังนี้

$$n = \frac{N}{(1 + Ne^2)}$$

$$n = \frac{329}{1 + (329)(0.05)^2}$$

$$n = 181 \text{ ราย}$$

N คือ จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง

n คือ จำนวนประชากรทั้งหมด

c คือ ความคลาดเคลื่อนของการสุ่ม

โดยกำหนดให้หัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกของครอบครัวลำดับรองลงไปที่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลได้เพียง 1 คน เป็นตัวแทนของครัวเรือนในการให้ข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจึงมีจำนวนทั้งสิ้น 181 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ที่ประกอบด้วยคำถามปลายปิด (close-ended questions) และปลายเปิด (open-ended questions) พร้อมทั้งการสนทนากลุ่ม (focus group) พร้อมทั้งการสังเกตการณ์ โดยแบบสัมภาษณ์จะประกอบไปด้วยแบ่งเนื้อหาออกเป็นขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ลักษณะส่วนบุคคล เพศ อายุ สถานภาพทางสังคม ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับรายได้ในครัวเรือน จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร

ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในด้านการจัดการปัญหาของชุมชนเข้มแข็ง ในการร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาของชุมชน พร้อมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการทำให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมการสนทนากลุ่ม

1. แนวทางในการสนทนากลุ่มผู้ศึกษาสร้างขึ้น เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่มแกนนำ และกลุ่มประชาชนทั่วไป

2. แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาสร้างขึ้น เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่ม และประชาชนทั่วไป

การทดสอบเครื่องมือ

ในการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ดี มีคุณค่า และถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ได้มีการทดสอบเครื่องมือก่อนนำไปใช้ตามขั้นตอน ดังนี้

1. สร้างแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์งานวิจัยการทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ตามจากแนวทางในการตรวจเอกสารรวมข้อมูลต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำเสนอแก่ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วยคณะกรรมการที่ปรึกษา

ในการวิจัยเพื่อตรวจสอบความชัดเจนและความเหมาะสมของข้อความแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

2. การทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วในส่วนที่ 1 เกี่ยวกับการได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาชุมชน และแบบสอบถามส่วนที่ 2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง ไปสัมภาษณ์กับเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 ท่าน เพื่อทดสอบความเข้าใจในเนื้อหาและเพิ่มเติมหรือแก้ไขแบบสัมภาษณ์และนำผลการทดสอบมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของ Cronbach (พวงรัตน์ ทวีรัตน์: 2543) ซึ่งมีสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{S_x^2} \right]$$

เมื่อ	α	หมายถึง	สัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรง
	n	หมายถึง	จำนวนข้อ
	S_i^2	หมายถึง	คะแนนความแปรปรวนของรายการแต่ละข้อ
	S_x^2	หมายถึง	คะแนนความแปรปรวนของทั้งฉบับ

ซึ่งผลการทดสอบความเชื่อมั่นแต่ละด้านมีดังนี้

1. การได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์	ความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ 0.83
2. ด้านการมีส่วนร่วม	ความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ 0.86
- ด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ	ความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ 0.80
- ด้านการร่วมทำ ดำเนินการ	ความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ 0.87
- ด้านการร่วมติดตามและประเมินผล	ความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ 0.81
- ด้านการร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผน	ความเชื่อมั่นมีค่าเท่ากับ 0.84

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ ใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลเอง โดยมีวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ได้มาจากการสอบถามจากแบบสัมภาษณ์ในภาคสนาม การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้มาจากกองกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารทางวิชาการและรายงานต่างๆ จากห้องสมุดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผลงานวิจัย ปัญหาพิเศษ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ
3. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผล สรุปผล และรายงานผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์นำมาจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา ดังนี้

1. ข้อมูลบริบทของชุมชน และการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งได้จากการศึกษาข้อมูล เอกสารในชุมชน ทำการสรุป และพรรณนาข้อมูล ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย (อย่างใดอย่างหนึ่ง)
2. ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาข้อมูลเอกสารในชุมชน และข้อมูลด้านคุณภาพชีวิต จากการสำรวจด้วยแบบสัมภาษณ์ โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย
3. ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกิจกรรมที่ส่งผลต่อการจัดการปัญหา เพื่อทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง และกระบวนการทำกิจกรรมระหว่างกัน รวมถึงการมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการจัดการปัญหากับความเข้มแข็งของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลในระยะแรก เป็นการวิเคราะห์บริบทของชุมชน ที่ได้ทำการศึกษาโดยนำข้อมูลที่เก็บได้ และข้อมูลจากเอกสาร นำมาวิเคราะห์เทียบกับทฤษฎีที่ได้ทำการทบทวนรวบรวมไว้ พร้อมทั้งทำการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลเป็นด้านๆ ทั้งข้อมูลชุมชน สภาพชุมชน ข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ผู้นำและกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน

ในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ข้อ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการและกิจกรรมที่ชุมชนใช้ในการจัดการปัญหาของชุมชนตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม

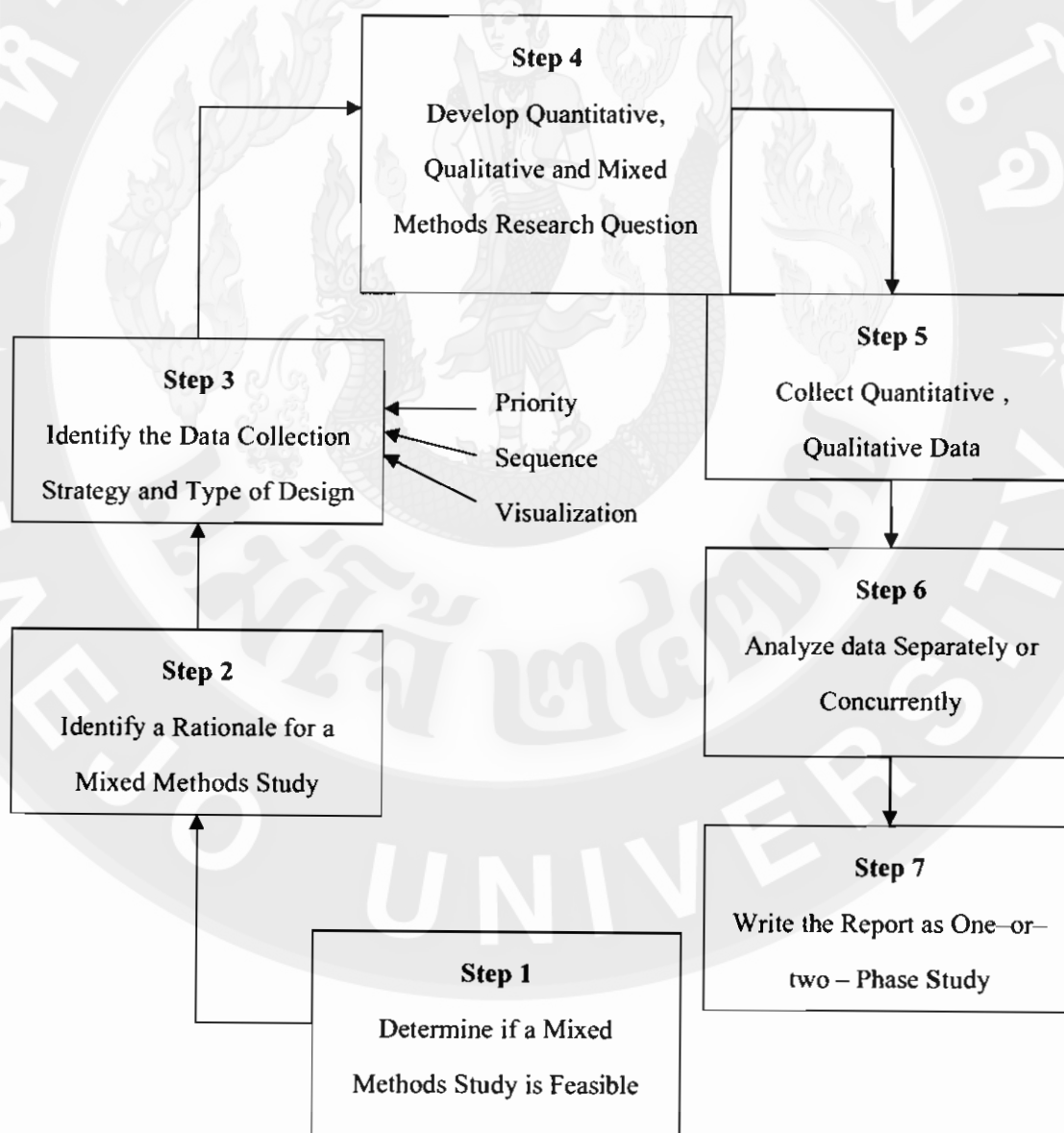
ในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ ข้อ 2 ผู้วิจัยได้แยกวิเคราะห์เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ว่าชุมชนหมู่บ้านหนองมะจับมีความเข้มแข็งด้านใดบ้าง
2. วิเคราะห์ว่าชุมชนได้ใช้ความเข้มแข็งที่ชุมชนมีอยู่ในการจัดการปัญหาอย่างไร

3. วิเคราะห์ว่าหลังจากที่มีการแก้ปัญหาชุมชนไปแล้วนั้น ประสพการณ์ในการจัดการปัญหาส่งผลต่อชุมชนอย่างไรบ้าง

เมื่อได้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นภาพรวม และทำการนำเสนอเป็นรูปแบบ (model) ในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหา เพื่อที่จะเป็นประโยชน์สำหรับหมู่บ้านอื่นๆ ที่ยังไม่มีเข้มแข็งพอ

Creswell (2008) ได้กล่าวขั้นตอนของการจัดการข้อมูลที่เป็น Mixed Methods ไว้ 7 ขั้นตอนดังภาพ 8 ดังนี้

ภาพ 9 Step in the Process of Conducting a Mixed Methods Study

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งสิ้น 15 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2553 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2554

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง

ตอนที่ 3 การจัดการชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะส่วนบุคคล

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลประกอบไปด้วย เพศ อายุ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง และระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งผลการศึกษาได้ดังนี้

เพศ

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 59.67) เป็นเพศชาย ส่วนอีก ร้อยละ 40.33 เป็นเพศหญิง ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมไทยที่มีส่วนใหญ่มужชายเป็นผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากเพศชายถูกกำหนดจากสังคมให้มืบทบาทผู้นำและเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจมีความแข็งแรงในการทำงานมากกว่าเพศหญิง แต่อย่างไรก็ตามก็จะเห็นได้ว่าผู้หญิงจะเข้ามามืบทบาทในการเป็นผู้นำมากยิ่งขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันผู้หญิงมีความเก่งกล้า สามารถ มีความรอบคอบ ในการประกอบอาชีพ มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ มีการศึกษา มีความกล้าหาญกล้าแสดงออกมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของนางลักษณ์ ัญญวานิชและคณะ(2530: 72) ที่กล่าวว่าประชาชนในช่วงอายุ 36 – 65 ปี ซึ่งเป็นวัยที่มีศักยภาพสูง มีความพร้อมทั้งในการความรู้

ความสามารถ ความกล้าตัดสินใจที่จะแสดงออกถึงความต้องการในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับคนรุ่นใหม่มาทำหน้าที่สานต่อเจตนารมณ์ แนวคิด ประสิทธิภาพ การพัฒนาชุมชนต่อไป

อายุ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ย 52.13 ปี โดยมีอายุมากที่สุดคือ 88 ปีและน้อยที่สุด 30 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 45.31) มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมา ร้อยละ 24.87 มีอายุอยู่ระหว่าง 61-70 ปี ร้อยละ 20.99 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 7.73 มีอายุไม่เกิน 40 ปี และร้อยละ 1.10 มีอายุมากกว่า 70 ปี (ตาราง 2)

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะมีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี ซึ่งถือว่าอยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่หรือวัยกลางคนจึงเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์สูงและมีวุฒิภาวะสูง มีความเข้มแข็ง อดทน มีสติปัญญาที่จะเรียนรู้ รู้จักใช้เหตุผลในการใคร่ครวญ มีความนึกคิดที่ดีและมีความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดี ทำให้สามารถสร้างครอบครัวให้มีความเจริญก้าวหน้า เนื่องจากมีความพร้อมในด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่อแสวงหาความเจริญก้าวหน้าให้กับครอบครัว ซึ่ง ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540: 40-45) ได้กล่าวไว้ว่า ระยะวัยกลางคน ได้แก่บุคคลอายุระหว่าง 40-65 ปี เมื่อเริ่มมีอายุในวัยนี้จะมีแบบแผนของชีวิตค่อนข้างที่จะสมบูรณ์ ส่วนใหญ่มักจะประสบผลสำเร็จในด้านชีวิต อาชีพ ตามประสบการณ์ที่ตนได้สะสมมา

สถานภาพการสมรส

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 87.29) มีสถานภาพสมรส รองลงมา ร้อยละ 4.97 4.43 2.76 และ 0.55 มีสถานภาพหม้าย โสด หย่าร้าง และแยกกันอยู่ ตามลำดับ (ตาราง 2)

จากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมไทยที่คนในช่วงอายุวัยทำงาน นิยมสมรสอยู่ด้วยกันเป็นคู่ เพื่อช่วยเหลือกัน ประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวให้มีหลักประกันที่มั่นคงของชีวิต ทั้งด้านส่วนตัว และหน้าที่การงาน ประกอบกับการมีรายได้ที่แน่นอน ดังนั้นการที่จะทำให้ชีวิตประสบผลสำเร็จนั้น การสมรสมีส่วนช่วยทำให้การดำเนินงานและการตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล เพราะสังคมไทยในปัจจุบันจะให้ความสำคัญ ยกย่องผู้ที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตสมรส เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงต่อครอบครัวหน้าที่การงาน ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อหน้าที่การงานได้ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2542: 39) ในทำนองเดียวกัน พะยอม อิงคตานุวัฒน์ (2535: 13) ยังกล่าวว่า ผู้ที่สมรสแล้ว

จะมีความผูกพันต่อส่วนรวมและมีการประสานงานมากกว่าคนโสด การสมรสนี้ยังมีผลต่อการประกอบอาชีพ การเข้าร่วมกิจกรรมกับสังคมของประชาชน ซึ่งจะมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง พัฒนารอบครัว ตลอดจนพัฒนาชุมชน ที่ตนเองอาศัยอยู่ มีความคิดพิจารณาดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างสุขุมรอบคอบมากขึ้น

ระดับการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสามในสี่ (ร้อยละ 76.80) จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับปีที่ 4-7 รองลงมาร้อยละ 16.03 ไม่ได้รับการศึกษา/เรียนไม่จบภาคบังคับ ร้อยละ 7.17 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป (ตาราง 2)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาภาคบังคับเท่านั้น เนื่องจากระบบการศึกษาของไทยในอดีตมีการศึกษาภาคบังคับเพียงระดับประถมศึกษา และในสังคมการเกษตรทุกคนถือว่าอาชีพเกษตรกรรมสำคัญต่อการมีกินมีใช้ มีรายได้เลี้ยงครอบครัว จึงไม่ใส่ใจกับการศึกษามากนัก ซึ่งเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วก็ออกมาทำงานช่วยเหลือครอบครัว และในชนบทเกษตรนั้นมักห่างไกลจากความเจริญ ทำให้เกษตรกรในชนบทเกษตรมีการศึกษาต่ำ สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาจะเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมาก (60 ปีขึ้นไป) เนื่องจากในอดีตระบบการศึกษาอาจจะยังแพร่กระจายไปถึงชนบท

อาชีพหลัก

ผลการศึกษาในตาราง 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.69) ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และมีเพียงร้อยละ 2.76 และ 0.55 เท่านั้นที่ประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานของรัฐ และประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย เป็นอาชีพหลัก

อาชีพรอง

นอกจากมีการประกอบอาชีพหลักแล้ว ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 59.12) ยังมีการประกอบอาชีพรอง ในขณะที่ร้อยละ 40.88 ไม่มีการประกอบอาชีพรอง โดยผู้ให้ข้อมูลที่มีประกอบอาชีพรองส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.24) ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง ในขณะที่ร้อยละ 7.49 และ 1.87 เป็นนักการเมืองท้องถิ่น และทำการเกษตร เป็นอาชีพรอง (ตาราง 2)

ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ผู้ให้ข้อมูลมีระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเฉลี่ย 27.54 ปี มีระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุด 70 ปี และน้อยที่สุด 3 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสี่ (ร้อยละ 29.83) มีระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมระหว่าง 21-30 ปี รองลงมาร้อยละ มีระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมระหว่าง 11-20 ปี ร้อยละ 22.65 มีระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 10.50 7.73 และ 3.87 มีระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมระหว่าง 41-50 ปี ไม่เกิน 10 ปี และ มากกว่า 50 ปี ตามลำดับ (ตาราง 2)

ตาราง 2 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

(n=181)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	108	59.67
หญิง	73	40.33
อายุ (ปี)		
40 และต่ำกว่า	14	7.73
41-50	82	45.31
51-60	38	20.99
61-70	45	24.87
มากกว่า 70	2	1.10
$\bar{X} = 52.13$	SD = 9.77	Min-Max = 30-88
สถานภาพการสมรส		
โสด	8	4.43
สมรส	158	87.29
หม้าย	9	4.97
หย่าร้าง	5	2.76
แยกกันอยู่	1	0.55

ตาราง 2 (ต่อ)

(n=181)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา/เรียนไม่จบภาคบังคับ	29	16.03
ประถมศึกษาภาคบังคับปีที่ 4-7	139	76.80
มัธยมศึกษาตอนต้น	6	3.31
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปว.ช.	6	3.31
ปริญญาตรี	1	0.55
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	175	96.69
รับราชการ/พนักงานของรัฐ	5	2.76
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	1	0.55
อาชีพรอง		
ไม่มี	74	40.88
มี	107	59.12
รับจ้างทั่วไป	88	82.24
นักรการเมืองท้องถิ่น	8	7.49
เกษตรกรรวม	2	1.87
ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรวม (ปี)		
ไม่เกิน 10	14	7.73
11-20	46	25.41
21-30	54	29.83
31-40	41	22.65
41-50	19	10.50
มากกว่า 50	7	3.87
$\bar{X} = 27.54$	SD = 12.63	Min-Max = 3-70

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจประกอบไปด้วย รายได้ พื้นที่ถือครองทาง การเกษตร ลักษณะการถือครองที่ดิน จำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำการเกษตร และแหล่งเงินทุนที่ ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งผลการศึกษามีดังนี้

รายได้จากการปลูกพืช

ผลการศึกษารายได้จากการปลูกพืช (ตาราง 3) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 62.98 และ 62.43) มีรายได้จากการปลูกมันฝรั่ง และจากการปลูกพืชผัก รองลงมาร้อยละ 33.70 มีรายได้จากการปลูกกระเทียม ร้อยละ 30.39 มีรายได้จากการปลูกข้าว ร้อยละ 23.20 มีรายได้ จากการปลูกลำไย และร้อยละ 10.50 มีรายได้จากการปลูกยาสูบ ตามลำดับ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีการปลูกมันฝรั่งและพืชผักมากกว่า พืชชนิดอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากพืชชนิดดังกล่าวมีตลาดค่อนข้างแน่นอน ซึ่งตำบลแม่แฝกเป็นสถานที่ตั้งของสหกรณ์ผู้ปลูกมันฝรั่งเชียงใหม่ จำกัด ซึ่งเป็นสถานที่รับซื้อมันฝรั่งของเกษตรกร ใน ขณะเดียวกันก็เป็นสถานที่ตั้งของบริษัทผลิตผักผลไม้ส่งออก ซึ่งได้ทำการส่งเสริมให้เกษตรกรใน พื้นที่ผลิตผักส่งเข้าโรงงานด้วย

รายได้จากการปลูกพืช

ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากการปลูกพืชเฉลี่ย 98,310.50 บาทต่อปี มีรายได้มากที่สุด 870,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 12,000 บาท ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 45.30) มีรายได้ จากการเกษตรระหว่าง 40,001-80,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 14.92 14.36 และ 14.36 มีรายได้ ระหว่าง 80,001-120,000 บาทต่อปี รายได้ 120,001-160,000 บาทต่อปี รายได้ 160,001-200,000 บาท ต่อปี ตามลำดับ และร้อยละ 9.40 และ 1.66 มีรายได้ไม่เกิน 40,000 บาท และมากกว่า 200,000 บาท ตามลำดับ

รายได้จากการเลี้ยงสัตว์

ผลการศึกษารายได้จากการเลี้ยงสัตว์ (ตาราง 3) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.72) ไม่มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ มีเพียงร้อยละ 29.28 ที่มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ โดยผู้ให้ ข้อมูลที่มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์มากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 35.85) มีรายได้จากการเลี้ยงไก่ รองลงมาร้อยละ 24.53 มีรายได้จากการเลี้ยงสุกร ร้อยละ 20.75 มีรายได้จากการเลี้ยงกระบือและ

จากการทำการประมง ในสัดส่วนที่เท่ากัน ร้อยละ 13.21 มีรายได้จากการเลี้ยงเป็ด ร้อยละ 11.32 มีรายได้จากการเลี้ยงโค และร้อยละ 1.89 มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์อื่นๆ ตามลำดับ

ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 10,226.42 บาทต่อปี มีรายได้มากที่สุด 40,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 2,000 บาท โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 64.15) มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ไม่เกิน 10,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 16.98 มีรายได้ระหว่าง 15,001-20,000 บาทต่อปี และร้อยละ 15.09 มีรายได้ระหว่าง 10,001-15,000 บาท และร้อยละ 3.77 มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท ตามลำดับ

รายได้นอกภาคเกษตรกรรม

ผลการศึกษารายได้นอกภาคเกษตรกรรม (ตาราง 3) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 62.98) มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรม ในขณะที่ร้อยละ 37.02 ไม่มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรม โดยผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมส่วนใหญ่ (ร้อยละ 95.61) มีรายได้จากการรับจ้าง และมีเพียงร้อยละ 3.51 และ 0.88 มีรายได้จากการค้าขาย และจากการประกอบอาชีพอื่นๆ ตามลำดับ

โดยผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมมีรายได้เฉลี่ย 16,109.65 บาทต่อปี มีรายได้มากที่สุด 250,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 1,000 บาท ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมมากกว่าสามในสี่ (ร้อยละ 76.31) มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมไม่เกิน 9,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 14.04 มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมมากกว่า 12,000 บาทต่อปี และมีรายได้ระหว่าง 9,001-12,000 บาทต่อปี

รายได้รวม

ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้รวมเฉลี่ย 111,451.38 บาทต่อปี มีรายได้มากที่สุด 878,000 บาทต่อปี และน้อยที่สุด 35,000 บาท โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 62.98) มีรายได้รวมระหว่าง 80,000-120,000 บาทต่อปี รองลงมาร้อยละ 29.48 มีรายได้รวมระหว่าง 120,001-200,000 บาทต่อปี ร้อยละ 5.52 มีรายได้รวมมากกว่า 200,000 บาทต่อปี และร้อยละ 1.66 มีรายได้ไม่เกิน 40,000 บาท ตามลำดับ

พื้นที่ถือครองทางการเกษตร

จากตาราง 3 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 17.27 ไร่ มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรมากที่สุด 52 ไร่ และน้อยที่สุด 5 ไร่ โดยผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 33.33) มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรน้อยกว่า 10 ไร่

ละ 36.46) รองลงมาร้อยละ 22.65 มีพื้นที่ถือครองไม่เกิน 10 ไร่ ร้อยละ 16.02 มีพื้นที่ถือครองระหว่าง 16-20 ไร่ ร้อยละ 14.36 มีพื้นที่ถือครองมากกว่า 25 ไร่ และร้อยละ 10.50 มีพื้นที่ถือครองระหว่าง 21-25 ไร่ ตามลำดับ

ลักษณะการถือครองที่ดิน

ผู้ให้ข้อมูลประมาณสามในสี่ (ร้อยละ 75.69) มีลักษณะถือครองที่ดินเป็นของตนเอง รองลงมาร้อยละ 22.10 ถือครองที่ดินโดยผู้อื่นให้ทำประโยชน์ (ไม่คิดค่าเช่า) และร้อยละ 14.92 ถือครองที่ดินโดยการเช่า (ตาราง 3)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดมีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่ของบรรพบุรุษที่แบ่งให้ทำกิน ในส่วนของผู้อื่นให้เปล่าจะเป็นที่ดินของญาติพี่น้องมอบให้แต่ยังไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์

แรงงานที่ใช้ในการทำการเกษตร

ผลการศึกษาแรงงานที่ใช้ในการทำการเกษตรในตาราง 3 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 93.92) ใช้แรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร ในขณะที่เดียวกันนอกจากใช้แรงงานในครัวเรือนแล้ว ร้อยละ 61.88 ยังมีการจ้างแรงงานชั่วคราวเพิ่มในการทำการเกษตร โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 32.60) ใช้แรงงานในการทำการเกษตรจำนวน 4 คน รองลงมา ร้อยละ 29.28 มีจำนวนแรงงาน 2 คน ร้อยละ 25.41 มีจำนวนแรงงาน 3 คน ร้อยละ 11.60 มีจำนวนแรงงาน 5 คน และร้อยละ 1.10 มีจำนวนแรงงาน 1 คน ตามลำดับ

แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ในตาราง 3 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.58) ใช้เงินทุนของตนเองในการทำการเกษตร และนอกจากใช้เงินทุนของตนเองแล้วผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 60.22 ใช้เงินกู้จากสถาบันการเงิน (ข.ก.ส., สหกรณ์การเกษตร, กองทุนหมู่บ้าน, ธนาคารพาณิชย์) ทำการเกษตร และร้อยละ 22.10 กู้เงินนอกระบบมาใช้ในการเกษตร

ตาราง 3 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ

(n=181)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของพืชที่ปลูก		
การปลูกมันฝรั่ง	114	62.98
การปลูกพืชผัก	113	62.43
การปลูกกระเทียม	61	33.70
การปลูกข้าว	55	30.39
การปลูกลำไย	42	23.20
การปลูกยาสูบ	19	10.50
รายได้จากการปลูกพืช (บาทต่อปี)		
ไม่เกิน 40,000	17	9.40
40,001-80,000	82	45.30
80,001-120,000	27	14.92
120,001-160,000	26	14.36
160,001-200,000	26	14.36
มากกว่า 200,000	3	1.66
$\bar{X} = 98,310.50$	$SD = 76,912.02$	$Min-Max = 12,000-870,000$
รายได้จากการเลี้ยงสัตว์		
ไม่มี	128	70.72
มี	53	29.28
ประเภทของสัตว์ที่เลี้ยง (n=53)		
เลี้ยงไก่	19	35.85
เลี้ยงสุกร	13	24.53
การเลี้ยงกระบือ	11	20.75
การทำประมง	11	20.75
การเลี้ยงเป็ด	7	13.21
การเลี้ยงโค	6	11.32
อื่นๆ	1	1.89

ตาราง 3 (ต่อ)

(n=181)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้จากการเลี้ยงสัตว์		
ไม่เกิน 5,000	19	35.85
5,001-10,000	15	28.30
10,001-15,000	8	15.09
15,001-20,000	9	16.98
มากกว่า 20,000	2	3.77
$\bar{X} = 10,226.42$	SD = 7,568.63	Min-Max = 2,000-40,000
รายได้นอกภาคเกษตรกรรม		
ไม่มี	67	37.02
มี	114	62.98
อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม		
การรับจ้าง	109	95.61
การค้าขาย	4	3.51
อื่นๆ	1	0.88
ไม่เกิน 3,000	27	23.68
3,001-6,000	31	27.19
6,001-9,000	29	25.44
9,001-12,000	11	9.65
มากกว่า 12,000	16	14.04
$\bar{X} = 16,109.65$	SD = 38,789.92	Min-Max = 1,000-250,000
รายได้รวม		
ไม่เกิน 40,000	3	1.66
40,001-80,000	77	42.54
80,001-120,000	37	20.44
120,001-160,000	23	12.71
160,001-200,000	31	17.13
มากกว่า 200,000	10	5.52
$\bar{X} = 111,451.38$	SD = 80,296.03	Min-Max = 35,000-878,000

ตาราง 3 (ต่อ)

(n=181)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่ถือครองทางการเกษตร (ไร่)		
ไม่เกิน 10	41	22.65
11-15	66	36.46
16-20	29	16.02
21-25	19	10.50
มากกว่า 25	26	14.36
$\bar{X} = 17.27$ $SD = 8.65$ $Min-Max = 5-52$		
ลักษณะการถือครองที่ดิน		
ของตนเอง	137	75.69
ผู้อื่นให้ทำประโยชน์ (ไม่ถือค่าเช่า)	40	22.10
เช่า	27	14.92
แรงงานที่ใช้ในการทำเกษตร* (คน)		
แรงงานในครัวเรือน	170	93.92
แรงงานจ้างชั่วคราว	112	61.88
1	2	1.10
2	53	29.28
3	46	25.41
4	59	32.60
5	21	11.60
$\bar{X} = 3.24$ $SD = 1.03$ $Min-Max = 1-5$		
แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม*		
ของตนเอง	173	95.58
เงินกู้สถาบันการเงิน (ธ.ก.ส., สหกรณ์		
การเกษตร, กองทุนหมู่บ้าน, ธนาคารพาณิชย์)	109	60.22
เงินกู้นอกระบบ	40	22.10

หมายเหตุ* ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ลักษณะทางสังคม

ในการศึกษาลักษณะทางสังคมประกอบไปด้วย การเป็นสมาชิกของสถาบันหรือองค์กรชุมชน การรับรู้ข่าวสารทางการเกษตร ความรู้ความเข้าใจรายละเอียดในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันในกลุ่ม และการได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งผลการศึกษามีดังนี้

การเป็นสมาชิกของสถาบันหรือองค์กรชุมชน

ผลการศึกษาในตาราง 4 เกี่ยวกับการเป็นสมาชิกของสถาบันหรือองค์กรชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90.060 เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน รองลงมาร้อยละ และ 81.77 เป็นสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 71.27 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 64.64 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์/เกษตรผสมผสาน ร้อยละ 49.17 เป็นสมาชิกกลุ่มจัดสาน ร้อยละ 41.44 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ร้อยละ 38.67 เป็นสมาชิกกลุ่มพืชสมุนไพร/น้ำดื่มสมุนไพร ร้อยละ 35.91 เป็นสมาชิกกลุ่มแปรรูปอาหาร ร้อยละ 34.25 เป็นสมาชิกกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ร้อยละ 32.04 เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 27.62 เป็นสมาชิกกลุ่มนวดแผนโบราณ/หมอมือเมือง และร้อยละ 22.10 เป็นสมาชิกกลุ่มเลี้ยงปลา

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับการลงทุน พัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ให้กับชุมชน ในขณะที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรนั้นเป็นแหล่งเงินทุนที่ช่วยเหลือด้านเงินทุนแก่เกษตรกรโดยตรง

การรับรู้ข่าวสารทางการเกษตร

ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.45) รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรจากการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน รองลงมาร้อยละ 98.34 รับรู้ข่าวสารจากผู้นำท้องถิ่นแจ้งให้ทราบ ร้อยละ 76.80 รับรู้ข่าวสารการเกษตรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ร้อยละ 55.80 รับรู้จากสื่อโทรทัศน์ ในขณะที่ร้อยละ 24.31 21.55 และ 6.63 รับรู้ข่าวสารการเกษตรจากสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ และหอกระจายข่าว ตามลำดับ (ตาราง 4)

โดยผู้ให้ข้อมูลมีความถี่ในการรับรู้ข่าวสารทางการเกษตรเฉลี่ย 8.71 ครั้งต่อปี มีความถี่ในการรับรู้ข่าวสารมากที่สุด 39 ครั้งต่อปี และน้อยที่สุด 3 ครั้งต่อปี โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 64.09) มีความถี่ในการรับรู้ข่าวสารทางการเกษตร 6-10 ครั้งต่อปี รองลงมาร้อยละ

20.44 รับรู้ข่าวสารทางการเมือง 11-15 ครั้งต่อปี ร้อยละ 12.71 รับรู้ข่าวสารทางการเมืองไม่เกิน 5 ครั้งต่อปี และร้อยละ 2.76 รับรู้ข่าวสารทางการเมืองมากกว่า 15 ครั้งต่อปี

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรจากการพูดคุยกับเพื่อนบ้าน และผู้นำท้องถิ่นแจ้งให้ทราบมากกว่าสื่ออื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากในสังคมเกษตรกรรมชาวบ้านจะมีการติดต่อพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ และผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในสังคมชนบท ซึ่งผู้นำท้องถิ่นจะคอยประสานงานและประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ให้ลูกบ้านทราบ

ความรู้ความเข้าใจรายละเอียดในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในกลุ่ม

ผลการศึกษาความรู้ความเข้าใจรายละเอียดในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในกลุ่มพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 61.88) มีความรู้ ความเข้าใจรายละเอียดในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในกลุ่มเป็นอย่างดี ในขณะที่ร้อยละ 27.07 พอเข้าใจอยู่บ้าง และมีเพียงร้อยละ 11.05 ที่ไม่เข้าใจเลย (ตาราง 4)

ตาราง 4 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางสังคม

(n=181)

ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกของสถาบันหรือองค์กรชุมชน*		
กองทุนหมู่บ้าน	163	90.06
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	148	81.77
กลุ่มเกษตรกร	129	71.27
กลุ่มเกษตรอินทรีย์/เกษตรผสมผสาน	117	64.64
กลุ่มจิตอาสา	89	49.17
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	75	41.44
กลุ่มพืชสมุนไพร/น้ำดื่มสมุนไพร	70	38.67
กลุ่มแปรรูปอาหาร	65	35.91
กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า	62	34.25
กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	58	32.04
กลุ่มนวดแผนโบราณ/หมอมือเมือง	50	27.62
กลุ่มเลี้ยงปลา	40	22.10

ตาราง 4 (ต่อ)

(n=181)

ลักษณะทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
การรับรู้ข่าวสารทางการเกษตร* (ครั้งต่อปี)		
การพูดคุยกับเพื่อนบ้าน	180	99.45
ผู้นำท้องถิ่นแจ้งให้ทราบ	178	98.34
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแจ้งให้ทราบ	139	76.80
โทรทัศน์	101	55.80
หนังสือพิมพ์	44	24.31
วิทยุ	39	21.55
หออกระจายข่าว	12	6.63
ไม่เกิน 5	23	12.71
6-10	116	64.09
11-15	37	20.44
มากกว่า 15	5	2.76
$\bar{X} = 8.71$ $SD = 3.68$ $Min-Max = 3-39$		
ความรู้ ความเข้าใจรายละเอียดในการแก้ไขปัญหา		
ร่วมกันในกลุ่ม		
เข้าใจเป็นอย่างดี	112	61.88
พอเข้าใจบ้าง	49	27.07
ไม่เข้าใจเลย	20	11.05

หมายเหตุ* ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

การได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหามุมชน

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหามุมชนของผู้ให้ข้อมูล โดยให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงระดับการได้รับข่าวสารออกมาเป็น 5 คำตอบ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีค่าคะแนนเป็น 5, 4, 3, 2 และ 1 ตามลำดับ ดังมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาในตาราง 5 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหามุมชนโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.28) โดยผู้ให้ข้อมูลได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหามุมชนในระดับมากจาก 1) การประชุมกันภายในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.92) 2) การพูดคุยข่าวสารภายในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.86) 3) หอกระจายเสียงของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.85) 4) การทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.82) 5) การติดประกาศให้ประชาชนภายในชุมชนทราบ (ค่าเฉลี่ย 4.71) 6) การรับฟังวิทยุชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.27) 7) สภากาแฟภายในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.94) 8) และการดูโทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.92) ผู้ให้ข้อมูลได้รับข่าวสารในระดับปานกลางในประเด็น 1) การอ่านหนังสือพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 3.33) และ 2) การเผยแพร่ข้อมูลของหน่วยงานของรัฐระดับท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 3.19) ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหามุมชนในระดับมากจากการประชุมกันภายในชุมชน จากการพูดคุยข่าวสารภายในชุมชน จากหอกระจายเสียงของชุมชน และจากการทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน ทั้งนี้เนื่องมาจากในสังคมชนบทการแจ้งข่าวสารหรือการจะดำเนินกิจกรรมต่างๆ นิยมใช้วิธีการนัดประชุมเพื่อชี้แจงรายละเอียดกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ให้ชาวบ้านทราบ หากผู้ใดไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ก็จะได้รับข่าวสารต่างๆ จากเพื่อนบ้าน เพราะในชนบทชาวบ้านมักจะมี การพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะแตกต่างกับสังคมเมืองที่จะมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ สำหรับหอกระจายเสียงของชุมชนนั้น จะมีเกือบทุกหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน จะแจ้งข่าวสารต่างๆ ให้ชาวบ้านรับทราบอยู่แล้ว

ตาราง 5 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และระดับการได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาชุมชน

(n = 181)

การได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไข ปัญหาชุมชน	ระดับการได้รับข่าวสาร					ค่าเฉลี่ย	SD	แปลผลระดับการ ได้รับข่าวสาร
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การประชุมกันภายในชุมชน	167 (92.27)	13 (7.18)	1 (0.55)	-	-	4.92	0.30	มาก
การพูดคุยข่าวสารภายในชุมชน	156 (86.19)	24 (13.26)	1 (0.55)	-	-	4.86	0.37	มาก
หออกระจ่ายเสียงของชุมชน	158 (87.29)	20 (11.05)	2 (1.10)	-	1 (0.55)	4.85	0.47	มาก
การทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน	149 (82.32)	31 (17.13)	1 (0.55)	-	-	4.82	0.40	มาก
การติดประกาศให้ประชาชนภายในชุมชน ทราบ	131 (72.38)	48 (26.52)	2 (1.10)	-	-	4.71	0.48	มาก
การรับฟังวิญชุมชน	56 (30.94)	117 (64.64)	8 (4.42)	-	-	4.27	0.53	มาก

ตาราง 5 (ต่อ)

(n = 181)

การได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไข ปัญหาชุมชน	ระดับการได้รับข่าวสาร					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการปฏิบัติ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
สภากาแฟภายในชุมชน	45 (24.86)	84 (46.41)	50 (27.62)	1 (0.55)	1 (0.55)	3.94	0.77	มาก
การดูโทรทัศน์	28 (15.47)	112 (61.88)	40 (22.10)	1 (0.55)	-	3.92	0.63	มาก
การอ่านหนังสือพิมพ์	11 (6.08)	72 (39.78)	69 (38.12)	24 (13.26)	5 (2.76)	3.33	0.88	ปานกลาง
การเผยแพร่ข้อมูลของหน่วยงานของรัฐระดับ ท้องถิ่น	5 (2.76)	39 (21.55)	122 (67.40)	15 (8.29)	-	3.19	0.61	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม						4.28	0.31	มาก

หมายเหตุ การแปลผลระดับการได้รับข่าวสาร
 มาก ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.67-5.00 ปานกลาง ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.34-3.66
 น้อย ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00-2.33

วิธีการมีส่วนร่วม

การศึกษาวิธีการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การวิเคราะห์และวางแผน ลักษณะการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบ และลักษณะของการร่วมกันลงมือปฏิบัติในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน ซึ่งผลการศึกษาได้ดังนี้

การวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.13) ระบุว่าทุกคนในชุมชนร่วมวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน รองลงมาร้อยละ 90.06 กลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร ร้อยละ 44.20 ผู้นำเป็นเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผน ร้อยละ 25.41 หน่วยงานภาครัฐส่วนกลางเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผน ร้อยละ 22.65 องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผน และร้อยละ 1.10 ไม่ทราบว่าบุคคลใดเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผน ตามลำดับ (ตาราง 6)

ลักษณะการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

ผลการศึกษาในตาราง 6 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81.77) ระบุว่าการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนนั้นจะแบ่งตามความสมัครใจ รองลงมาร้อยละ 80.11 แบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ ร้อยละ 33.70 แบ่งตามการแต่งตั้งจากภาครัฐ ร้อยละ 27.62 และร้อยละ 9.39 แบ่งตามฐานะทางเศรษฐกิจ

ลักษณะของการร่วมกันลงมือปฏิบัติในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

ผลการศึกษาลักษณะของการร่วมกันลงมือปฏิบัติในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนนั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.32) มีการร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชน รองลงมาร้อยละ 59.12 52.49 และ 51.93 ทำตามผู้นำชุมชน ทำตามหน้าที่สมาชิกชุมชน และร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน ตามลำดับ ในขณะที่ร้อยละ 23.20 มีการเข้าร่วมเวทีประชาคม (ตาราง 6)

ตาราง 6 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามวิธีการมีส่วนร่วม

(n=181)

ลักษณะการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
การวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหา		
การเกษตรของชุมชน		
ทุกคนในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร	174	96.13
กลุ่มต่างๆในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร	163	90.06
ผู้นำชุมชนเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร	80	44.20
หน่วยงานภาครัฐส่วนกลางเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร	46	25.41
องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร	41	22.65
ไม่ทราบ	2	1.10
ลักษณะการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน		
ตามความสมัครใจ	148	81.77
ตามความรู้ ความสามารถ	145	80.11
ตามการแต่งตั้งจากภาครัฐ	61	33.70
ตามการเลือกตั้งจากชุมชน	50	27.62
ตามฐานะทางเศรษฐกิจ	17	9.39
ลักษณะของการร่วมกันลงมือปฏิบัติในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน		
ร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชน	149	82.32
ทำตามผู้นำชุมชน	107	59.12
ทำตามหน้าที่สมาชิกชุมชน	95	52.49
ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน	94	51.93
เข้าร่วมเวทีประชาคม	42	23.20

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตร ของชุมชนเข้มแข็ง

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง ผู้ให้ข้อมูลแสดงระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ระดับ คือ มีส่วนร่วมมากที่สุด มีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง มีส่วนร่วมน้อย และมีส่วนร่วมน้อยที่สุด เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ด้านการร่วมทำ ดำเนินการ ด้านการร่วมติดตามและประเมินผล และด้านการร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.98) โดยมีส่วนร่วมในระดับมากในด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ (ค่าเฉลี่ย 4.44) ด้านการร่วมทำ ดำเนินการ (ค่าเฉลี่ย 4.41) และด้านการร่วมติดตามและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 4.18) และมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในด้านการร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผน (ค่าเฉลี่ย 2.88) ตามลำดับ (ตาราง 7)

ตาราง 7 ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
ด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ	4.44	0.34	มาก
ด้านการร่วมทำ ดำเนินการ	4.41	0.32	มาก
ด้านการร่วมติดตามและประเมินผล	4.18	0.46	มาก
ด้านการร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผน	2.88	0.66	ปานกลาง
รวม	3.98	0.45	มาก

โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

ด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ

จากการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็งในด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.44) โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น การเลือกวิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคม (ค่าเฉลี่ย 4.70) การเสนอแนะหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคม (ค่าเฉลี่ย 4.57) การกำหนดว่าปัญหาใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากันในที่ประชุมเวทีประชาคม (ค่าเฉลี่ย 4.56) การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการเกษตรต่อที่ประชุมเวทีประชาคม (ค่าเฉลี่ย 4.26) และการค้นหาปัญหาของเกษตรกรในชุมชนโดยผ่านเวทีประชาคม (ค่าเฉลี่ย 4.09) ตามลำดับ (ตาราง 8)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็งในด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในระดับมากในประเด็น การเลือกวิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคมมากกว่าประเด็นอื่นๆ ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าในการพัฒนาหมู่บ้านทุกเรื่องทุกโครงการจะผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในหมู่บ้านเสมอ มีการประสานแกนนำกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกของหมู่บ้านทุกคน และหน่วยงานภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินงานโดยเริ่มตั้งแต่การจัดประชุมเพื่อทำประชาพิจารณ์

ด้านการมีส่วนร่วมทำ ดำเนินการตามแผน

จากการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็งในด้านการมีส่วนร่วมทำ ดำเนินการตามแผน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.41) โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น การได้เข้าร่วมทำกิจกรรมการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนตามแผนงาน ที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย 4.66) การได้รับมอบหมายจากเวทีประชาคมให้รับผิดชอบในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (ค่าเฉลี่ย 4.55) การได้เชิญชวนคนอื่นในชุมชนให้เข้าร่วมเวทีประชาคมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.48) การได้ช่วยเหลือประสานงานในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย (ค่าเฉลี่ย 4.24) และการเข้าประชุมเวทีประชาคมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.12) ตามลำดับ (ตาราง 9)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมดำเนินการตามแผนในการจัดการปัญหาการเกษตรระดับมากในระดับมากทุกประเด็น ซึ่งจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมพบว่า สมาชิกทุกคนใน

หมู่บ้านมีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆนอกเหนือจากการเป็นสมาชิกคือ ร่วมกันทำแผนชุมชน ซึ่งมี 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแผนงาน/โครงการ ซึ่งครัวเรือน/ชุมชนดำเนินการได้เอง ส่วนที่ 2 เป็นโครงการที่ชุมชนร่วมกับภาคีการพัฒนาาร่วมกันทำ และส่วนที่ 3 เป็นแผนงาน/โครงการ ที่หน่วยงานอื่นนอกชุมชนเป็นผู้ดำเนินการให้

ด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลแผน

จากการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านติดตามและประเมินผลแผนพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.18) โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น การประเมินผลในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.50) การติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.10) และการสังเกตการณ์ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 4.09) ตามลำดับ (ตาราง 10)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลแผนในระดับมากทุกประเด็น ทั้งนี้เนื่องมาจากในการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆจะมีการรายงานผลการดำเนินงานทุกไตรมาส ในที่ประชุมคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน และทุกสิ้นปีจะต้องมีการรายงานผลการปฏิบัติงานของทุกกลุ่มงาน รวมถึงแผนการดำเนินงานในปีต่อไป

ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผน

จากการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผน เพื่อจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.88) โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น การมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาด้านวิชาการในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.69) และมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น การมีส่วนร่วมและสนับสนุนวัสดุสิ่งของ เพื่อช่วยเหลือในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 2.48) และการมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อสนับสนุน ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 2.47) ตามลำดับ (ตาราง 11)

แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีส่วนร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผนโดยรวมในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในประเด็นมีส่วนร่วมและสนับสนุนวัสดุสิ่งของ เพื่อช่วยเหลือในการจัดทำแผน และการมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อสนับสนุน ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน ในระดับปานกลางทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลมีข้อจำกัดในเรื่องของ

รายได้ การสนับสนุนในเรื่องวัสดุหรือเงินทุนมีความสามารถดำเนินการได้น้อย แต่จะมีส่วนร่วมในลักษณะของแรงงานมากกว่า

ตาราง 8 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ด้านการมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเพื่อจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง

(n = 181)

รายการมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
เลือกวิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคม	133 (73.48)	42 (23.20)	6 (3.31)	-	-	4.70	0.53	มาก
เสนอแนะหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคม	110 (60.77)	64 (35.36)	7 (3.87)	-	-	4.57	0.57	มาก
กำหนดว่าปัญหาใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากันในที่ประชุมเวทีประชาคม	112 (61.88)	59 (32.60)	10 (5.52)	-	-	4.56	0.60	มาก
วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาการเกษตรต่อที่ประชุมเวทีประชาคม	71 (39.23)	86 (47.51)	24 (13.26)	-	-	4.26	0.68	มาก
ค้นหาปัญหาของเกษตรกรในชุมชนโดยผ่านเวทีประชาคม	40 (22.10)	117 (64.64)	24 (13.26)	-	-	4.09	0.59	มาก
รวม						4.44	0.34	มาก

หมายเหตุ การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม มีส่วนร่วมมาก ค่าเฉลี่ย 3.34- 5.00 มีส่วนร่วมปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.67- 3.33 มีส่วนร่วมน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00- 1.66

ตาราง 9 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการมีส่วนร่วมทำ ดำเนินการตามแผนเพื่อจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน
เข้มแข็ง

(n = 181)								
รายการมีส่วนร่วมทำ ดำเนินการตามแผน	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนตามแผนงาน ที่กำหนดไว้	124 (68.51)	52 (28.73)	5 (2.76)	-	-	4.66	0.53	มาก
ได้รับมอบหมายจากเวทีประชาคมให้รับผิดชอบในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้	103 (56.91)	75 (41.44)	3 (1.66)	-	-	4.55	0.53	มาก
ได้เชิญชวนคนอื่นในชุมชนให้เข้าร่วมเวทีประชาคมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน	103 (56.91)	62 (34.25)	16 (8.84)	-	-	4.48	0.66	มาก
ได้ช่วยเหลือประสานงานในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย	65 (35.91)	94 (51.93)	22 (12.15)	-	-	4.24	0.65	มาก
เข้าประชุมเวทีประชาคมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน	48 (26.52)	106 (58.56)	27 (14.92)	-	-	4.12	0.64	มาก
รวม						4.41	0.32	มาก

หมายเหตุ การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม มีส่วนร่วมมาก ค่าเฉลี่ย 3.34- 5.00 มีส่วนร่วมปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.67- 3.33
มีส่วนร่วมน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00- 1.66

ตาราง 10 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลแผนของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของ
ชุมชนเข้มแข็ง

รายการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลแผน	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับ การมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ประเมินผลในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการปัญหา การเกษตรของชุมชน	99 (54.70)	73 (40.33)	9 (4.97)	-	-	4.50	0.59	มาก
ติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานในการจัดทำ แผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน	46 (25.41)	107 (59.12)	28 (15.47)	-	-	4.10	0.63	มาก
สังเกตการณ์ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหา การเกษตรของชุมชน	24 (13.26)	124 (68.51)	32 (17.68)	1 (0.55)	-	3.94	0.58	มาก
รวม						4.18	0.46	มาก

หมายเหตุ การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม มีส่วนร่วมมาก ค่าเฉลี่ย 3.34- 5.00 มีส่วนร่วมปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.67- 3.33
มีส่วนร่วมน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00- 1.66

ตาราง 11 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการสนับสนุนในการจัดทำแผนในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน
เข้มแข็ง

(n = 181)								
รายการมีส่วนร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผน	ระดับการมีส่วนร่วม					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาด้านวิชาการในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน	27 (14.92)	85 (46.96)	59 (32.60)	5 (2.76)	5 (2.76)	3.69	0.86	มาก
มีส่วนร่วมและสนับสนุนวัสดุสิ่งของ เพื่อช่วยเหลือในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน	3 (1.66)	13 (7.18)	54 (29.83)	109 (60.22)	2 (1.10)	2.48	0.72	ปานกลาง
มีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อสนับสนุน ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน	2 (1.10)	14 (7.73)	54 (29.83)	108 (59.67)	3 (1.66)	2.47	0.71	ปานกลาง
รวม						2.88	0.66	ปานกลาง

หมายเหตุ การแปลผลระดับการมีส่วนร่วม	มีส่วนร่วมมาก	ค่าเฉลี่ย 3.34- 5.00	มีส่วนร่วมปานกลาง	ค่าเฉลี่ย 1.67- 3.33
	มีส่วนร่วมน้อย	ค่าเฉลี่ย 1.00- 1.66		

สาเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.45) ให้เหตุผลในการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเนื่องมาจากทำให้ชุมชนเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น รองลงมาร้อยละ 99.45 ช่วยเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชน ร้อยละ 98.90 ช่วยสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการสร้างชุมชนพึ่งตนเอง ร้อยละ 98.90 ช่วยแก้ไขปัญหาในการผลิตและการตลาดของสินค้าเกษตรในชุมชน ร้อยละ 97.24 ทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีร่วมสร้างประโยชน์เพื่อชุมชน และร้อยละ 93.92 ทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน ตามลำดับ ในขณะที่ร้อยละ 65.75 ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปหรือชุมชนอื่น ๆ ร้อยละ 50.83 ต้องการให้เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ ร้อยละ 49.17 ทำให้มีโอกาสรู้จักสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆของรัฐ และร้อยละ 43.09 ทำให้ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานของรัฐมากขึ้น (ตาราง 12)

ตาราง 12 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามสาเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

สาเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน	(n=181)			
	ใช่		ไม่ใช่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทำให้ชุมชนเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น	180	99.45	1	0.55
ช่วยเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชน	180	99.45	1	0.55
ช่วยสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการสร้างชุมชนพึ่งตนเอง	179	98.90	2	1.10
ช่วยแก้ไขปัญหาในการผลิตและการตลาดของสินค้าเกษตรในชุมชน	179	98.90	2	1.10
ทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีร่วมสร้างประโยชน์เพื่อชุมชน	176	97.24	5	2.76
ทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน	170	93.92	11	6.08
ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปหรือชุมชนอื่น ๆ	119	65.75	62	34.25

ตาราง 12 (ต่อ)

(n=181)

สาเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา การเกษตรของชุมชน	ใช่		ไม่ใช่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต้องการให้เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ	92	50.83	89	49.17
ทำให้มีโอกาสรู้จักสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่จาก หน่วยงานต่างๆของรัฐ	89	49.17	92	50.83
ทำให้ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานของรัฐ มากขึ้น	78	43.09	103	56.91

การจัดการชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่

สืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้ประสบกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทำให้ประเทศต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและส่งผลให้ประชาชนทุกระดับของประเทศได้รับความเดือดร้อน อันเกิดจากรายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่าย ซึ่งเป็นผลมาจากการตกงาน ราคาสินค้าทางการเกษตรตกต่ำ ทำให้กำลังซื้อของคนในประเทศลดลง ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ทำให้เกิดการหดตัวของเศรษฐกิจ และโดยเฉพาะประชาชนในชนบท ซึ่งประสบปัญหาในด้านรายได้ และการผลิตอยู่แล้ว ยังต้องรับภาระแรงงานจากภาคเมืองเข้าสู่ชนบทเนื่องจากโรงงานภาคอุตสาหกรรมลดปริมาณการผลิตหรือเลิกกิจการ คนไทยมีหนี้สินค่อหัวเพิ่มมากขึ้น เงินทุนสำรองของประเทศลดลง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยการเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้ฟื้นตัวอย่างรวดเร็วและมีเสถียรภาพ โดยดำเนินนโยบายเร่งรัดการคลังด้านการใช้จ่ายภาครัฐ นโยบายภาษี และนโยบายการเงินระยะสั้น ที่เน้นการดูแลสภาพคล่องให้เพียงพอและรักษาเสถียรภาพด้านราคาและอัตราแลกเปลี่ยนไม่ให้ผันผวนเกินไป รวมทั้งการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนโดยให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก เน้นการพัฒนาธุรกิจชุมชน โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้

ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ ซึ่งเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริสแนแนแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้เน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปัจจุบันความยากจนของประชาชนเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ รัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขให้เสร็จสิ้นภายในปี 2551 โดยมาตรการ 3 ประการ คือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และขยายโอกาส เพื่อให้ประชาชนของประเทศพ้นจากความยากจน อยู่อย่างพอมีพอกิน มีภูมิคุ้มกันตนเองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ชาวบ้านในหมู่บ้านหนองมะจับ หมู่ที่ 1 ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งในหลาย ๆ หมู่บ้านของประเทศไทย ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในทุก ๆ ด้าน ทำให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและรายได้ ปัญหาการศึกษา และการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านขาดโอกาสทางการศึกษา ปัญหาด้านสาธารณสุข ในเรื่องของสุขภาพอนามัยและโรคติดต่อประจำถิ่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ถูกทำลาย ปัญหาการเมืองการปกครอง และปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดและการพนัน ของคนในหมู่บ้าน

กิจกรรมที่พัฒนา

1. การดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2547 หลังหมู่บ้านพบกับปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ทำให้ชีวิตต้องพบกับความลำบาก เดือดร้อน ชาวบ้านหนองมะจับจึงได้เกิดความคิด “หันกลับมามองตัวเองว่า จะทำอย่างไรให้ตนเองพ้นจากปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้น” ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และการส่งเสริมสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เข้ามาดำเนินงาน “โครงการชุมชนน่าอยู่ นำสู่สุขภาวะ” ทำให้เกิด “นักวิจัยชุมชน” ขึ้นในหมู่บ้าน จำนวน 35 คน เพื่อศึกษา ค้นคว้าหาปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน และผลจากการวิจัยพบว่าในเรื่องของปัญหาเศรษฐกิจนั้น เมื่อรวมรายได้ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านแล้ว น้อยกว่ารายจ่ายของทุกครัวเรือนรวมกันในแต่ละเดือน จึงได้จัดประชุม ทำเวทีประชาคมร่วมกันของชาวบ้าน เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และในที่สุดจึงได้ข้อยุติที่ว่า “ต้องพึ่งตนเองก่อน เพื่อความอยู่รอดของตนเอง”

ด้วยเหตุที่ชาวบ้านหนองมะจับส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ดังนั้นการแก้ไขปัญหา ชาวบ้านจึงให้ความสนใจ “การดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ทำให้ชีวิตมีความอยู่เย็นเป็นสุข เกิดการพัฒนาอย่างสมดุล ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประชาชนในหมู่บ้าน มีการพึ่งตนเอง มีความแข็งแรง มีส่วนร่วมในกระบวนการชุมชน รู้รักสามัคคี มีสุขภาพแข็งแรง มีจิตใจและมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งมีความปลอดภัย และปราศจากความยากจน ชาวบ้านหนองมะจับ จึงเลือกที่จะดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน บ้านหนองมะจับ จึงเป็นหมู่บ้านที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีความเข้มแข็ง ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการชุมชน วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนา ปลูกพืช ผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ เพื่อบริโภคในครัวเรือน พอเหลือจากการกินจึงนำไปขาย มีการแบ่งปัน หรือ แลกเปลี่ยน ผลผลิตกันในหมู่บ้าน มีความเป็นอยู่อย่างเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมแรงร่วมใจกันทำสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เช่น สร้างบ้านเรือน ฝังข้าว หรือขุดคลอง สร้างเหมืองฝาย เพื่อใช้น้ำในการเกษตร การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี และมีการตั้งกติกาให้ทุกคนหยุดทำงานในวันพระ ซึ่งผลจากการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนี้เอง ทำให้หมู่บ้านหนองมะจับ เป็นหมู่บ้าน อยู่เย็น เป็นสุข ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ ดำเนินชีวิตแบบพออยู่ พอกิน พอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน ไม่เดือดร้อน ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุนิยม และบริโภคนิยม และได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้าน อยู่เย็น เป็นสุข (SMART VILLAGE) ของจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี 2549

เนื่องจากบ้านหนองมะจับ เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ และในอดีตมีประชากรจากที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะคนจากจังหวัดลำพูน ได้อพยพเข้ามาอาศัยรวมกันหมู่บ้าน ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านหนองมะจับส่วนใหญ่ทำนา ปลูกพืช ผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ มีการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในหมู่บ้าน แต่ถึงกระนั้นเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2540 บ้านหนองมะจับ ก็หาได้รอดพ้นจากปัญหาดังกล่าวไม่ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน ได้แก่

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

- 1.1 ปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
- 1.2 ปัญหาเกี่ยวกับรายได้ต่ำ
- 1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งทุน
- 1.4 ปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ
- 1.5 ปัญหาถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

2. ปัญหาด้านการศึกษา และการเรียนรู้ ได้แก่
 - 2.1 ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษาของเด็กและเยาวชน
 - 2.2 ปัญหาขาดความรู้และทักษะด้านการเกษตร
3. ปัญหาด้านสาธารณสุข ประกอบด้วย
 - 3.1 ปัญหาด้านสุขภาพและอนามัย
 - 3.2 ปัญหาเกี่ยวกับโรคติดต่อประจำถิ่น
4. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย
 - 4.1 ปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย
 - 4.2 ปัญหาไม่มีที่ทิ้งขยะ
 - 4.3 ปัญหาตลิ่งแม่น้ำปิง พังทลาย
 - 4.4 ปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตร
5. ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย
 - 5.1 ปัญหายาเสพติด และการพนัน
 - 5.2 ปัญหาการรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติของเด็กและเยาวชน
 - 5.3 ปัญหาการขาดความสามัคคี อยู่แบบต่างคนต่างอยู่
6. ปัญหาด้านการเมือง การปกครอง ประกอบด้วย
 - 6.1 ปัญหาด้านการปกครองชาวบ้าน การดูแลที่ไม่ทั่วถึง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ ประชากรมีจำนวนมาก
 - 6.2 ปัญหาขาดแกนนำ กลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ชาวบ้านหนองมะจับได้รับความเดือดร้อนแทบทุกครัวเรือน และถ้าหากต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าว อย่างนี้ต่อไปอีก ชีวิตของตนเองและครอบครัวต้องเดือดร้อนเพิ่มมากขึ้น ๆ อย่างหาที่สิ้นสุดไม่ได้ ทำให้คนในหมู่บ้านเริ่มมองหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีความคิดเห็นตรงกันว่า “ต้องหันมามองตัวเองเพื่อรู้จักตนเอง และพึ่งตนเองก่อน” และเริ่มหาวิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่เกิดขึ้น ซึ่งการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ชาวบ้านหนองมะจับ เลือกที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน

การแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2546 บ้านหนองมะจับมี 329 ครัวเรือน มีครัวเรือนยากจนที่รายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี จำนวน 175 ครัวเรือน และมีครัวเรือนจดทะเบียนปัญหาสังคมและความยากจนจำนวน 217 ครัวเรือน พบ 400 ปัญหา ในรอบแรก และจากการตรวจสอบข้อมูลรอบสอง มีผู้

ลงทะเบียนยื่นปัญหา จำนวน 131 คร้วเรือน ในปี พ.ศ. 2547 คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยมี นายมนัส จอมงาม ผู้ใหญ่บ้านประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ประชุม ผู้นำชุมชน/หัวหน้า ปีก/หมวด และทุกครัวเรือนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาความยากจนของครัวเรือน โดยเชิญภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เป็นที่ปรึกษา เข้าร่วมประชุม จัดเวทีประชาคมขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้นำพระราชดำริแนวทิศเศรษฐกิจพอเพียง มากำหนดเป็นแนวทางในการยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจน และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดกว่า 25 ปี ได้เน้นย้ำแนวทางการ แก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และ ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ชาวบ้านหนองมะจับได้น้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักของการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือนมี การบริหารจัดการอย่างพอดีและประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ เพื่อให้ครอบครัวอยู่ได้อย่างพอเพียงโดย ยึดหลักทางสายกลาง อยู่ได้อย่างสมดุล ไม่รู้สึกละเลยจนต้องเบียดเบียน ตนเอง หรือผู้อื่น เพื่อให้การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร มีความคิดที่แจ่มชัด รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่นซึ่งจะช่วยลดการเห็น แก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้น เพื่อการอยู่ดีมีสุขขึ้นด้วยการเรียนรู้ รู้จักการพัฒนาตนเองโดย การเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ หรือการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่น ในชุมชน

ในขณะเดียวกัน บ้านหนองมะจับได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจาก สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งมีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงาน สาธารณสุขอำเภอ สถานีอนามัย ร่วมดำเนินการ ได้จัดสรรงบประมาณ จำนวน 100,000 บาท เพื่อ สนับสนุนให้หมู่บ้านดำเนินโครงการชุมชนน่าอยู่ นำสู่สุขภาวะ ซึ่งจะให้ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมใน ทุกขั้นตอน ของการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว โดยยึดหลัก “ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันวางแผนชีวิตและแผนชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาตนเองและปัญหาชุมชน” ด้วยการนำ รายรับและรายจ่ายของทุกครัวเรือนในหมู่บ้านมาเข้าเวทีประชาคมเพื่อร่วมกันวิเคราะห์รายรับ รายจ่ายครัวเรือน

จากการจัดทำเวทีประชาคมดังกล่าวหมู่บ้านร่วมกันทำแผนชุมชน ซึ่งมี 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแผนงาน/โครงการ ซึ่งครัวเรือน/ชุมชนดำเนินการได้เอง ส่วนที่ 2 เป็นโครงการที่ ชุมชนร่วมกับภาคีการพัฒนา ร่วมกันทำ และ ส่วนที่ 3 เป็นแผนงาน/โครงการ ที่หน่วยงานอื่นนอก ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการให้

แผนชุมชนบ้านหนองมะจับถือได้ว่าเป็นแผนชุมชนที่เป็นแบบอย่างของการเชื่อมโยง ปัญหา/ความต้องการของครัวเรือน/ชุมชน สู่ระดับตำบล(องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) สู่ระดับอำเภอ/ยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำไปเป็นตัวอย่างในการประชุมแนวทางการจัดทำแผนชุมชน เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

ในการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพชุมชนได้นำข้อมูล จปฐ. ข้อมูล สข. และข้อมูลครัวเรือนยากจนมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ โดยใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจน โดยเริ่มตั้งแต่ระดับครัวเรือน การส่งเสริมกลุ่มและการดำเนินการในระดับหมู่บ้าน ซึ่งได้ดำเนินการ ดังนี้

1. การดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครัวเรือน

ผลจากการทำวิจัยของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยทีมงานนักวิจัยชุมชน จากการที่สมาชิกในครัวเรือนแต่ละครัวเรือนได้พูดคุย ปรึกษาหารือกัน ในครัวเรือนเกี่ยวกับรายรับ – รายจ่าย ในแต่ละเดือน พบว่า ครัวเรือนในหมู่บ้านต้องเสียดำค่าใช้จ่ายไปกับสิ่งของที่ไม่จำเป็น เป็นจำนวนมาก จากการทำเวทีประชาคม ของหมู่บ้านหนองมะจับ จึงมีแนวความคิดในเรื่องการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นออกไป เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของครัวเรือน โดยจัดทำแผนชีวิตของครัวเรือนโดยการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ของครอบครัว ซึ่งได้แก่ กิจกรรมการ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และขยายโอกาส เพื่อให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่ได้อย่างไม่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น และด้วยปัจจัยด้านธรรมชาติ และความอุดมสมบูรณ์ของดิน และระบบชลประทานที่ดีทำให้คนในหมู่บ้านหนองมะจับ สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้อย่างเหมาะสมและพอเพียง โดยเริ่มต้นที่ครัวเรือนก่อนเพราะครัวเรือนเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในชุมชน ดังนั้นทุกอย่างจึงเริ่มต้นที่ครัวเรือนก่อนเป็นอันดับแรก และสำหรับกิจกรรม ที่ดำเนินการในระดับครัวเรือนของบ้านหนองมะจับ ได้แก่

1.1 ทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน จะปลูกข้าว เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนก่อน พอเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนแล้ว จึงนำไปขาย เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ ให้แก่ครัวเรือน แล้วจึงนำไปขาย เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ ให้แก่ครัวเรือน

ภาพ10 เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านศึกษาดูงานการปลูกข้าวปลอดสารพิษ โดยลงมือปฏิบัติจริง

1.2 ทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ตลอดจนผลไม้ ไม้ ไม้กินเองเพื่อเป็นการลดรายจ่ายของครอบครัว และในส่วนที่เหลือกินยังสามารถนำไปขายเพื่อเป็นรายได้ของครัวเรือน และยังสามารถนำไปแบ่งปันให้เพื่อนบ้านใกล้เคียงได้นำไปปรุงอาหารอีกด้วย

ภาพ11 ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ซึ่งเป็นการลดรายจ่าย

1.3 ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านมีการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ของครัวเรือน ซึ่งจะช่วยให้ทราบรายรับและรายจ่ายประจำเดือนของครัวเรือน เพื่อจะได้นำไปวางแผนเรื่องการใช้จ่ายเงินสำหรับครอบครัวต่อไป

ภาพ12 สรุปผลค่าใช้จ่ายจากการทำบัญชีครัวเรือนประจำเดือน

1.4 ครัวเรือนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์และทำประมง ได้แก่ การเลี้ยงกบ เลี้ยงไก่ และเลี้ยงปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือนและหากมีมากพอหรือเหลือกิน ก็จะนำไปขาย เป็น รายได้ของครอบครัวอีกทางหนึ่ง

1.5 ครัวเรือนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการทำสวน ซึ่งเป็นการทำเกษตรแบบ ผสมผสาน โดยการทำสวนผัก สวนผลไม้ ควบคู่ไปกับการเลี้ยงปลา และเลี้ยงไก่ ทำให้ครัวเรือน สามารถลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการประกอบอาหารและยังสามารถเพิ่มรายได้จากการขายผลผลิต จาก การทำเกษตรผสมผสาน

1.6 การใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ ในการทำการเกษตรเพื่อเป็นการลด ต้นทุนในการทำเกษตรกรรม ที่ต้องจ่ายเงินในการซื้อปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนในการทำ การเกษตรสูง

1.7 การจัดให้มีแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว ในทุกครัวเรือนจะมีแกนนำ สุขภาพประจำครอบครัว ซึ่งสามารถดูแลสุขภาพพื้นฐานของบุคคลในครอบครัวได้ โดยในแต่ละ ครอบครัวจะมีการดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว เพื่อเป็นการป้องกันโรค รักษาสุขภาพให้ แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยหนองมะจับ ซึ่งเป็นการ ลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพของครอบครัว

1.8 ทุกครัวเรือนมีการใช้รถจักรยานเป็นพาหนะสำหรับการเดินทางภายในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการลดรายจ่ายเกี่ยวกับค่าน้ำมันรถ และยังเป็นการออกกำลังกายทำให้สุขภาพ

ภาพ13 การใช้รถจักรยานเพื่อเป็นพาหนะเดินทางในหมู่บ้าน

1.9 การเลิกเล่นการพนัน ในปัจจุบันพบว่ามีการพนันลดลงไปถึงร้อยละ 90 เพราะคนในหมู่บ้าน ได้ให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพและการเรียนรู้ทางธรรมะ มากกว่าที่จะสูญเสียเงินทอง และเวลาไปกับการเล่นการพนัน และคนในครัวเรือนให้ความร่วมมือโดยการเข้าร่วมโครงการลด ละเลิก อบายมุข ของหมู่บ้าน ส่งผลให้รายจ่ายที่ไม่จำเป็นของครัวเรือนลดลง

1.10 ครัวเรือนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการออม เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ นำไปใช้จ่ายในกรณีเจ็บป่วย ชุกฉิน หรือจำเป็น จึงได้สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ดังนี้

- 1.10.1 กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ขนาดใหญ่
- 1.10.2 การออมเงินของกลุ่มออมทรัพย์ ของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน
- 1.10.3 การสมัครเป็นสมาชิกสมาคมพัฒนากิจสงเคราะห์หมู่บ้าน
- 1.10.4 การสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์วันละ 1 บาท

2. การดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับกลุ่ม

ชาวบ้านหนองมะจับได้ดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยดำเนินกิจกรรมในระดับครัวเรือน อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ส่งผลให้เกิดการขยายผลอย่างต่อเนื่องถึงระดับกลุ่ม เนื่องจากการรวมกลุ่มกันระหว่างชาวบ้านหนองมะจับเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันภายในหมู่บ้าน ได้แก่

3. การดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับหมู่บ้าน

ชาวบ้านหนองมะจับได้ดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มต้นตั้งแต่ระดับครัวเรือน เรื่อยมาจนถึงระดับกลุ่ม และได้มีวิวัฒนาการมาเรื่อย ๆ จนถึงระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหน่วยที่ใหญ่ที่สุด ส่งผลให้การดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านหนองมะจับมีความเข้มแข็งพอมี พอกิน มีภูมิคุ้มกัน ไม่เดือดร้อน ซึ่งกิจกรรมที่ทำในระดับหมู่บ้าน ต้องมีแผนชุมชน ได้แก่ กลุ่มฉาปนกิจสงเคราะห์ และกองทุนหมู่บ้าน

3.1 การจัดทำแผนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน

หมู่บ้านหนองมะจับแม้ว่าจะเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ แต่ในการพัฒนาหมู่บ้านทุกเรื่อง ทุกโครงการจะผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในหมู่บ้านเสมอ มีการประสานแกนนำกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกของหมู่บ้านทุกคน และหน่วยงานภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินงานโดยเริ่มตั้งแต่การ

จัดประชุมเพื่อทำประชาพิจารณ์ ร่วมกันจัดทำแผนชุมชน ซึ่งผลจากการประชุม จัดเวทีประชาคมของชาวบ้านทำให้เกิดวิสัยทัศน์ ในการพัฒนาหมู่บ้านขึ้น ดังนี้

“ชุมชนดี มีวัฒนธรรม เลิศล้ำภูมิปัญญา
ธรรมาโส ป่าไม้เขียวขจี วิถีชีวิตพึ่งตนเอง
เร่งละ เลิก อบาขมุข มีความสุขสู่สุขภาวะ”

ข้อความดังกล่าว ไม่ได้เขียนขึ้นลอย ๆ หรือเพียงเพื่อความทันสมัยที่สมัยนี้ทุกองค์กร หรือทุกหน่วยงานจะมีการกำหนดวิสัยทัศน์กันขึ้นแทบทั้งสิ้น หากแต่มันคือจุดเริ่มต้นของการกำหนดแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านของชาวบ้านทุกคน ที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง และช่วยกันทำเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายของวิสัยทัศน์หมู่บ้านให้ได้ และชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดแผนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านทางด้านต่าง ๆ ได้แก่

3.1.1 การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาหมู่บ้าน ด้านต่าง ๆ ดังนี้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านและสังคม มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของประชาชนในหมู่บ้าน
- ส่งเสริมสุขภาพชุมชน
- ปรับปรุงระเบียบชุมชน

ยุทธศาสตร์การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม มีแนวทางการพัฒนา

- ส่งเสริมการแข่งขันกีฬาในชุมชน
- ส่งเสริมและธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ส่งเสริมและทำนุบำรุงพุทธศาสนา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- ส่งเสริมอาชีพครัวเรือนยากจน
- ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน
- ส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชุมชน
- ส่งเสริมอาชีพแก่เกษตรกร

ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

- ปรับปรุงการคมนาคมในหมู่บ้าน
- ปรับปรุงและขยายไฟฟ้าสู่พื้นที่การเกษตรของหมู่บ้าน

ยุทธศาสตร์การเมืองการบริหาร

- ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งน้ำ

- ปรับปรุงระบบชลประทานในหมู่บ้าน
- ปรับปรุงแหล่งน้ำในหมู่บ้าน

3.1.2 การจัดทำแผนชุมชน

ภาพ14 การจัดทำแผนชุมชน ของหมู่บ้านหนองมะจับ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การจัดประชุม ทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนบ้านหนองมะจับซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ ครบถ้วน และตรงกับความต้องการของประชาชนในหมู่บ้านมากที่สุด เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหา อุปสรรคของหมู่บ้านได้อย่างถูกต้อง ตรงตามเป้าหมายที่สุด แผนชุมชนที่จัดทำขึ้นประกอบด้วยแผนงาน จำนวน 4 แผนงาน ประกอบด้วย

1) แผนลดรายจ่าย ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

- การปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้
- การทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายครัวเรือน
- การใช้จักรยานภายในชุมชน
- การใช้ตะกร้าไปจ่ายตลาด
- การจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณท์ในชุมชน ได้แก่ น้ำชาล้างจาน น้ำยาซักผ้า แชมพู-สระผม และน้ำยาล้างห้องน้ำ
- การจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยหมัก เพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมี
- การจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ร้านค้า

2) เพิ่มรายได้ ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

- การเปลี่ยนขยะให้เป็นทองคำ
- การจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณท์ในชุมชน ได้แก่ น้ำชาล้างจาน น้ำยาซักผ้า แชมพู-สระผม และน้ำยาล้างห้องน้ำ เป็นต้น
- จัดตั้งกลุ่มปุ๋ยหมัก

- จัดตั้งกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ
- จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงหมู เลี้ยง

กบ เลี้ยงไก่ และเลี้ยงวัว

- จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ร้านค้า

3) ส่งเสริมสุขภาพ ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

- กิจกรรมโรงเรียนกับการส่งเสริมสุขภาพ
- กิจกรรมเครือข่ายปลอดภัยไร้สารเคมี
- กิจกรรมชุมชนห่างไกลอบายมุข
- กิจกรรมธรรมะกับการส่งเสริมสุขภาพ
- การใช้จักรยานในหมู่บ้าน เพื่อลดค่าใช้จ่ายค่าน้ำมัน
- การลดการใช้สารเคมีในการเกษตรกรรม
- การปลูกผักปลอดสารเคมี

4) รักษาสภาพแวดล้อม/ขนบธรรมเนียมประเพณี

- การใช้ตะกร้าไปตลาด
- การถ่ายทอดภูมิปัญญาของคนแก่สู่ลูกหลาน
- เครือข่ายข้าวปลอดภัยไร้สารเคมี
- ใช้จักรยานภายในชุมชน
- สื่อสารนานาสาระสู่ชุมชนโดยเยาวชน
- ลดการใช้สารเคมีในการเกษตรกรรม
- ปลูกผักปลอดสารเคมี
- ส่งเสริมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมของ
- เปลี่ยนขยะให้เป็นทองคำ

ชุมชน

ผลการดำเนินงานของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านกระทำได้ด้วยตนเอง อย่างแท้จริง เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งและพลังของหมู่บ้าน โดยเฉพาะการวางแผน การคิด การตัดสินใจ รวมทั้งการทำกิจกรรม

ของหมู่บ้านร่วมกัน มีการรวมกลุ่ม พุดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์ และจัดทำแผนชุมชนร่วมกัน เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางที่เป็นไปได้ด้วยวิธีที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหของชุมชนร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ผลสำเร็จของชุมชน

ผลจากการดำเนินงานอย่างค่อเนื่องของชาวบ้านหนองมะจับทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ชาวบ้านมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบ พอมี พอกิน มีภูมิคุ้มกัน และเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง พร้อมทั้งจะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ทำให้หมู่บ้านหนองมะจับมีกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนและที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงหลายกิจกรรม ได้แก่

1. การจัดการระบบฐานข้อมูลในชุมชน

อำเภอสันทรายได้พิจารณาคัดเลือกบ้านหนองมะจับ เป็นหมู่บ้านสารสนเทศชุมชน ของตำบลแม่แฝก เพื่อให้ชุมชนได้มีการนำระบบฐานข้อมูลชุมชนมาประมวลผลวิเคราะห์ และนำเสนอในรูปแบบตามความต้องการใช้ได้ทันที ซึ่งฐานข้อมูลจะประกอบไปด้วย ข้อมูลบุคคล ข้อมูลครัวเรือน และข้อมูลหมู่บ้านด้านต่าง ๆ

2. การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

การออมทรัพย์เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านหนองมะจับให้ความสำคัญมาก เพราะการออมถือเป็น การขยายโอกาสให้ตนเองและครอบครัว เมื่อมีเงินออมย่อมเป็นสิ่งที่เป็นหลักประกันของชีวิตได้ในอนาคต กลุ่มออมทรัพย์บ้านหนองมะจับเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่คนในหมู่บ้านร่วม กันจัดตั้งขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2536 ในตอนแรกมีสมาชิก จำนวน 10 คน และต่อมาในปี พ.ศ. 2539 มีสมาชิก จำนวน 20 คน จุดประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อส่งเสริมให้ทุกคนรู้จักประหยัด คอดออม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยยึดหลักซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นอก เห็นใจ ไว้วางใจกัน และเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาอาชีพแก่สมาชิก ปัจจุบัน(พ.ศ. 2553)มีนางวิไล จอมรัตน์ เป็นประธาน มีคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 8 คน มีสมาชิก จำนวน 259 คน และเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่ม จำนวน 2,870,070 บาท (ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2553)

3. การเสริมสร้างสุขภาพ และอนามัยชุมชน

การเสริมสร้างสุขภาพ และอนามัยของคนในชุมชนบ้านหนองมะจับนับว่าเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ประสบผลสำเร็จ จนกระทั่งมีการพัฒนาเป็นชมรมสร้างสุขภาพบ้านหนองมะจับที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานบริบทของชุมชนเป็นขบวนการที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านเป็นสำคัญ ทำให้

ชุมชนมีความสามารถในการดูแลและจัดการด้านสุขภาพได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่ระดับครัวเรือนขึ้นไป ในหมู่บ้านมีองค์กรเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพ และอนามัย ดังนี้

3.1 แกนนำสุขภาพประจำครอบครัว ในทุกครัวเรือนจะมีแกนนำสุขภาพประจำครอบครัว ซึ่งสามารถดูแลสุขภาพพื้นฐานของบุคคลในครอบครัวได้ โดยในแต่ละครอบครัวจะมีการดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว เพื่อเป็นการป้องกันโรค รักษาสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยหนองมะจับ

3.2 แกนนำสุขภาพในโรงเรียน จะได้รับการอบรมเพื่อดูแลสุขภาพของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนการกลับไปใช้ในชุมชนได้ เช่นการให้นักเรียนทุกคนสำรวจลูกน้ำยุงลายที่บ้านตัวเองทุกวันศุกร์แล้วนำผลการสำรวจรวบรวมส่งสถานีอนามัย

ภาพ15 การจัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออกของแกนนำสุขภาพ

3.3 กลุ่มออกกำลังกาย ประชาชนจะมารวมกลุ่มกันเพื่อเดินแอโรบิกที่ลานสถานีอนามัย ระหว่างเวลา 17.00 น - 19.00 น เป็นประจำทุกวัน ในแต่ละวันจะมีผู้มาร่วมกิจกรรมประมาณ 50 คน มีการบริหารจัดการกันเองภายในกลุ่มกิจกรรม สำหรับผู้ที่ติดภารกิจ การงานทำให้ไม่สามารถมาเข้าร่วมกิจกรรม บริเวณลานหน้าสถานีอนามัย ก็จะหาอุปกรณ์สำหรับประกอบการเดินไว้ที่บ้าน โดยจะกำหนดให้เป็นท่าบริหารเดียวกัน พอถึงเวลารวมกลุ่มกันครั้งใหญ่ ทุกคนก็สามารถร่วมกิจกรรมได้

3.4 ชมรมหมอฟันบ้าน มีการจัดทำสวนสมุนไพรในป่าชุมชน สวนไพรที่ปลูกไว้ได้นำมาผลิตเป็นยาสมุนไพรเพื่อใช้ในชุมชน และจำหน่ายยังชุมชนอื่น ๆ

3.5 กลุ่มแสงทอง เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ติดเชื้อเอดส์ โดยแนวคิดของพระอริการเมธวัธน์ จิตตพณโฑ เจ้าอาวาสวัดหนองมะจับ มีสมาชิกจากหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลแม่แฝก ซึ่งการก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2539 ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 42 คน

โดยมี นายเศรษฐศักดิ์ ตันตะละ เป็นประธานกลุ่ม เป็นชาย 19 คน เป็นหญิง 23 คน ทางกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ประชาสงเคราะห์ มูลนิธิเกื้อคุณ มูลนิธินาวาเด็ก องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝก สำนักงานพัฒนาและสวัสดิการสังคม และจาก กรมการศาสนา เป็นต้น ทางกลุ่มมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้แก่

3.5.1 การพบกลุ่มฯ ประจำเดือน โดยจะมีการพบกลุ่มทุกวันเสาร์แรกของเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อรับฟังความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- 1) ให้ความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพสุขภาพโดยกลุ่มองค์กรพี่เลี้ยงที่ปรึกษา
- 2) แจกข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากเครือข่ายฯ ทั้งจากระดับอำเภอ, โชน, จังหวัดและระดับชาติให้แก่กลุ่มสมาชิกได้รับทราบ
- 3) ในบางเดือนมีการฟังเทศน์ และการนั่งสมาธิ โดยการนำของคณะสงฆ์ที่เป็นพี่เลี้ยงที่ปรึกษากลุ่มฯ
- 4) สนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันในกลุ่มสมาชิก และกลุ่มองค์กรพี่เลี้ยงที่ปรึกษา

3.5.2 การเปิดศูนย์ให้คำปรึกษาและติดตามเยี่ยมสมาชิกกลุ่มฯ

- 1) เปิดศูนย์ให้คำปรึกษาทุกวันจันทร์- พุธ - ศุกร์ (เวลา 08.00-16.00 น.)
- 2) ติดตามเยี่ยมสมาชิกที่เจ็บป่วย และเดือดร้อน ที่บ้านตามโอกาสต่างๆ

3.5.3 การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการออมเงินแก่สมาชิก

- 1) พบกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อออมทรัพย์ ทุกวันเสาร์แรกของเดือน
- 2) นำเงินที่ได้จากการออม ปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมและให้ส่งคืนทุกเดือน
- 3) มีสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ให้กับสมาชิกทุกสิ้นปี

3.5.4 การจัดกิจกรรมการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่สมาชิก และกลุ่มฯ ต่างๆ ตามโอกาส ได้แก่

- กลุ่มของหมู่บ้านฯ
- 1) ทำดอกไม้จันทน์จำหน่ายงานศพ
 - 2) ทำการบูรหอมไว้จำหน่ายที่กลุ่มฯ
 - 3) ทำกระเป๋า, หมอน, และอื่นๆ ที่ทำจากผ้าไว้จำหน่ายที่
 - 4) ทำประทีป โคมไฟ จำหน่ายในเทศกาลยี่เป็ง
 - 5) ทำพวงกุญแจไว้จำหน่ายเป็นของที่ระลึกในงานต่างๆ
 - 6) ทำดอกมะลิจากกระดาดจำหน่ายในงาน วันแม่แห่งชาติ

3.5.5. การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า เพื่อจัดเป็นสวัสดิการแก่สมาชิก

- ให้แก่สมาชิกและประชาชนทั่วไป
- 1) เปิดขายสินค้าอุปโภค, บริโภคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
 - 2) จำหน่ายพวงหรีด(ริโซเคิล) ที่ได้จากการบริจาคตามงาน
- ศพในชุมชน

3) สำหรับกำไร รายได้ที่ได้จากการจำหน่ายสินค้า จะมีการปันผลให้กับสมาชิกและ กลุ่มฯ ทุกสิ้นปี

3.5.6 การหาแหล่งทุนช่วยเหลือสมาชิก และผู้ได้รับผลกระทบจากองค์กรต่างๆ ดังนี้

- 1) สำนักงานพัฒนาและสวัสดิการสังคมเขต.10 (สสว.10)
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปต.)
- 3) มูลนิธิเกื้อคุณ
- 4) มูลนิธินาวาเด็ก
- 5) ประชาสงเคราะห์จังหวัด
- 6) กรมการศาสนา
- 7) คณะกรรมการพัฒนายุทธศาสตร์

8) มุลนิธิไทยอาทร

3.5.7 การระดมทุนเพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มฯ ได้แก่

- 1) การจัดผ้าป่าประจำปี
- 2) การจัดมัจฉาพาโชคในงานรื่นเริงต่างๆ
- 3) การจัดทำบุญพิธีสืบชะตาประจำปี

3.5.8 การจัดกิจกรรมรณรงค์เนื่องในวันเอดส์โลก

- 1) การจัดบอร์ดนิทรรศการ ในงานวันเอดส์โลก
- 2) ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ตาม เสียงตามสาย และรถประชาสัมพันธ์ โดยสมาชิกกลุ่มฯ

3) ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานีนามัยในตำบลจัดวิ่งการกุศลในวันเอดส์โลก

สำหรับทางด้านการป้องกันโรคประจำถิ่น บ้านหนองมะจับเป็นที่ตั้งของสถานีนามัยหนองมะจับ เพื่อดูแลเรื่องของสุขภาพและอนามัย และอยู่ใกล้กันในหมู่บ้าน ประกอบกับคนในหมู่บ้านให้ความร่วมมือด้วยดี และมีความใส่ใจในเรื่องของการเสริมสร้างสุขภาพและอนามัยของตนเองและคนในชุมชน ทั้งยังให้ความร่วมมือในการช่วยกันป้องกันโรคต่าง ๆ ที่เป็นโรคติดต่อ ได้แก่ โรคไข้เลือดออก โรคไข้หวัดนก โรคตาแดง โรคอุจจาระร่วง และโรคหัดเยอรมัน เป็นต้น

4. กิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรม และประเพณีของหมู่บ้าน

วิถีชีวิตของชาวบ้านหนองมะจับส่วนใหญ่ทำนา ทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ มีการแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในหมู่บ้าน มีความเป็นอยู่อย่างเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมแรงร่วมใจกันทำสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เช่น สร้างบ้านเรือน ขุดข้าว หรือ ขุดคลอง สร้างเหมืองฝาย เพื่อใช้น้ำในการเกษตร การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกัน ครัวเรือนมีการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นการพัฒนาที่เป็นธรรมชาติ การใช้เวลาที่เป็นไปตามสภาพและไม่เร่งรัดจนผิดธรรมชาติ ซึ่งขบวนการพัฒนาตามสภาพและเงื่อนไขดังกล่าว ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือ จากภาคีการพัฒนาทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งโดยเฉพาะภาคประชาชนในชุมชนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองมะจับมีการพัฒนาตามวิถีเศรษฐกิจแบบพอเพียง

หมู่บ้านหนองมะจับได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรมประเพณี จำนวน 1 คณะ รวม 8 คน โดยมี นายสุนทร วิเทศน์ เป็นประธานกรรมการฯ มีหน้าที่ให้ คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะ และทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ และพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้หมู่บ้านยังจัดให้มีคณะกรรมการ วัดหนองมะจับ จำนวน 1 คณะ รวม 20 คน โดยมี นายชงบุทร คุ่มอินมูล เป็นประธาน กรรมการฯ

4.1 การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

สมาชิกในครัวเรือนในชุมชนบ้านหนองมะจับ ส่วนใหญ่ ประมาณ ร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ และสถาบันทางศาสนา ในหมู่บ้านหนองมะจับนับว่ามีส่วน ร่วมในการพัฒนาสมาชิกในครัวเรือนเป็นอย่างมาก ซึ่งสมาชิกในครัวเรือน ได้เข้าร่วมโครงการ การ ลด ละ เลิก อบายมุข สมาชิกในแต่ละครัวเรือนได้ร่วมกับทางวัดหนองมะจับร่วมกันจัดกิจกรรม ตามโครงการงดเหล้าเข้าพรรษา ในช่วงเทศกาลวันเข้าพรรษา โดยเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2547 มี ผู้เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 19 คน ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการฯ สามารถเลิกเหล้าได้ตลอดไป จำนวน 3 ราย และดำเนินการในปี 2548 มีผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 93 คน ทำให้ผู้เข้าร่วม โครงการ สามารถเลิกเหล้าได้ตลอดไป จำนวน 5 คน

4.2 การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน

เนื่องจากเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านหนองมะจับนิยมไปเรียนหนังสือในต่างถิ่น และในเมืองเชียงใหม่มากขึ้น ทำให้บางครั้งได้รับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่น เพื่อเลียนแบบ ซึ่งในอาจทำ ให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้น ลืมขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดีงามของท้องถิ่น ทางหมู่บ้านจึงได้จัดกิจกรรมเพื่อเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ได้มีการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันดีงาม ต่อไป ได้แก่

4.2.1 การจัดตั้งกลุ่มดนตรีพื้นเมืองให้เด็กและเยาวชน

ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีการถ่ายทอดความรู้ จากกลุ่มผู้สูงอายุ ไปยังกลุ่มเยาวชน กลุ่ม ดนตรีพื้นเมืองได้นำมาแสดงดนตรีพื้นเมืองในงานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการระดมทุน ในชุมชนมาจัดกิจกรรมประจำปี เพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีท้องถิ่น

4.2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากสูงอายุ แก่เด็ก

และเยาวชน ในหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุในหมู่บ้านรวมกลุ่มกันสอนการทำของเล่น ของใช้ และสิ่งของที่ใช้ในพิธีงานบุญต่าง ๆ ของหมู่บ้านแก่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน เพื่อมิให้ภูมิ ปัญญาเหล่านี้สูญหายไปจากท้องถิ่น

ด้านประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณของหมู่บ้านหนองมะจับซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีผู้คนต่างถิ่นอพยพมาอยู่หลายกลุ่ม โดยเฉพาะคนลำพูน จะเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านนี้เป็นจำนวนมาก ทำให้มีความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้านหนองมะจับมีประเพณี ต่าง ๆ มากมาย ได้แก่

1.) ประเพณีพ่อเจ้าเข้าทรง

พ่อเจ้าเข้าทรง เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ม้าจี” เป็นประเพณีที่ไม่เหมือนกับประเพณีอื่น จะมีเฉพาะบางแห่งเท่านั้น ผู้ที่เป็นม้าจีจะบูชาผีซึ่งเป็นผู้ที่เสียชีวิตมานานแล้ว ซึ่งอาจจะเป็นเจ้านายสมัยโบราณ ชาวบ้านเรียกว่า “เจ้าพ่อ” ซึ่งจะต้องมีหอเจ้าพ่ออยู่ในบริเวณบ้านของตนเอง เพื่อใช้เป็นที่สถิตของเจ้าพ่อ และเป็นสถานที่ทำพิธี

ภาพ 16 ประเพณีพ่อเจ้าเข้าทรง

2.) ประเพณีผีอำหม้อหนึ่ง

ผีอำหม้อหนึ่งนับว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านานแต่ไม่แน่ชัดว่าตั้งแต่สมัยใด ผู้ที่จะถามอำหม้อหนึ่งนั้นมักจะเป็นคนที่มีบุตรหลานที่เลี้ยงยาก เจ็บป่วยบ่อย ๆ ร้องไห้โยเย สามวันคืนสี่วันไข้ ไปหาหมอก็ไม่หาย เมื่อรู้แล้ว ก็จะรีบจัดการแก้ไขตามที่ผีอำหม้อหนึ่งบอกอาการของเด็กที่ป่วยนั้นก็จะปกติ ไม่ร้องไห้กระจองอแงอีก มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง

3.) ประเพณีโพนขวัญ

การโพนขวัญทำได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่นิยมทำกับเด็กมากกว่า เพราะเด็กมักจะเจ็บไข้ได้ป่วยมากกว่าผู้ใหญ่เมื่อเด็กไม่สบายชาวบ้านมีความเชื่อว่า ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว จึงมีพิธีโพนขวัญเพื่อให้อยู่สุขสบาย

4.) ประเพณีผีเม็ง

ประเพณีผีเม็ง เป็นประเพณีที่คล้ายกับการเลี้ยงผีปู่ย่าทั่วไป แต่การเลี้ยงแตกต่างไปจากผีปู่ย่า คือตามประเพณีผีเม็งหากมีญาติฝ่ายหญิงจะเข้าพิธีแต่งงานจะต้องเสียเงินค่าผีคนละ ๕๐๐ บาท ถ้าหากครบ ๑๐ คน ภายใน ๕ ปี ตั้งแต่ฟ้อนครั้งแรกจนถึงครั้งสุดท้าย ก็จะจัดฟ้อนอีกครั้งหนึ่ง ทุก ๆ ๕ ปี แต่ถ้าคนแต่งงานฝ่ายหญิง แต่งงานไม่ถึง ๑๐ คน ภายใน ๕ ปี เมื่อถึงเวลาจะฟ้อนผีเม็ง ก็จะเก็บเงินฝ่ายชายทุกคนเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย

5.) ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่าและเลี้ยงผีเสื้อบ้าน

พิธีเลี้ยงผีปู่ย่าและผีเสื้อบ้าน เป็นพิธีที่ทำเหมือนกัน แตกต่างกันที่การเลี้ยงผี
 ปู่ย่าทำเฉพาะในหมู่ญาติพี่น้องในตระกูลเดียวกัน แล้วแต่ใครจะมีญาติพี่น้องมากน้อย พิธีเลี้ยงผีปู่
 ย่าจะทำกันในเดือนเก้าเหนือ (ตรงกับเดือนเจ็ดของภาคกลาง หรือประมาณเดือน มิถุนายน)

ส่วนพิธีเลี้ยงผีเสื้อบ้านนั้นทำเหมือนกับเลี้ยงผีปู่ย่า แต่ทำพิธีใหญ่กว่าเพราะเป็นผีที่ดูแลรักษาหมู่บ้าน จึงทำพิธีร่วมกันทั้งหมู่บ้าน ไม่เฉพาะแต่ในกลุ่มญาติ มีการจัดขบวนแห่คี่ของ กลองกันอย่างสนุกสนาน แต่บางครั้งเลี้ยงเฉพาะอาหารเท่านั้น

6.) ประเพณีขึ้นดาวดงสี่ (ท้าวทั้งสี่)

เป็นประเพณีสำหรับการขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน งานศพ เข้าพรรษา
ออกพรรษา เดือนยี่เป็ง ปีใหม่เมืองเหนือ เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญ ทำมาค้าขายมีโชคมีชัย อยู่
เย็นเป็นสุข จะไปทิศใดก็มีแต่ความสุข ความเจริญ

7.) พิธีเลี้ยงผีตามตำนานหนทาง (ผีทำน้าทางเดิน)

เมื่อมีคนล้มป่วยลง ต้องหายาทั้งแผนปัจจุบันและแผนโบราณมา
รับประทาน แต่ถ้าอาการป่วยไม่ดีขึ้น จำเป็นจะต้องไปถามหมอ หรือไปถามหมอดู หรือไปถามข่า
หม้อข้าวหนึ่งหมอคู่ก็ดีหรือข่าหม้อหนึ่งก็ดี ก็จะทำให้คำตอบผู้ไปถามว่าคนที่ป่วย ไปถูกผีในสถานที่ใด
หรือคนป่วยไปสะดุ้งหรือตกใจอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานที่ใด ผีมันต้องการกินเหล้า ไก่ต้ม หรือ
ลาบเนื้อ แกงอ่อม

8.) ประเพณีปอยหลวง

ประเพณีปอยหลวงเป็นประเพณีการทำบุญฉลองสิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุในวัด เช่น พระวิหาร ศาลา กุฏิ โบสถ์ หอธรรม หรือเจดีย์ ฯลฯ เมื่อสร้างเสร็จทางวัดพร้อมด้วยราษฎรก็จะจัดงานบุญ ตระเตรียมหาฤกษ์ยามยามดีวันที่เป็นมงคลกำหนดงาน “ปอยหลวง” ขึ้น

9.) ประเพณีเดือนยี่เป็ง

ประเพณีเดือนยี่เป็งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่เหนือ หรือเดือน 12 ของภาคกลาง ชาวพุทธจะจัดเตรียมอาหารคาว-หวาน ข้าวหนึ่ง พร้อมข้าวดอก-คอกไม้ ไปทำบุญที่วัดตอนเช้า เพื่อทำบุญตักบาตรแด่พระสงฆ์ พร้อมรับพรจากพระ จะมีการปล่อยโคมลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า

ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้สูงอายุเตรียมพานหรือขันข้าวดอกคอกไม้ไปวัด เพื่อฟังธรรม พร้อมใส่ขันแก้วทั้งสาม บางปีจะมีการเทศนามหาชาติตลอด ตั้งแต่กลางวันถึงกลางคืน แต่ละหมวดจะมี “จองหลิ่ง”... ในจองจะมีอาหารพร้อมผางประทีปจุดไฟและเทียนเอาไว้ เมื่อพร้อมแล้วก็จะแห่แห่นำสังฆทานที่อยู่ใ้ในจองไปถวายแด่พระสงฆ์ ทางพระสงฆ์จะมีการเทศนาธรรมอันมีสงฆ์ผางประทีป แล้วถวายพรแก่ผู้เข้าร่วมทำบุญ เมื่อทำบุญเสร็จก็จะมีการจุดดอกไม้ไฟนานาชาติ ส่วนแต่ละบ้านก็จะจุดประทีปทุกหลังคาเรือน

10.) ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

คนทุกคนจำเป็นจะต้องสร้างบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย เมื่อปลูกบ้านใหม่เสร็จก่อนที่จะขึ้นอยู่จะต้องหาฤกษ์ยามที่ดี จากนั้นไปนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๓ รูป หรือ ๕ รูป หรือ ๙ รูป เพื่อมาทำบุญบ้านใหม่เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อาศัย

11.) ประเพณีปีใหม่เมือง

ประเพณีปีใหม่เมืองหรือประเพณีสงกรานต์ ถือปฏิบัติกันมาช้านาน ไม่มีใครทราบถึงจุดเริ่มต้น แต่ก็ยึดถือกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ อยู่ระหว่างวันที่ 13 – 16 เมษายน ชาวบ้านจะจัดเตรียม ข้าวอาหาร ข้าวแต่น ข้าวเกรียบ หมาก-พลู พร้อมข้าวดอก กรวยดอกไม้ รูป-เทียน น้ำสั้มป่อย และของอื่น ๆ เช่น เสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อนำไปสมาคารวะผู้ที่มิพระคุณและที่เราเคารพนับถือ ขอพรจากท่านเป็นการขอขมาเพื่อมิให้มีบาปกรรมกัน ขอให้มีความสุขตลอดปี

การดำหัว เป็นการไปขอสมลาไทย แด่ พระสงฆ์ อาจารย์วัด แก้ววัด และผู้เฒ่า-ผู้แก่ ที่เราเคารพนับถือ ทำทุกปีจนเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

12.) พิธีแต่งงาน

เมื่ออายุย่างเข้าตั้งแต่ 13 ปี ขึ้นไป จัดว่าอยู่ใน “วัยหนุ่มสาว” ก็เริ่มจะมีคู่รัก ซึ่งอาจจะพัฒนาไปถึงขั้นแต่งงานเพื่อเริ่มต้นชีวิตคู่สามี-ภรรยา เริ่มสร้างฐานะให้แก่ตนเองและครอบครัวให้เป็นปึกแผ่น ทุกคู่สามี-ภรรยาจะต้องมีพิธีแต่งงานเสียก่อน

การแต่งงานนั้นคนโบราณเขาจะไม่มีพิธีแต่งงาน เมื่อหนุ่มสาวคู่ไหนรักกันแล้วต้องการจะอยู่ร่วมกัน ฝ่ายชายจะต้องนำเงินไปเสียด่าผีให้แก่ฝ่ายหญิง ซึ่งเดิมคำผีก็ไม่แพง เพราะเงินหายาก จึงเสียด่าผีเพียง 25 บาท เท่านั้น

5. ด้านการป้องกันรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินโดยชุมชน

เพื่อเป็นการรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในหมู่บ้าน และเพื่อเป็นการรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน จึงจัดให้มีการดำเนินงานด้านการป้องกันรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในหมู่บ้าน ดังนี้

5.1. จัดตั้งชุดรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน(ชรบ.)

หมู่บ้านมีชุดรักษาความสงบภายในหมู่บ้านจำนวน 5 ชุด ๆ ละ 16 คน เพื่อช่วยกันรักษาความสงบ เรียบร้อย ตลอดจนการอำนวยความสะดวกในงานพิธีต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ในตอนกลางคืนจะมีการเข้าเวร – ยาม พลัดเปลี่ยนกันในแต่ละชุดเพื่อดูแลหมู่บ้านของตนเอง และมีเงินสำหรับใช้จ่ายหมุนเวียนสำหรับการทำกิจกรรมของชุด ชรบ. จำนวน 6,500 บาทซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝก และจากเงินบริจาคโดยให้ผู้ชายที่อยู่ในหมู่บ้านแบ่งกันเข้าเวร ยาม ในหมู่บ้านเป็นประจำทุกคืน เพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้านและเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของทางราชการอีกแนวทางหนึ่ง นับว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน ในอันที่จะช่วยเหลือตนเองโดยไม่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากทางราชการแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

5.2. การเสริมสร้างการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

การอบรมอาสาสมัครอาสาสมัครประชาธิปไตย ในหมู่บ้านมีอาสาสมัครประชาธิปไตยประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 คน เพื่อเป็นส่งเสริมการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย และร่วมรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น หรือจะเป็นการเลือกกระดับประเทศ

6. ด้านการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นับว่าเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชุมชนบ้านหนองมะจับได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมี

การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

โครงการป่าชุมชน

“การเพาะกล้าไม้เพื่อปลูกป่า”

ภาพ 17 การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านหนองมะจับได้จัดทำโครงการป่าชุมชนขึ้นเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ จำนวน 281 ไร่ ในโครงการ และป่ารอบบริเวณอีก 400 ไร่ อยู่ภายใต้การอนุรักษ์ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในหมู่บ้าน จึงกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการเป็นป่าชุมชน เพื่อให้ป่าอยู่คู่ชุมชน และมีการรณรงค์ร่วมกันปลูกป่าของประชาชนทุกเพศทุกวัย ในวันเข้าพรรษาของทุกปี

หมู่บ้านจัดเวทีประชาคมหลายครั้ง พุดคุยถึงปัญหาป่าที่เกิดขึ้นตลอดเวลาที่ผ่านมา โดยมีนางวิไล จอมรัตน์ ผู้ใหญ่บ้าน และนายบุญเลิศ ลุนศรีทอง ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝก ในขณะนั้นเป็นแกนนำในการจัดเวทีประชาคมสร้างจิตสำนึกในการรักษาดูแลป่าโดยชุมชน เพราะตลอดเวลาที่ป่าอยู่ในความดูแลของรัฐเกิดความเสื่อมโทรมเพราะถูก

บุกรุกทำลาย ในที่สุดหมู่บ้านจึงมีมติให้คนในหมู่บ้านเป็นผู้ดูแลรักษาเหมือนก่อนที่จะเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ จึงได้สำรวจพื้นที่ป่าในเขตบ้านหนองมะจับ จำนวน 281 ไร่ และบริเวณโดยรอบอีก 400 ไร่ จัดทำเป็นโครงการป่าชุมชนเสนอขออนุมัติจากกรมป่าไม้ จนได้รับการอนุมัติและจังหวัดเชียงใหม่ได้จัดทำประกาศกำหนดพื้นที่จัดทำโครงการในเขตป่าสงวนเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2545

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ชาวบ้านได้ทำการศึกษาแนวทางการดูแลรักษาป่าทั้งจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน โดยการอบรมศึกษาดูงานป่าชุมชนที่ประสบผลสำเร็จมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานป่าชุมชนบ้านหนองมะจับ จากการดำเนินงานทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญในการดูแลรักษาป่าทำให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ที่สำคัญคือทำให้ป่ากลับมามีความสมบูรณ์อีกครั้ง

หมู่บ้านร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน จำนวน 1 คณะ รวม 21 คน มีหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำ ในการพิทักษ์และอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน ตลอดจนการปลูกป่าทดแทน เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ แหล่งสมุนไพรพื้นบ้านและเป็นแหล่งไม้ใช้สอยของชุมชนและ เพื่อดูแลให้ป่าเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สามารถเป็นแหล่งอาหารของชุมชน เป็น แหล่งสมุนไพรตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ป่าที่อุดมสมบูรณ์ของชุมชนยังช่วยเพิ่มความสดชื่นให้แก่อากาศ ลดมลภาวะที่เป็นพิษทางอากาศแก่สิ่งแวดล้อม ในการนี้ทางคณะกรรมการป่าชุมชนพร้อมประชาชนในหมู่บ้าน และคณะอาจารย์ นักศึกษาจากภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปลูกป่าเพิ่มเติมในเขตป่าชุมชนบ้านหนองมะจับ เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้แก่เขตป่าชุมชน

7. กิจกรรมด้านการพัฒนาคน และการพัฒนาศักยภาพผู้นำ กลุ่ม/องค์กรเครือข่าย และชุมชน

7.1 การจัดการความรู้ของชุมชน

หมู่บ้านหนองมะจับได้มีการจัดการความรู้ของชุมชนเพื่อเป็นการพัฒนาคนในชุมชน ทั้งที่หมู่บ้านได้ดำเนินการเองและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่

7.1.1 การส่งเสริม และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีกลุ่มผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางด้านต่าง ๆ เช่น การทำของใช้ต่าง ๆ ให้แก่เด็ก และเยาวชนในหมู่บ้าน

7.1.2 การส่งเสริมให้นักวิจัยชุมชน สำนักงานเสริมสร้างสุขภาพชุมชน ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการเป็นนักวิจัยชุมชน

7.1.3 การส่งเสริมให้ชุมชนมีข้อมูลเฉพาะของชุมชนซึ่งคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ทำการศึกษาวิจัยโดยสำรวจและเก็บข้อมูลในหมู่บ้านเพื่อนำมารวบรวมและจัดทำเป็นระบบฐานข้อมูลหมู่บ้านและทำการเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชื่อเว็บไซต์ ท้องทุ่งไทย

7.1.4 การส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยจัดให้มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านและศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่ให้ทั้งความรู้ทั้งทางภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เช่น การสอนให้เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านได้เรียนรู้กระบวนการปลูกข้าวปลอดสารพิษด้วยการลงมือปฏิบัติจริง

7.2 การพัฒนาผู้นำ/สมาชิกในชุมชน

การพัฒนาผู้นำและสมาชิกในชุมชน ของบ้านหนองมะจิบนั้นได้กระทำมาโดยต่อเนื่อง ทั้งที่ชาวบ้านได้จัดทำกันเอง โดยไม่ใช้เงินงบประมาณจากทางราชการหรือจากหน่วยงานอื่น ๆ และการดำเนินงานที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน หรือจากหน่วยงานภาคีการพัฒนาอื่น ๆ ซึ่งกิจกรรมที่ได้จัดทำขึ้น ได้แก่

7.2.1 การส่งเสริมและพัฒนาความรู้แก่ผู้นำชุมชน โดยการจัดทำโครงการทัศนศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งมีหมู่บ้านจากทุกภาคของประเทศไทย มาดูงานที่หมู่บ้านหนองมะจิบอย่างสม่ำเสมอ และผู้นำจากหมู่บ้านหนองมะจิบก็ได้ไปทัศนศึกษาดูงานในหมู่บ้านตัวอย่างในทุกภาคของประเทศไทยเป็นประจำทุกปี เช่นกัน

7.2.2 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยการจัดประชุมประจำเดือนพร้อมทั้งการจัดให้มีเวทีประชาคมระหว่างประชาชนในหมู่บ้านเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิดแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน โดยมีภาคีการพัฒนาในชุมชนเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยน เช่น เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เกษตร สาธารณสุข การศึกษานอกโรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาภาคเอกชน

7.3 การส่งเสริมและพัฒนาผู้นำและ สมาชิกในชุมชน

การพัฒนาผู้นำและสมาชิกในชุมชนทางอำเภอสังขละบุรีได้มีการสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนสมัครเข้าสู่ระบบมาตรฐานงานชุมชน (มชช.) ได้แก่ นายมนัส จอมงาม ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองมะจับ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของตนเอง พร้อมกับส่งเสริมสนับสนุนทางด้านการฝึกอบรมและการศึกษาดูงานจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ในด้านต่าง ๆ

ผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านหนองมะจับ

ผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านหนองมะจับนี้ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากชุมชนมีทุนเดิมอยู่บ้าง ได้แก่มีกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลาย มีกองทุนต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการชุมชนในรูปของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนในแต่ละกลุ่ม มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และที่สำคัญทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีการพัฒนา ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ และงบประมาณ โดยการดำเนินงานตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิด และความเชื่อว่าการใช้พลังกลุ่ม หรือขบวนการกลุ่ม ของประชาชนเป็นกลุ่หลักในการพัฒนา ซึ่งปัจจัยการขับเคลื่อนที่เป็นจุดแข็งของหมู่บ้านประกอบด้วย

1. ปัจจัยภายใน ที่เป็นจุดแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

- 1.1 องค์กรและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ
- 1.2 ผู้นำชุมชนมีศักยภาพสูง มีความพร้อม และมีภาวะผู้นำ
- 1.3 มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามและการมีวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านที่มีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจกัน ร่วมมือ ร่วมแรงกันทำงาน มีการแบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกัน ตามแบบสังคมชนบทที่ยังมีความรัก ความอบอุ่น และความสามัคคี ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องขึ้นในหมู่บ้าน
- 1.4 คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ
- 1.5 มีกลุ่ม องค์กรเครือข่ายที่หลากหลาย และมีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง
- 1.6 คณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้าน
- 1.7 ในชุมชนมีทุนชุมชน มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาหมู่บ้าน

1.8 มีการแบ่งการปกครองออกเป็นหมวด/ปึก มีคณะกรรมการประจำหมวด ทำให้ง่ายต่อการดูแล

1.9 การคมนาคมสะดวก ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสารเท่าทันเหตุการณ์โลก ปัจจุบัน

1.10 การมีสถาบันทางศาสนาที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในหมู่บ้าน และมีพระนักพัฒนาของวัดหนองมะจับ ที่คอยให้คำแนะนำ สั่งสอน และเป็นพี่ปรึกษาของ คนในหมู่บ้านทางด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องหลักธรรมคำสั่งสอน และการดำเนินชีวิต

1.11 ความใฝ่รู้ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ในการพร้อมที่จะรับรู้เรื่องราวของการพัฒนาทั้งในเรื่องส่วนรวม และเรื่องส่วนตัว รวมถึงความพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง อยู่เสมอ

2. ปัจจัยภายนอกที่เป็นจุดแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

นอกจากปัจจัยภายใน ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของหมู่บ้านหนองมะจับที่ส่งผลให้หมู่บ้านหนองมะจับได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในทุกวันนี้แล้ว การส่งเสริมและสนับสนุน จากหน่วยงานภายนอกชุมชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนา ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่

2.1 การได้รับโอกาสที่ดีโดยได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการ และเงินงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 การได้รับโอกาสเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารของคนในหมู่บ้านมีมากทำให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทั้งการรับรู้ข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ ที่บ้านของตนเองและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จากการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของหมู่บ้านและจากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้เอง ที่ทำให้การพัฒนาของหมู่บ้านหนองมะจับเป็นไปตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ชาวบ้านมีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ ขี้ดื้อ ทางสายกลาง รู้จักพอ พอดี พอประมาณ และพอใจ มีความเมตตา เอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือและช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มุ่งร้ายทำลายกัน ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่หาความรู้ เพื่อมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ให้ตนเองสามารถพึ่งตนเองได้ พ้นจากความยากจน สามารถพออยู่ พอกิน ไม่เดือดร้อน ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุนิยม และบริโภคนิยม ด้วยการอยู่แบบพอเพียง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชนในการทำกิจกรรม 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน 3) สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรในชุมชนคัดค้านใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเป็นชุมชนเข้มแข็ง และ 4) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี ร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกันของสมาชิกชุมชน และการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพ โดยใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology Research) ทั้งแบบเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชน และการสังเกตการณ์ และทำการสุ่มตัวอย่างจากประชากรโดยใช้วิธีสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) จากจำนวนครัวเรือน 329 ครัวเรือน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย

สรุปผลการวิจัย

ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล

ผลการศึกษาลักษณะส่วนบุคคล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 52.13 ปี มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับปีที่ 4-7 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง โดยประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาเป็นระยะเวลาเฉลี่ย 27.54 ปี

ผลการศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากการปลูกพืชเฉลี่ย 98,310.50 บาทต่อปี มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 10,226.42 บาทต่อปี มีรายได้นอกภาคเกษตรกรรมมีรายได้เฉลี่ย 16,109.65 บาทต่อปี และมีรายได้รวมเฉลี่ย 111,451.38 บาทต่อปี มี

ลักษณะถือครองที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 17.27 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดใช้แรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร และใช้เงินทุนของตนเองในการทำการเกษตร

ผลการศึกษาลักษณะทางสังคมพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตรจากการพูดคุยกับเพื่อนบ้านและผู้นำท้องถิ่นแจ้งให้ทราบ มีความรู้ ความเข้าใจรายละเอียดในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในกลุ่มเป็นอย่างดี และผู้ให้ข้อมูลได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาชุมชนในระดับมาจาก 1) การประชุมกันภายในชุมชน 2) การพูดคุยข่าวสารภายในชุมชน 3) หอกระจายเสียงของชุมชน และ 4) การทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน

ผลการศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดระบุว่าในการวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนนั้นทุกคนในชุมชน และกลุ่มต่างๆ ในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร โดยมีการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนตามความสมัครใจ และตามความรู้ความสามารถ โดยมีลักษณะการร่วมกันลงมือปฏิบัติในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนโดยการร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชน

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง

ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีส่วนร่วมในระดับมากในด้านคือการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ด้านการร่วมทำ ดำเนินการ และด้านการร่วมติดตามและประเมินผล และมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในด้านการร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผนตามลำดับ โดยมีรายละเอียดการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านดังนี้

ด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็งโดยรวมในระดับมาก โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น 1) การเลือกวิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคม 2) การเสนอแนะหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคม 3) การกำหนดว่าปัญหาใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากันในที่ประชุมเวทีประชาคม 4) การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาการเกษตรต่อที่ประชุมเวทีประชาคม และ 5) การค้นหาปัญหาของเกษตรกรในชุมชนโดยผ่านเวทีประชาคม ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมทำ ดำเนินการตามแผน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็งโดยรวมในระดับมาก โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น 1) การได้เข้าร่วมทำกิจกรรมการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนตามแผนงานที่กำหนดไว้ 2) การได้รับมอบหมายจากเวทีประชาคมให้รับผิดชอบในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ 3) การได้เชิญชวนคนอื่นในชุมชนให้เข้าร่วมเวทีประชาคมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน 4) การได้ช่วยเหลือประสานงานในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และ 5) การเข้าประชุมเวทีประชาคมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลแผน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็งโดยรวมในระดับมาก โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น 1) การประเมินผลในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน 2) การติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน และ 3) การสังเกตการณ์ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็งโดยรวมในระดับปานกลาง โดยผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับมากในประเด็น 1) การมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาด้านวิชาการในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน 2) และมีส่วนร่วมในระดับปานกลางในประเด็น การมีส่วนร่วมและสนับสนุนวัสดุสิ่งของ เพื่อช่วยเหลือในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน และ 3) การมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อสนับสนุน ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน ตามลำดับ

ผลการศึกษาสาเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดให้เหตุผลในการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเนื่องมาจากทำให้ชุมชนเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ช่วยเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชน ช่วยสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการสร้างชุมชนพึ่งตนเอง ช่วยแก้ไขปัญหในการผลิตและการตลาดของสินค้าเกษตรในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีร่วมสร้างประโยชน์เพื่อชุมชน และทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน ตามลำดับ

การจัดการชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่

ผลจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ทำให้ประเทศต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกระดับของประเทศได้รับความเดือดร้อน อันเกิดจากรายได้ไม่เพียงพอจบลายจ่าย ซึ่งเป็นผลมาจากการตกงาน ราคาราคาขึ้นค่าทางการเกษตรตกต่ำ ทำให้กำลังซื้อของคนในประเทศลดลง ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ชาวบ้านในหมู่บ้านหนองมะจับ หมู่ที่ 1 ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งในหลาย ๆ หมู่บ้านของประเทศไทย ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในทุก ๆ ด้าน ทำให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและรายได้ ปัญหาการศึกษาและการเรียนรู้ที่เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านขาดโอกาสทางการศึกษา ปัญหาด้านสาธารณสุข ในเรื่องของสุขภาพอนามัยและโรคติดต่อประจำถิ่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ถูกทำลาย ปัญหาการเมืองการปกครอง และปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดและการพนัน ของคนในหมู่บ้าน

ในปี พ.ศ. 2547 หลังหมู่บ้านพบกับปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ทำให้ชีวิตต้องพบกับความลำบาก เดือดร้อน ชาวบ้านหนองมะจับจึงได้เกิดความคิด “หันกลับมาองตัวเองว่าจะทำอย่างไรให้ตนเองพ้นจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น” ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับแรงบันดาลใจ จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และการส่งเสริมสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่เข้ามาดำเนินงาน “โครงการชุมชนน่าอยู่ นำสู่สุขภาพ” เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ทำให้ชีวิตมีความอยู่เย็น เป็นสุข เกิดการพัฒนาอย่างสมดุล ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประชาชนในหมู่บ้าน มีการพึ่งตนเอง มีความแข็งแรง มีส่วนร่วมในกระบวนการชุมชน รู้รักสามัคคี มีสุขภาพแข็งแรง มีจิตใจและมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งมีความปลอดภัย และปราศจากความยากจน ชาวบ้านหนองมะจับ จึงเลือกที่จะดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปัจจุบันบ้านหนองมะจับ จึงเป็นหมู่บ้านที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีความเข้มแข็ง ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการชุมชน วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนา ปลูกพืช ผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ เพื่อการบริโภคในครัวเรือน พอเหลือจากการกินจึงนำไปขาย มีการแบ่งปัน หรือแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในหมู่บ้าน มีความเป็นอยู่อย่างเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมแรงร่วมใจกันทำสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เช่น สร้างบ้านเรือน ขุดข้าว หรือขุดคลอง สร้างเหมืองฝาย เพื่อใช้น้ำในการเกษตร การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี และมีการตั้งกติกาให้ทุกคนหยุดทำงานในวันพระ ซึ่งผลจากการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนี้เอง ทำให้หมู่บ้านหนองมะจับ เป็นหมู่บ้าน อยู่

เย็น เป็นสุข ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ ดำเนินชีวิตแบบพออยู่ พอกิน พอประมาณ มีภูมิคุ้มกัน ไม่เดือดร้อน ไม่ตกเป็นทาสของอบาขมุขวัตตุนิยม และบริ โภคนิยม และได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านอยู่เย็น เป็นสุข (SMART VILLAGE) ของจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี 2549

ผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านหนองมะจับนี้ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากชุมชนมีทุนเดิมอยู่บ้าง ได้แก่มีกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลาย มีกองทุนต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการชุมชนในรูปของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจนในแต่ละกลุ่ม มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และที่สำคัญทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีการพัฒนา ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการ และงบประมาณ โดยการดำเนินงานตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิด และความเชื่อว่าการใช้พลังกลุ่ม หรือขบวนการกลุ่มของประชาชนเป็นกลยุทธ์หลักในการพัฒนา ซึ่งปัจจัยการขับเคลื่อนที่เป็นจุดแข็งของหมู่บ้านประกอบด้วย

1. ปัจจัยภายใน ที่เป็นจุดแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

- 1.1 องค์กรและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการทำกิจกรรมต่าง ๆ
- 1.2 ผู้นำชุมชนมีศักยภาพสูง มีความพร้อม และมีภาวะผู้นำ
- 1.3 มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามและการมีวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านที่มีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจกัน ร่วมมือ ร่วมแรงกันทำงาน มีการแบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกัน ตามแบบสังคมชนบทที่ยังมีความรัก ความอบอุ่น และความสามัคคี ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องขึ้นในหมู่บ้าน
- 1.4 คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ
- 1.5 มีกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่หลากหลาย และมีการดำเนินกิจกรรมภายในของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง
- 1.6 คณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้าน
- 1.7 ในชุมชนมีทุนชุมชน มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาหมู่บ้าน
- 1.8 มีการแบ่งการปกครองออกเป็นหมวด/ปึก มีคณะกรรมการประจำหมวดทำให้ง่าย ต่อการดูแล
- 1.9 การคมนาคมสะดวก ทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสารเท่าทันเหตุการณ์โลกปัจจุบัน

1.10 การมีสถาบันทางศาสนาที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในหมู่บ้าน และมีพระนักพัฒนาของวัดหนองมะจับ ที่คอยให้คำแนะนำ สั่งสอน และเป็นพี่พี่ปรึกษาของ คนในหมู่บ้าน ทางด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องหลักธรรมคำสั่งสอน และการดำเนินชีวิต

1.11 ความใฝ่รู้ของผู้คนในหมู่บ้าน ในการพร้อมที่จะรับรู้เรื่องราวของการพัฒนาทั้งในเรื่องส่วนรวม และเรื่องส่วนตัว และความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

2. ปัจจัยภายนอกที่เป็นจุดแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

นอกจากปัจจัยภายใน ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของหมู่บ้านหนองมะจับที่ส่งผลให้หมู่บ้านหนองมะจับได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ในทุกวันนี้แล้ว การส่งเสริมและสนับสนุน จากหน่วยงานภายนอกชุมชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนา ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่

2.1 การได้รับโอกาสที่ดี โดยได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการ และด้านการเงินงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 การได้รับโอกาสเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารของคนในหมู่บ้านมีมาก ทำให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทั้งการรับรู้ข่าวสารจากวิทยุ โทรทัศน์ ที่บ้านของตนเองและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จากการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของหมู่บ้านและจากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีส่วนร่วมในระดับมากในด้าน คือ ด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ด้านการร่วมทำ ดำเนินการ และด้านการร่วมติดตามและประเมินผล แม้ว่าด้านการร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผนผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางก็ตาม แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน โดยมีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเป็นตัวเชื่อมประสาน โดยโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการ ได้มีการเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา การดำเนินกิจกรรมทุกคนมีความเสียสละ มุ่งมั่น เป็นแบบอย่างให้เกิดการเรียนรู้และสามารถถ่ายทอดไปยังผู้ดูแลหลานในชุมชน กิจกรรมต่างๆ ดำเนินการไปอย่างมีคุณภาพจนบรรลุเป้าหมาย สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และผลของกิจกรรมบางกิจกรรมมีการพัฒนาการไปสู่กิจกรรม

การแก้ไขปัญหาด้านอื่นๆ ในชุมชน การสร้างเครือข่ายกับองค์กรภายนอกเพื่อเชื่อมโยงในเรื่อง ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมการผลิตการตลาด ทำให้ชุมชนสามารถทำให้เกิดการหมุนเวียนของ ทรัพยากรในด้านต่างๆ นำไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ส่งผลทำให้ชุมชนได้รับการยอมรับจาก บุคคลภายนอก ทั้งในรูปของโล่รางวัล ใบประกาศ และเงินสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ รวมไปถึง สามารถสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้จากบุคคลทั่วไปในการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่ง สอดคล้องกับกาญจนา แก้วเทพ (2538: 53-59) ได้เสนอเรื่องความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนว่า พิจารณาได้จาก 1) ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์: สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชนคือ การ เจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือ สมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีการสืบทอดคนรุ่น ใหม่ๆ เข้ามารับผิดชอบต่องาน ส่วนในมิติเชิงคุณภาพได้จากความรู้ความสามารถและทักษะ รวมทั้ง ความคิดและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อีกทั้งผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการ ประสานผลประโยชน์ สิ่งที่สำคัญที่ต้องดูอีกอย่างคือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและ ทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและต่อเนื่อง 2) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม กล่าวคือผลงานหรือ กิจกรรมของกลุ่มมีความต่อเนื่องดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ๆ นอกจากนี้ พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญวิกฤติ 3) ปริมาณและคุณภาพ ของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม โดยพิจารณาจากทุนด้านปริมาณของวัสดุที่เพิ่มมา กขึ้นหรือได้มา ส่วนมิติเชิงคุณภาพ พิจารณาจากความยั่งยืนของทุน เช่น ระบบการบริหารจัดการทำ ให้สามารถเพิ่มวัตถุและสภาพแวดล้อมที่เป็นทุน เป็นต้น 4) ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย การมีเครือข่าย ของสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเห็น ถึงศักยภาพในการระดมทุน ในแง่เชิงปริมาณอาจดูได้จากเครือข่ายสมาชิกที่กว้างขวางมากขึ้น ในแง่คุณภาพดูได้จากความสามารถในการจัดการกับเครือข่ายในลักษณะของความร่วมมือในการ ปฏิบัติ และลักษณะของอำนาจในการเจรจาต่อรอง หรือประสานงาน และ 5) สถานภาพขององค์กร ชุมชน ซึ่งจากองค์ประกอบที่หนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจากตัวองค์กรชุมชนเท่านั้น การ พิจารณาศักยภาพควรอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือ การประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชนจาก บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่ายอมรับในเรื่องอะไรและมากน้อยแค่ไหน

ผลการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง พบว่าชุมชนหมู่บ้านหนองมะจับ สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเป็นปกติ มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการสร้างชุมชนเข้ม แข็ง ซึ่งทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นฐานของชุมชนบ้านหนองมะจับมีความสามัคคี มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ และยังพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหา อื่นๆ ของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความใกล้ชิดกันระหว่างบุคคลหลาย ครอบครัวยังมีการช่วยเหลือกันทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ตามกำลัง ชุมชนและครอบครัวมี

การปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลา โดยจะเห็นได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่ทุกคนมีการเข้าร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2534: 208) ที่กล่าวว่า ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้วคือมีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติของชุมชนนั้นๆ เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาของชุมชนที่ชุมชนสรุปขึ้นมา แก่นกลางของวัฒนธรรมชุมชนคือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน และแก่ความผสมกลมกลืนกันในชุมชน การที่ชุมชนอยู่มาได้เป็นเวลายาวนาน เพราะว่าความผสมกลมกลืนกันในชุมชน ทั้งในขณะปัจจุบันระหว่างสมาชิกด้วยกันและหากย้อนขึ้นไปสมาชิกก็มีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย การพัฒนาชุมชนจึงเริ่มต้นจากรากฐานวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นปรากฏที่แข็งแกร่งที่สุดของชุมชน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็งการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยากนอกจากปัจจัยภายใน ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของหมู่บ้านหนองมะจับที่ส่งผลให้หมู่บ้านหนองมะจับได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและสนับสนุน จากหน่วยงานภายนอกชุมชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนา ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับโอกาสที่ดีโดยได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการและเงินงบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการได้รับโอกาสเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารของคนในหมู่บ้านมีมากทำให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทั้งการรับรู้ข่าวสารจากวิทยุ โทรศัพท์ ที่บ้านของตนเองและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จากการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของหมู่บ้านและจากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับสมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2537) ที่ว่าการที่เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้านที่มีอยู่แล้วจะทำให้เกิดเป้าหมายและอุดมการณ์ร่วมกัน ซึ่งจะทำได้ องค์กรชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอีกทาง และเป็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่าหน่วยงานภาครัฐมักจะทำให้การส่งเสริมสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่างๆ กับหมู่บ้านที่เข้มแข็งก่อนเสมอ เพราะมีความมั่นใจในประสิทธิภาพของกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งนี้ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภายนอกขึ้นอยู่กับรูปแบบ วิธีการและนโยบายการสนับสนุนและเอาใจใส่อย่างจริงจังของบุคลากรที่ต่างกันออกไป จนบางครั้งเกิดความสับสนและขัดแย้งซึ่งกันและกัน แต่ละชุมชนจะใช้วิธีคิดถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นค้ำตั้ง ทำให้กิจกรรมต่างๆ ที่หลายหน่วยงานยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ชุมชนควรมีการติดตามสถานการณ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเตรียมความพร้อมในการปรับกระบวนการทำงานของคนในชุมชน มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานของชุมชนรุ่นก่อนโดยไม่ให้หยุดชะงักเพราะจะทำให้เสียกระบวนการ ดังนั้นควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะการพัฒนาชุมชนบ้านหนองมะจับได้ดำเนินการมาแล้วช่วงระยะเวลาหนึ่ง หากการสร้างบุคลากรรุ่นใหม่ฯ ขึ้นมาไม่ทันคนรุ่นก่อนจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนหยุดชะงัก และอาจจะส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในอนาคต
2. ในกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเองก่อน แต่ในบางครั้งก็จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งในการความช่วยเหลือนั้นชุมชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและเลือกที่จะรับความช่วยเหลือด้วยความจำเป็น โดยการยึดหลักของการพึ่งตนเองก่อน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีชีวิตความเป็นอยู่ตามแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่ เพียงพื้นที่เดียว ไม่สามารถอ้างอิงไปยังพื้นที่อื่นๆ ดังนั้นควรขยายขอบเขตการวิจัยให้กว้างขึ้น โดยอาจจะเลือกพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาให้มีลักษณะเป็นตัวแทนของชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ต่างๆ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่กว้างมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กนกอร รัตนอุดมสวัสดิ์. 2545. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวสามเหลี่ยม
ทองคำ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2538. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: สภาคาทอติก
แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- โณนิต ปิ่นเปี่ยมรัษฎ์. 2526. ชนบทไทย ความก้าวหน้า และหล้าหลัง. กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์.
- จำนง บุญชู. 2531. องค์การและการบริหาร. เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมค้ำาและเอกสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิรายุ ทองเขาอ่อน. 2537. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร
ในจังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจริญญา วงษ์พรหม. 2527. รายงานการวิจัยเรื่องพฤติกรรมและประสิทธิภาพของแรงงานในภาค
อีสาน กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาลัยทยาลัย
ขอนแก่น.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2534. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชูเกียรติ ลิสุวรรณ. 2534. ปัญหาการว่างงานและการมีงานทำ การเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและสังคม
ในภาคเหนือ อันเนื่องมาจากนโยบายและโครงการพัฒนาของรัฐบาลและเอกชนกับการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดิน ปรัชญพฤต. 2532. ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธีระพงษ์ แก้วมhawงษ์. 2543. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งประชาคม ประชาสังคม.
พิมพ์ครั้งที่ 4. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา
- ธีรา หมั่นบาล. 2538. การจัดการทรัพยากรสำหรับการพัฒนาในชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นงลักษณ์ รัษฎวานิช, เบญจวรรณ อธิจารุกุล และวรรณวิภา ปสันธนาทร. 2530. การประเมินผล
การโครงการการมีส่วนร่วมของสตรีในงานน้ำสะอาดและสุขาภิบาล : รายงานการวิจัย.
นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พยอม อิงคตานุวัฒน์. 2535. การประเมินผลและการสร้างแบบทดสอบ (Evaluation and Test Construction) พิมพ์ครั้งที่ 5. ภาควิชาทดสอบและวิจัยการศึกษา คณะวิทยาศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. 2532. การประเมินผลและการสร้างแบบทดสอบ (Evaluation and Test Construction) พิมพ์ครั้งที่ 5. ภาควิชาทดสอบและวิจัยการศึกษา คณะวิทยาศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม.
- นำชัย ทนุผล. 2529. การพัฒนาชุมชน หลักการและยุทธวิธี. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยี การเกษตรแม่โจ้.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย(ฉบับปรับปรุงใหม่ครั้งที่ 5). ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม: 2542
- บัณฑิต ประดิษฐ์สุวรรณ. 2544. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ประชาคมในจังหวัดนครสวรรค์. เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประกอบ พันธุ์งาม. 2529. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสาธารณสุขมูลฐาน”. สาธารณสุข ปรัชญ์. 1,4 (กันยายน): 40-60.
- ประเวศ วะสี. 2529. “สาธารณสุขมูลฐานหนทางในการสร้างความเป็นไทย”. สาธารณสุขปรัชญ์. 1,4(กันยายน): 13
- ประเวศ วะสี. 2532. วิถุคตหมู่บ้านไทย ทางออกและอนาคต อยู่ที่. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. 2539. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ : การปฏิรูปการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ ดึง แอนด์ พลัฒิชิง.
- ปรัชญา เวชสารชัย. 2528. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยะรัตน์ ทองธานี. 2544. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนว พระราชดำริ จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นพยอม อิงคตานุวัฒน์. 2535. จิตวิทยาพัฒนาการวัยผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสานส์การพิมพ์.
- พรวิไล เลิศวิชา. 2532. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543 เทคโนโลยีเทคนิคศึกษา. กรุงเทพฯ . สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ.

- พระฐานี จอเจน. 2544. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทในจังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- พระอัครินทร์ คะปะละ. 2541. การศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ของสมาชิกสหกรณ์
การเกษตรจุน จำกัด. เชียงใหม่: ปัญหาพิเศษปริญญาตรี, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. “นโยบายและกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปัจจุบัน”. หน้า 47-60 ใน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. นครปฐม: ศูนย์
การศึกษานโยบายสาธารณะสุข มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 47-60.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2531. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.
- ภมรรัตน์ สุธรรม. 2546. พลวัตรชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันออก. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี
จำกัด.
- มนตรี กรรณมัลย์และภุทขงค์ กุณทลบุตร. 2546. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาทักษะการจัดการ
ชุมชน. พิษณุโลก: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มฤดี อภิโกมลกร. 2541. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ ความหลากหลายทางชีวภาพ: กรณีศึกษาพื้นที่
ตำบลแม่หมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรารักษ์ เอี่ยมสะอาด. 2538. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนา
ท้องถิ่น อำเภอ บางเลน จังหวัดนครปฐม. นครปฐม: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิรัตน์ คติธรรมนิคย์. 2536. สิทธิชุมชนการกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ: สถาบัน
ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2540. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตวิทยา คณะ
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สนธยา พลศรี. 2533. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมคะเน จารุชาติ. 2544. การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์ที่มีความสัมพันธ์ต่อการ
พัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีศึกษาสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์การเกษตร จังหวัดอุดรดิตถ์.
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุยตระกูล และชื่น ศรีสวัสดิ์. 2537. ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น :
คู่มือและทิศทางการพัฒนาผู้นำชาวบ้าน เพื่อแก้ปัญหาในชนบท. ขอนแก่น : สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมพันธ์ เตชะอธิก, วิเชียร แสงโชติ, มานะ นาคำ, และอกนิษฐ์ ป้องภัย. 2540. การพัฒนาความ
เข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

สากล สถิตวิทยานันท์. 2532. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สิทธิลักษณ์ ปัญทกานนท์. 2543. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุพจน์ บุญธรรม. 2542. แนวทางประชาชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท ,สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ,กรุงเทพฯ.

สุภาภรณ์ จันทวานิช, โคทม อารียา, ทิพาวิดี เมฆสุวรรณ, ระวีวรรณ ประกอบผล และอรพินท์ สพ
โชคชัย. 2533. “ร่างแผนงานหลักสตรีระยะยาว 2525-2544”. หน้า 1-12ใน การประชุม
วิชาการสตรีกับการมีส่วนร่วมในสังคม. 21 พฤศจิกายน 2533. ณ ห้องราชดำเนิน โรงแรม
มาเจสติก กรุงเทพฯ: คณะกรรมการร่างแผนงานหลักสตรี.

สุรัสวดี หุ่นพยนต์. 2528. การวิจัยแบบมีส่วนร่วม. วารสารประชากรศึกษา. 13,1 (เมษายน):
47-53.

อภิน รพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสังคมและวัฒนธรรมไทย.
กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภการพิมพ์.

อรอนงค์ ธรรมกุล. 2539. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อารียา เสวตามวี. 2542. ผ้าป่าข้าว: บทสะท้อนวิถีคิดของชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

อำนาจ อนันตชัย. 2527. “การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท”. หน้า 126-
130. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบทมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่ 1-7.กรุงเทพฯ: วิคตอรีเพาเวอร์พอยส์.

อำภา จันทราภาศ. 2543. ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุทัย คุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. 2540. ระบบการศึกษากับชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อุไรวรรณ ตันกิมหยง. 2529. เหมืองฝ่ายคืออำนาจการตัดสินใจอิสระของท้องถิ่นและการ
พึ่งตนเอง. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- Alastair T.White. 1982. **Why Community Participation A Discussion of the Argumaent community Paticipation Current Issue and Learned**.N.P: United Nations Childent's Fund.
- Creswell, John W. 2008. **Educational Research Planning Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research**.N.P.McGraw – Hill companie.
- Wisardijono, Soetjipto.1978. **People's Participation at the Local Level: People's Participation at the Local Level in Jakarta**. Bangkok: Union
- Lewin, kurt.1951. "Field. Theory and Leaning" Ind. Carrtwright Field Theory in social Science. Selected Theoretical. New york: Harper and Row.
- Yamane. Taro. 1973. **Statistic: An Introductory Analysis**. 3nd ed. Tokyo: Harper and Row

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง

หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง หมู่บ้านหนองมะจับ จังหวัดเชียงใหม่ โดยข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในการประกอบการทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ของผู้วิจัยเท่านั้น

เลขที่แบบสัมภาษณ์

[] [] []

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....วันที่...../...../.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

ก. ลักษณะส่วนบุคคล

1. เพศ

() 1.ชาย

() 2.หญิง

2. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี

3. สถานภาพสมรส

() 1.โสด

() 2.สมรส

() 3.หม้าย

() 4.หย่าร้าง

() 5.แยกกันอยู่

4. ระดับการศึกษาชั้นสูงสุดที่ได้รับ

() 1.ไม่ได้รับการศึกษา/เรียนไม่จบภาคบังคับ () 2.ประถมศึกษาภาคบังคับปีที่ 4-7

() 3. มัธยมศึกษาตอนต้น

() 4.มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปว.ช.

() 5.อนุปริญญา/ป.วส.

() 6.ปริญญาตรี

() 7.สูงกว่าปริญญาตรี

() 8.อื่น ๆ ระบุ.....

5. อาชีพหลัก

() 1. เกษตรกร

() 2. รับจ้างทั่วไป

() 3. พนักงานบริษัท

() 4. รับราชการ/พนักงานของรัฐ

() 5. พนักงานรัฐวิสาหกิจ

() 6. ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย

() 7. นักการเมือง

() 8.อื่น ๆ ระบุ.....

6. อาชีพครอง

() 1. เกษตรกร	() 2. รับจ้างทั่วไป
() 3. พนักงานบริษัท	() 4. รับราชการ/พนักงานของรัฐ
() 5. พนักงานรัฐวิสาหกิจ	() 6. ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย
() 7. นักการเมือง	() 8. อื่น ๆ ระบุ.....

7. ระยะเวลาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม.....ปี

ข. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

8. รายได้ในปีที่ผ่านมา

8.1 รายได้จากการเกษตร

- รายได้จากการปลูกลำไย คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - รายได้จากการปลูกข้าวโพดคิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - รายได้จากการปลูกข้าว คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - รายได้จากการปลูกมันฝรั่ง คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - รายได้จากการปลูกกระเทียม คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - รายได้จากการปลูกพืชผัก คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - อื่นๆ(ระบุ)..... คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
- รวม คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี

8.2 รายได้จากการเลี้ยงสัตว์

- การเลี้ยงไก่ คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - การเลี้ยงเป็ด คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - การเลี้ยงโค คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - การเลี้ยงกระบือ คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - การเลี้ยงสุกร คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - การทำประมง คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - อื่นๆ (ระบุ)..... คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
- รวม คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี

8.3 รายได้นอกภาคเกษตรกรรม

- การรับจ้าง คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - การค้าขาย คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
 - อื่นๆ (ระบุ)..... คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี
- รวม คิดเป็นเงิน.....บาท/ปี

9. พื้นที่ถือครองทางการเกษตร จำนวน.....ไร่

10. ลักษณะการถือครองที่ดิน

- () 1. ของตนเอง จำนวน.....ไร่
 () 2. เช่า จำนวน.....ไร่
 () 3. ผู้อื่นให้ทำประโยชน์ (ไม่คิดค่าเช่า) จำนวน.....ไร่
 () 4. ที่ดินจัดสรรจากหน่วยงานของรัฐ จำนวน.....ไร่
 () 5. อื่นๆ โปรดระบุ..... จำนวน.....ไร่

11. จำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำการเกษตร

- () 1. แรงงานในครัวเรือน จำนวน.....คน
 () 2. แรงงานจ้างชั่วคราว จำนวน.....คน
 () 3. แรงงานจ้างประจำ จำนวน.....คน

12. แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ของตนเอง
 () 2. เงินกู้สถาบันการเงิน (ธ.ก.ส., สหกรณ์การเกษตร, กองทุนหมู่บ้าน, ธนาคารพาณิชย์)
 () 3. เงินกู้ธนาคาร
 () 4. อื่นๆ โปรดระบุ.....

ค. ลักษณะทางสังคม

13. ท่านเป็นสมาชิกของสถาบันหรือองค์กรชุมชนใดบ้าง

- () 1. ไม่เป็น
 () 2. เป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 () 1. กลุ่มสหกรณ์การเกษตร
 () 2. กลุ่มเกษตรกร
 () 3. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
 () 4. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
 () 5. กองทุนหมู่บ้าน
 () 6. กลุ่มเกษตรอินทรีย์/เกษตรผสมผสาน
 () 7. กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า
 () 8. กลุ่มนวดแผนโบราณ/หมอเมือง
 () 9. กลุ่มจักสาน
 () 10. กลุ่มพืชสมุนไพร/น้ำดื่มสมุนไพร

- () 11. กลุ่มเลี้ยงปลา
- () 12. กลุ่มแปรรูปอาหาร
- () 13. สถาบันหรือกลุ่มด้านการเกษตรอื่น ๆ ระบุ.....

14. ในช่วงปีที่ผ่านมาท่านได้รับรู้ข่าวสารทางการเกษตรจากแหล่งใดบ้าง เฉลี่ยปีละกี่ครั้ง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. การพูดคุยกับเพื่อนบ้าน จำนวน.....ครั้งต่อปี
- () 2. วิทยุ จำนวน.....ครั้งต่อปี
- () 3. โทรทัศน์ จำนวน.....ครั้งต่อปี
- () 4. หนังสือพิมพ์ จำนวน.....ครั้งต่อปี
- () 5. ผู้นำท้องถิ่นแจ้งให้ทราบ จำนวน.....ครั้งต่อปี
- () 6. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแจ้งให้ทราบ จำนวน.....ครั้งต่อปี
- () 7. อื่นๆ ระบุ..... จำนวน.....ครั้งต่อปี

15. ท่านมีความรู้ ความเข้าใจรายละเอียดในการแก้ไขปัญหาร่วมกันในกลุ่มต่างๆ มากน้อยเพียงใด

- () 1. ไม่เข้าใจเลย () 2. พอเข้าใจบ้าง
- () 3. เข้าใจเป็นอย่างดี

16. ท่านเคยได้รับการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาชุมชน จากแหล่งใดบ้าง มากน้อยเพียงใด

ประเภทสื่อ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. การรับฟังวิทยุชุมชน					
2. การติดประกาศให้ประชาชนภายในชุมชนทราบ					
3. การประชุมกันภายในชุมชน					
4. การพูดคุยข่าวสารภายในชุมชน					
5. สภาตำบลภายในชุมชน					
6. การทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน					
7. การเผยแพร่ข้อมูลของหน่วยงานของรัฐบาลท้องถิ่น					
8. การอ่านหนังสือพิมพ์					
9. การดูโทรทัศน์					
10. หอกระจายเสียงของชุมชน					

ง. ลักษณะการมีส่วนร่วม

17. ชุมชนของท่านมีการวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ทุกคนในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร
- () 2. ผู้นำชุมชนเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร
- () 3. องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร
- () 4. หน่วยงานภาครัฐส่วนกลางเป็นผู้วิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร
- () 5. กลุ่มต่างๆในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์และวางแผนในการจัดการปัญหาการเกษตร
- () 6. ไม่ทราบ

18. ในการแบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนมีการดำเนินการอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ตามความรู้ ความสามารถ
- () 2. ตามฐานะทางเศรษฐกิจ
- () 3. ตามการเลือกตั้งจากชุมชน
- () 4. ตามการแต่งตั้งจากภาครัฐ
- () 5. ตามความสมัครใจ
- () 6. อื่นๆ โปรดระบุ.....

19. ลักษณะของการร่วมกันลงมือปฏิบัติในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนมีการดำเนินการอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชน
- () 2. ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน
- () 3. เข้าร่วมเวทีประชาคม
- () 4. ทำตามหน้าที่สมาชิกชุมชน
- () 5. ทำตามผู้นำชุมชน
- () 6. อื่นๆ โปรดระบุ.....

ส่วนที่ 2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนเข้มแข็ง
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม					หมายเหตุ
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1. ท่านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาของเกษตรกรในชุมชน โดยผ่านเวทีประชาคม						
2. ท่านมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาการเกษตรต่อที่ประชุมเวทีประชาคม						
3. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดว่าปัญหาใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากันในที่ประชุมเวทีประชาคม						
4. ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอแนะหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ร่วมกับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคม						
5. ท่านมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกับผู้อื่นในที่ประชุมเวทีประชาคม						

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมทำ ดำเนินการตามแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

การร่วมทำ ร่วมดำเนินการ	ระดับการมีส่วนร่วม					หมายเหตุ
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1. ท่านเข้าประชุมเวทีประชาคมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน						
2. ท่านได้ช่วยเหลือประสานงานในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย						
3. ท่านได้เชิญชวนคนอื่นในชุมชนให้เข้าร่วมเวทีประชาคมในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน						
4. ท่านได้รับมอบหมายจากเวทีประชาคมให้รับผิดชอบในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้						
5. ท่านได้เข้าร่วมทำกิจกรรมการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนตามแผนงาน ที่กำหนดไว้						

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผลแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

การติดตามและประเมินผล	ระดับการมีส่วนร่วม					หมายเหตุ
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1. ท่านมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน						
2. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน						
3. ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินผลในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน						

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมสนับสนุนในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

การมีส่วนร่วมสนับสนุน	ระดับการมีส่วนร่วม					หมายเหตุ
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	
1. ท่านมีส่วนร่วมในการบริจาคเงินเพื่อสนับสนุน ในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน						
2. ท่านมีส่วนร่วมและสนับสนุนวัสดุสิ่งของ เพื่อช่วยเหลือในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน						
3. ท่านมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาด้านวิชาการในการจัดทำแผนการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน						

3. สาเหตุของการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องขวามือของข้อความแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

สาเหตุของการมีส่วนร่วม	ใช่	ไม่ใช่
1. ทำให้ชุมชนเศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น		
2. ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปหรือชุมชนอื่น ๆ		
3. ทำให้ได้รับความเอาใจใส่จากหน่วยงานของรัฐมากขึ้น		
4. ทำให้มีโอกาสรู้จักสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆของรัฐ		
5. ทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีร่วมสร้างประโยชน์เพื่อชุมชน		
6. ช่วยสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการสร้างชุมชนพึ่งตนเอง		
7. ทำให้คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน		
8. ช่วยแก้ไขปัญหาในการผลิตและการตลาดของสินค้าเกษตรในชุมชน		
9. ทำให้เพราะต้องการให้เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ		
10. ช่วยเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชน		

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการจัดการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชน

3.1 ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนมีอะไรบ้าง

1.
2.
3.
4.
5.

3.2 ท่านมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการเกษตรของชุมชนอย่างไร

1.
2.
3.
4.
5.

**กรอบแนวทางคำถามประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)**

1. การมีส่วนร่วมในกลุ่มกิจกรรม

1.1 การเริ่มต้นของกลุ่มกิจกรรม

- 1.1.1 เกิดขึ้นมาได้อย่างไร
- 1.1.2 ใครเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดกิจกรรม (คนในชุมชน,คนนอกชุมชน)
- 1.1.3 ทุนในการดำเนินการ (แหล่งที่มาของทุน)
- 1.1.4 ผู้เข้าร่วมก่อตั้งมีประมาณมากน้อยขนาดไหน ทั้งจำนวนคนและปัจจัย
- 1.1.5 เป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการก่อตั้ง (เป้าหมายมาจากไหน คิดเอง/คนอื่น)

1.2 การบริหารกลุ่ม

- 1.2.1 กฎระเบียบ วิธีการดำเนินงานที่ใช้ในการบริหาร มีอะไรบ้าง
- 1.2.2 ผู้กำหนดเครื่องที่ใช้ในการบริหารคือใคร
- 1.2.3 โครงสร้างการบริหาร (ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ)
- 1.2.4 มีปัญหาและอุปสรรคในการบริหารหรือไม่ อะไรบ้าง มีวิธีแก้ไขปัญหายังไง
- 1.2.5 มีการรายงานผลการทำงานหรือไม่ มีอะไรบ้าง
- 1.2.6 สมาชิกได้รับทราบการบริหารงานของกรรมการหรือไม่

1.3 วิธีการเข้าร่วม

- 1.3.1 การมีส่วนร่วมในการบริหารงานของสมาชิกมีรูปแบบใดบ้าง
- 1.3.2 จุดมุ่งหมายในการเข้าร่วมกิจกรรม
- 1.3.3 สาเหตุของการเข้าร่วมกิจกรรม (แรงจูงใจ, ความคาดหวัง)
- 1.3.4 การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม (ตัดสินใจเอง, มีผู้ชักชวน, คอยสังเกตจากกลุ่มสมาชิกเก่า)
- 1.3.5 บทบาทหน้าที่ในกลุ่มในฐานะสมาชิก (การร่วมประชุม ถือนั่น ออกความคิดเห็น ลงคะแนนเสียง การรับฟังความคิดเห็น รับผลประโยชน์)
- 1.3.6 ความต่อเนื่องของการเข้าร่วมกิจกรรม (การเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากเป็นสมาชิก)
- 1.3.7 การกำหนดแผนงาน/กิจกรรม ใครเป็นผู้กำหนด

1.4 ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม

1.4.1 มีความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มกิจกรรมต่างๆ อย่างไร

1.4.2 ความพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่/ระดับไหน

1.4.3 สิ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

1.4.4 สิ่งที่ทำส่งผลต่อชุมชนส่วนรวมหรือไม่อย่างไร

1.4.5 มีความคิดที่อยากเข้าร่วมหรือไม่ เพราะอะไร

1.5 การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

1.5.1 มีหน่วยงานไหนบ้างที่ให้การส่งเสริมสนับสนุน

1.5.2 วิธีการเข้ามาส่งเสริมสนับสนุน

1.5.3 รูปแบบการเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนเป็นอย่างไร/ใครเป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่างๆ/มีปัญหาหรือไม่/ ปัญหาเรื่องอะไร/ ใช้วิธีการจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร

1.5.4 ก่อนที่จะมีการส่งเสริม สนับสนุนหน่วยงานให้กับบุคคลในชุมชน บุคคลในชุมชน มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

1.5.5 สาเหตุของการเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนคืออะไร

1.5.6 การให้ความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นอย่างไร (ดี/ไม่ดี/สนใจ/ไม่สนใจ)

1.5.7 ชุมชนคิดอย่างไรกับการส่งเสริมสนับสนุน

1.5.8 ชุมชนให้การยอมรับการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร/ใช้เวลานานเท่าใด

1.5.9 มีใครบ้างในหมู่บ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมและแต่ละส่วนมีบทบาทอย่างไร

1.5.10 ปัจจัยที่ทำให้ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ภายในชุมชน (บุคลากร, งบประมาณ, เวลา, สถานการณ์ปัญหาที่เผชิญเหมาะสมกับสถานที่และวิถีชีวิตชุมชน)

1.5.11 ชุมชนได้อะไรจากการส่งเสริมสนับสนุน (พอใจ/ไม่พอใจ) เพราะอะไร

1.5.12 หน่วยงานได้อะไรจากการส่งเสริมสนับสนุน (พอใจ/ไม่พอใจ) เพราะอะไร

2. ความสำเร็จ/ตัวชี้วัดของกิจกรรม

2.1 ทู่น/บุคคล

2.1.1 ทู่นตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน (จำนวน/แหล่งที่มา/วิธีการ ได้มา/วิธีการบริหารจัดการ)

2.1.2 จำนวนสมาชิกตอนเริ่มต้น/ปัจจุบัน การเพิ่มขึ้น-ลดลงของสมาชิก

2.1.3 ลักษณะของสมาชิก (คนเก่า/คนใหม่)

2.2 ความสำเร็จของกิจกรรม เป็นอย่างไร มีความต่อเนื่องหรือไม่

2.2.1 ความสำเร็จของกิจกรรม (เงินทุน, จำนวนสมาชิก, ผู้สนับสนุน/ส่งเสริม, ผลตอบแทนของสมาชิก เงินปันผล)

2.2.2 ขยายกิจการ (เพิ่มทุน/หุ้น, สร้างเครือข่าย, ขยายพัฒนารูปแบบกิจกรรม)

2.2.3 การจัดการปัญหาในภาวะวิกฤติหรือเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง

2.3 ปริมาณและคุณภาพของทุนและอุปกรณ์

2.3.1 การเพิ่มขึ้นของทุนดำเนินการที่เพิ่มขึ้น (ปริมาณ)

2.3.2 การบริหารจัดการเรื่องทุนเพิ่มขึ้น (คุณภาพ)

2.4 เครือข่าย

2.4.1 จำนวนเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น

2.4.2 ความสามารถในการจัดการเครือข่าย (ความร่วมมือ)

2.4.3 การประสานงานและเจรจาต่อรองกับองค์กรอื่นๆ (ภายในและภายนอกชุมชน)

2.4.4 การต่อยอดกิจกรรมต่างๆ ให้เชื่อมโยง

2.5 การยอมรับจากภายนอก

2.5.1 รางวัลที่ได้รับมีอะไรบ้าง

2.5.2 การได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

2.5.3 การเป็นชุมชนต้นแบบที่เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ และศึกษาดูงาน (จำนวนคน / ครั้ง /
หน่วยงานที่มาศึกษาดูงาน)

3. ปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มกิจกรรมประสบความสำเร็จ

3.1 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำเนินงานตามแผน กิจกรรมของกลุ่ม (ประเพณีวัฒนธรรม, ระบบเครือข่าย, บทบาทหน้าที่, การเสียสละ, การแก้ไขปัญหา, การมีส่วนร่วม, ความสัมพันธ์ส่วนตัว)

3.2 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินงาน กิจกรรม (นโยบายของรัฐ, สถานการณ์และสภาวะแวดล้อมอื่นๆ เช่น การเมืองทั้งระดับชาติ/ระดับท้องถิ่น, เศรษฐกิจ)

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมมีอะไรบ้าง และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

ภาคผนวก ข
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล

นางสาวปณณภา แม้นพัคฆ์

เกิดเมื่อ

18 มกราคม 2528

ประวัติการศึกษา:

พ.ศ. 2539 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดเขาปฐวี จังหวัดอุทัยธานี

พ.ศ. 2542 ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนดงคู่วิทยาคม
จังหวัดอุทัยธานี

พ.ศ. 2545 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนดงคู่วิทยาคม
จังหวัดอุทัยธานี

พ.ศ. 2549 ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพืชศาสตร์
(พืชสวน ประดับ) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2550 พนักงานราชการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. 2552 พนักงานมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่